

IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE Spracovateľ

Názov	Prešovský samosprávny kraj
Sídlo	Námestie mieru 5043/2, 080 01 Prešov
IČO	37870475
DIČ	2021626332
Web	po-kraj.sk
Predseda	PaedDr. Milan Majerský, PhD.
Zodpovedný riešiteľ	PaedDr. Martina Slivková, PhD., MBA

Zoznam kľúčových riešiteľov zo strany spracovateľa

Gestor spracovania:

PaedDr. Martina Slivková, PhD., MBA
Vedúca Odboru strategického rozvoja úradu PSK

Hlavný koordinátor:

RNDr. Bibiána Matľák, PhD.
Oddelenie Inštitút rozvoja

Odborní garanti Prešovskej univerzity v Prešove (externí experti):

prof. Mgr. Kamil Kardis, PhD.
Mgr. Miloslav Michalko, PhD.
prof. Ing. Peter Adamišin, PhD.

Hlavní spracovatelia strategicko-programovej časti PHRSR z Odboru strategického rozvoja Úradu PSK

Oblasť	Meno riešiteľa
Strategicko-programová časť	RNDr. Bibiána Matľák, PhD.
	Mgr. Lenka Smetanková
	Ing. Marianna Jenčíková
	PhDr. ThDr. Marián Bednár, PhD.
	RNDr. Tadeáš Gavalá, PhD.
	Mgr. Janette Dugasová
	Mgr. Natália Balaníková
	Mgr. Adela Majerčinová
	Mgr. Dominik Lejko
	Ing. Mária Barvirčáková
	Mgr. Matúš Kipikaša
	Mgr. Mário Popper
	Mgr. Kristián Rychvalský
	Mgr. Jakub Kovář
	Mgr. Nora Fabianová
	Ing. Mgr. Barbara Baloghová, PhD.
	Ing. Stanislav Sendek, Ph.D
	Mgr. Martina Tomková
	Mgr. Juraj Marchevský

PodĎakovanie

Autori ďakujú kolegom z ostatných odborov Úradu PSK, predstaviteľom štátnej, regionálnej a miestnej samosprávy, socio-ekonomickým partnerom z územia, ktorí k tvorbe dokumentu prispeli svojimi odbornými vstupmi a pripomienkami.

V Prešove
2022

Dokument bol podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Harmonogram spracovania

Všetky časti dokumentu PHRSR PSK na roky 2021-2030 boli spracované v logickej nadväznosti a postupnosti. Tvorba dokumentu začala spracovaním analytickej časti, ktorá bola následne pripomienkovaná odbornou ale aj laickou verejnosťou a socio-ekonomickými partnermi. Pomocou dotazníkových prieskumov a na stretnutiach pracovných skupín, sa tak k príprave tejto časti dotknutá verejnosť mohla vyjadriť, pričom spracovatelia dokumentu sa pokúsili zapracovať čo najviac poskytnutých (relevantných) pripomienok. Výsledky podrobných analýz tematických oblastí, SWOT analýz či stromy problémov a cieľov, ktoré boli vytvorené v rámci tejto fázy, následne poslúžili ako vstupy k príprave strategicko-programovej časti dokumentu. Aj do prípravy tejto časti dokumentu bola zapojená verejnosť, ktorej sa v úzkej súčinnosti so spracovateľmi dokumentu podarilo v rámci tejto fázy stanoviť hlavný cieľ, priority, strategické a špecifické ciele kraja, pre programové obdobie 2021-2027. Práve stanovenie priorít a cieľov v rámci tejto časti dokumentu bolo základom pre tvorbu integrovaných projektových balíkov (IPB), ktoré poslúžia ako opatrenia k ich dosiahnutiu. Podrobnejšie rozpracovanie IPB sa premietlo vo finančno-realizačnej časti dokumentu. Finálna verzia dokumentu bola schválená zastupiteľstvom PSK.

Tabuľka 1: Harmonogram spracovania PHRSR PSK 2021-20230

Rok	2021					2022										
Mesiac	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
Tvorba analytickej časti dokumentu	x	x	x	x	x	x										
Zpracovanie pripomienok k analytickej časti							x	x	x							
Tvorba strategicko-programovej časti dokumentu										x	x	x	x			
Tvorba finančno-realizačnej časti dokumentu														x		
Schválenie dokumentu zastupiteľstvom PSK															x	

Zdroj: vlastné spracovanie, 2021

Použité skratky

BRKO – Biologicky rozložiteľný komunálny odpad

COVP – Centrum odborného vzdelávania a prípravy

CR – Cestovný ruch

CVTI – Centrum vedecko-technických informácií

CZV – Centrálné zásobovanie teplom

ČOV – Čistiareň odpadových vôd

DHZ – Dobrovoľný hasičský zbor

EHP – Európsky hospodársky priestor

EK – Európska komisia

ENI – European neighbourhood instrument – nástroj európskeho susedstva

EO – Ekvivalentný obyvateľ

ERDF/EFRR – Európsky fond regionálneho rozvoja

EŠIF – Európske štrukturálne a investičné fondy

EU MIDIS – The European Union Minorities and Discrimination Survey

EU SILC – Statistical office of the European Commission

EÚ – Európska únia

EVS – Efektívna verejná správa

e-VÚC – Internetový portál pre všetky vyššie územné celky

EZ – Environmentálna záťaž

HDP – Hrubý domáci produkt

HLY – Healthy life years

CHVO – Chránené vodohospodárske oblasti

IDS – Integrovaný dopravný systém

IKT – Informačné a komunikačné technológie

IPB – Integrovaný projektový balík

IROP – Integrovaný regionálny operačný program

ISCED – The International Standard Classification of Education – Medzinárodné štandardné členenie vzdelávania

IS CSRU – Informačný systém centrálnej správy referenčných údajov

IÚS – Integrovaná územná stratégia

IZP – Inštitút zdravotnej politiky

KEC – Krajské energetické centrum

KOCR – Krajská organizácia cestovného ruchu

MDV SR – Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky

MHD – Mestská hromadná doprava

MIRRI SR – Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky

MK SR – Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

MOPS – Miestne občianske poriadkové služby

MPSVaR SR – Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

MRK – Marginalizované rómske komunity

MSP – Malé a stredné podniky

MŠ – Materská škola

MVO – Mimovládna organizácia

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

MŽP SR – Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

NBS – Národná banka Slovenska

NCZI – Národné centrum zdravotníckych informácií

NDS – Národná diaľničná spoločnosť

NEET – Not in education, employment or training – Označenie pre mladých ľudí, ktorí neštudujú, nepracujú a nepripravujú sa na zamestnanie

NKP – Národná kultúrna pamiatka

NP DI ZSS – Národný projekt deinštitucionalizácie zariadení sociálnych služieb

NPZE SR – Národný program znižovania emisií Slovenskej republiky

NRO – Najmenej rozvinuté okresy

NSRR – Národná stratégia regionálneho rozvoja

NÚCEM – Národný ústav certifikovaných meraní

NÚS – Nízkouhlíková stratégia

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

OOOR – Oblastná organizácia cestovného ruchu

OP – Operačný program

OZE – Obnoviteľné zdroje energie

PDO PSK – Plán dopravnej obslužnosti Prešovského samosprávneho kraja

PHRSR – Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja kraja

POH – Program odpadového hospodárstva

PSK – Prešovský samosprávny kraj

PUM PSK – Plán udržateľnej mobility Prešovského samosprávneho kraja

RCUE – Regionálne centrá pre udržateľnú energetiku

SAV – Slovenská akadémia vied

SB – Svetová banka

SČK – Slovenský červený kríž

SEP – Sociálno-ekonomický partner

SHMÚ – Slovenský hydrometeorologický ústav

SODB – Sčítanie obyvateľov, domov a bytov

SOŠ – Stredná odborná škola

SPR – Strategicko-plánovací región

SSC – Slovenská správa ciest

SŠ – Stredná škola

SÚC – Správa a údržba ciest

ŠC – Špecifický cieľ

ŠOP SR – Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky

ŠÚ SR – Štatistický úrad Slovenskej republiky

TEN-T - The Trans-European Transport Network – Transeurópska dopravná sieť

TUKE FVT – Technická univerzita Košice, Fakulta výrobných technológií

TUR – Trvalo udržateľný rozvoj

ŤZP – Ťažko zdravotne postihnutý

UNIPO – Prešovská univerzita v Prešove

ÚHP MFSR – Úrad hodnoty za peniaze Ministerstvo financií Slovenskej republiky

ÚPD – Územno-plánovacia dokumentácia

ÚPSVaR SR – Úrad práce sociálnych vecí a rodiny

ÚSES – Územný systém ekologickej stability

ÚVZ SR – Úrad verejného zdravotníctva

ÚZPF – Ústredný zoznam pamiatkového fondu

VaV / VVaI – Výskum a vývoj; Výskum, vývoj a inovácie

VS – Verejná správa

VŠ – Vysoká škola

VŠZP – Všeobecná zdravotná poisťovňa

VUPOP – Výskumný ústav pôdoznalectva a ochrany pôdy

VÚC – Vyšší územný celok

VÚVH – Výskumný ústav vodného hospodárstva

ZP – Zdravotne postihnutý

ŽP – Životné prostredie

ZŠ – Základná škola

Obsah

C. Rozvojová stratégia	8
C.1 Vízia rozvoja kraja do roku 2030 a hlavný cieľ	8
C.2 Štruktúra priorít a ich väzby	9
C.3 Systém cieľov, ich súvislostí, indikátorov a strom cieľov	11
C.4 Strategický prístup pre dosiahnutie vízie a hlavného cieľa, priorít a systému cieľov PHRSR PSK	14
C.5 Strategickí sociálno-ekonomickí partneri pre spracovanie a implementáciu PHRSR PSK a stratégia ich zapojenia.....	14
C.6 Špecifické rozvojové stratégie VÚC pre podporu rozvoja jednotlivých strategicko- plánovacích regiónov	15
D. Implementačný plán a plán monitorovania	17
D.1 Nástroje na implementáciu stratégie	17
D.2 Zoznam použitej literatúry	158
D.3 Zoznam tabuliek	159
D.4 Zoznam obrázkov	159
D.5 Zoznam grafov.....	159
D.6 Zoznam máp.....	159

C. Rozvojová stratégia

Strategická časť PHRSR PSK je postavená na hierarchii prijatých tvrdení o budúcom stave Prešovského kraja, a to od všeobecnej predstavy v podobe vízie po čiastkové špecifické ciele zaoberajúce sa parciálnymi oblasťami. Celý hierarchický systém stratégie PHRSR vychádza jednak zo záverov analytického skúmania a jednak z možností, potenciálu a vnútorných zdrojov kraja. Je založený na predpoklade maximálneho využitia ľudských a technologických zdrojov a primeraného a udržateľného využitia prírodných a kultúrno-historických zdrojov. Vytvára priestor pre participáciu, tvorbu partnerstiev a reťazcov a počíta s využívaním najnovších poznatkov, prístupov a technológií.

Rozvojová stratégia PHRSR je **inovačnou, integrovanou a integrujúcou SMART stratégiou**, keďže hľadá rozumné, efektívne a udržateľné rozvojové riešenia a prístupy pre rozvoj kraja.

C.1 VÍZIA ROZVOJA KRAJA DO ROKU 2030 A HLAVNÝ CIEĽ

Základným a kľúčovým pilierom PHRSR PSK, ktorý definuje jasné smerovanie úsilia a kompetencií VÚC a sociálno-ekonomických partnerov v dlhodobom horizonte je formulácia predstavy o budúcnosti kraja, kvality života jeho obyvateľov, prírodného prostredia, ekonomiky, na ktorej sa všetky participujúce subjekty a aktéri zhodli a osvojili si ju. Týmto reprezentujúcim pohľadom na očakávaný stav do roku 2030 je **Vízia rozvoja Prešovského kraja do roku 2030**.

Vízia rozvoja bola vypracovaná vo Vstupnej správe, ktorá bola prerokovaná Radou partnerstva dňa: 16.12.2020 a schválená zastupiteľstvom 15.2.2021 uznesením č.639/2021 (bod č.17).

Vízia rozvoja Prešovského kraja do roku 2030 je principiálne v súlade s piliermi SMART konceptu, ktorý má ambície dosahovať prostredníctvom plánovacích dokumentov a ich implementácie **pozitívne rozvojové vplyvy** na prostredie, spoločnosť, ekonomiku či kultúru. Nie teda postavená len na minimalizovaní negatívnych javov na území kraja, ale usiluje o napredovanie vo všetkých oblastiach s ohľadom na potreby svojich obyvateľov.

Vízia rozvoja Prešovského kraja do roku 2030 je v súlade taktiež s Víziou a stratégiou rozvoja Slovenska, ktorá vytvára jasnú predstavu, že v roku 2030 „Slovensko sú ľudia a regióny pre ich spokojný a plnohodnotný život“.

VÍZIA rozvoja Prešovského kraja do roku 2030:

Prešovský kraj – región poskytujúci svojim obyvateľom rovné šance a všestranné možnosti rozvoja, rozumne využívajúci svoj vnútorný potenciál pri podpore regionálnej ekonomiky s ohľadom na udržateľné využívanie zdrojov

Vychádzajúc zo záverov analytického zisťovania stavu jednotlivých oblastí a potrieb územia kraja je na mieste konštatácia hlavného problému, ktorý zasahuje do všetkých aspektov života obyvateľov. Je ním relatívne „**Nízka atraktivita územia pre obyvateľov a pre potenciálnych investorov**“, čo ovplyvňuje demografický vývoj územia, dostupnosť kvalitných ľudských zdrojov v oblasti poskytovania služieb, v podnikateľskom sektore vyžadujúcom si rýchle prispôsobovanie sa trendom, inovatívnym prístupom, digitalizácii, automatizácii či robotizácii. Atraktivita územia spočíva aj vo vybavení územia dopravnou a ostatnou technickou infraštruktúrou, pričom územie PSK v tejto oblasti vykazuje neuspokojivý stav s dopadom na kvalitu života obyvateľov a na malý záujem investorov o rozvoj svojej činnosti na území kraja. Spomedzi 13-tich okresov Prešovského kraja má až 10 okresov status „*najmenej rozvinutého okresu*“ v rámci SR (celkový počet NRO v SR je 21).

Hlavný komplexný problém, rovnako ako čiastkové, no kľúčové problémy sú impulzom pre stanovenie si jasného a zrozumiteľného hlavného cieľa, k naplneniu ktorého smeruje celá rozvojová stratégia.

Hlavný cieľ:

Vytvoriť podmienky pre vyvážený územný rozvoj kraja a zvyšovanie kvality života jeho obyvateľov

Prešovský samosprávny kraj v rámci výkonu činnosti samosprávy podľa zákona č.302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov smeruje všetko úsilie do všestranného rozvoja svojho územia, zvlášť reflektuje potreby svojich obyvateľov. Toto poslanie PSK sa v svojej komplexnosti premieta do hlavného cieľa PHRSR, ktorý vytvára základ systému priorít, strategických a špecifických cieľov.

Hlavný cieľ tak agreguje všetky úrovne stratégie a všetky oblasti územného rozvoja kraja (*inovatívna a konkurencieschopná ekonomika, trh práce, zamestnanosť, cestovný ruch, sociálna oblasť, školstvo, kultúra, šport, zdravotníctvo, udržateľná doprava a energetika, životné prostredie a zmena klímy, dekarbonizácia, strategické rozhodovanie a plánovanie územia*) s dopadom na kvalitu života jeho obyvateľov.

C.2 ŠTRUKTÚRA PRIORÍT A ICH VÄZBY

Rozvojová stratégia PHRSR PSK je členená do tematických oblastí – 4 hlavných priorít, ktoré tvoria zastrešenie strategických a špecifických cieľov (viď kapitola C3) a implementačný mechanizmus PHRSR. Priorita je vnímaná ako oblasť, do ktorej je potrebné smerovať investície a opatrenia, ktoré povedú k eliminácii identifikovaných nedostatkov/problémov, pomôžu zlepšiť situáciu a prinesú rozvoj danej oblasti.

Priority nadväzujú aj na ciele Politiky súdržnosti EÚ, Agendy 2030, Partnerskej dohody, OP Slovensko a na iné strategické dokumenty opísané v kapitole A2 Inštitucionálne východiská PHRSR PSK.

Tabuľka 2 Rozvojová stratégia PHRSR PSK

Priorita PHRSR PSK	Cieľ politiky súdržnosti EÚ	Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030
Priorita 1 Inovatívna a konkurencieschopná regionálna ekonomika	PO 1 Inteligentnejšia Európa	Integrovaný rozvojový program II. Udržateľné využívanie zdrojov Cieľ: Premena hospodárstva SR na udržateľné, ktorého konkurenčná schopnosť sa zakladá na inovatívnom a efektívnom zhodnocovaní zdrojov a ktoré generuje dobré mzdy a prosperitu. II.1 Podporiť rozvoj silných inovačne založených regionálnych ekonomík. Integrovaný rozvojový program I. Ochrana a rozvoj zdrojov Cieľ: Rast a kvalitatívny rozvoj populácie, so špeciálnym dôrazom na vzdelanie, zdravie, kultúru, rozvoj občianskej spoločnosti a právneho štátu a ochrana a udržateľný manažment a rozvoj prírodných zdrojov I.2 Zlepšiť dostupnosť a kvalitu výchovy a vzdelania populácie a harmonizovať ich s očakávaným dopytom trhu práce.

		Integrovaný rozvojový program III. – Rozvoj komunít Ciel': Rozvoj komunít a zvýšenie kvality života pre všetky sociálne skupiny prostredníctvom priblíženia správy vecí verejných občanom a sociálnej inklúzie a dostupných, kvalitných a efektívnych služieb. III.2. Posilniť ekonomickú udržateľnosť komunít obcí, miest a regiónov.
Priorita 2 Kvalitnejšie životné podmienky obyvateľov kraja	PO4 Sociálnejšia Európa	Integrovaný rozvojový program I. Ochrana a rozvoj zdrojov Ciel': Rast a kvalitatívny rozvoj populácie, so špeciálnym dôrazom na vzdelanie, zdravie, kultúru, rozvoj občianskej spoločnosti a právneho štátu a ochrana a udržateľný manažment a rozvoj prírodných zdrojov I.3 Zlepšiť zdravotný stav a dĺžku aktívneho života populácie. Integrovaný rozvojový program III. – Rozvoj komunít Ciel': Rozvoj komunít a zvýšenie kvality života pre všetky sociálne skupiny prostredníctvom priblíženia správy vecí verejných občanom a sociálnej inklúzie a dostupných, kvalitných a efektívnych služieb. III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komunít.
Priorita 3 Rozvinutá infraštruktúra a energetika v priaznivom životnom prostredí	PO2 Ekologickejšia Európa PO3 Prepojenejšia Európa	Integrovaný rozvojový program II. Udržateľné využívanie zdrojov Ciel': Premena hospodárstva SR na udržateľné, ktorého konkurenčná schopnosť sa zakladá na inovatívnom a efektívnom zhodnocovaní zdrojov a ktoré generuje dobré mzdy a prosperitu. II.2 Dobudovať infraštruktúru inovačne založenej zelenej ekonomiky. Integrovaný rozvojový program III. – Rozvoj komunít Ciel': Rozvoj komunít a zvýšenie kvality života pre všetky sociálne skupiny prostredníctvom priblíženia správy vecí verejných občanom a sociálnej inklúzie a dostupných, kvalitných a efektívnych služieb. III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komunít.
Priorita 4 Strategické riadenie územia a územne vyvážený rozvoj	PO5 Európa bližšie k občanom	Integrovaný rozvojový program III. – Rozvoj komunít Ciel': Rozvoj komunít a zvýšenie kvality života pre všetky sociálne skupiny

		prostredníctvom priblíženia správy vecí verejných občanom a sociálnej inklúzie a dostupných, kvalitných a efektívnych služieb. III.1 Zlepšiť dostupnosť, transparentnosť a efektívnosť verejnej správy.
--	--	---

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

C.3 SYSTÉM CIEĽOV, ICH SÚVISLOSTÍ, INDIKÁTOROV A STROM CIEĽOV

Vstupná správa prerokovaná Radou partnerstva PSK dňa 16.12.2020 a schválená zastupiteľstvom PSK 15.2.2021 uznesením č.639/2021 (bod č.17) sa stala východiskom pri formulácii a rozvíjaní stratégie PHRSR k jej implementácii za pomoci sociálno-ekonomických partnerov a rôznych tradičných i inovatívnych nástrojov. Samotná vízia vytvorila platformu pre rozhodnutie a následné rozpracovanie 4 priorít na 6 strategických cieľov pokrývajúcich aktuálne hlavné témy:

Priorita 1

Strategický cieľ 1.1

- Zvýšiť ekonomickú výkonnosť kraja s dôrazom na inovatívnosť a udržateľnosť podnikateľského prostredia a trhu práce.

Priorita 1

Strategický cieľ 1.2

- Podporiť rozvoj cestovného ruchu a kultúry využitím vysokého endogénneho potenciálu kraja.

Priorita 2

Strategický cieľ 2.1

- Zlepšiť zdravie obyvateľov, zvýšiť ich bezpečnosť a budovať inkluzívnu a vzdelanú občiansku spoločnosť.

Priorita 3

Strategický cieľ 3.1

- Vytvoriť udržateľný model rozvoja dopravnej infraštruktúry a udržateľnej energetiky na území kraja.

Priorita 3

Strategický cieľ 3.2

- Zlepšiť stav životného prostredia a adaptovať územie kraja na zmenu klímy.

Priorita 4

Strategický cieľ 4.1

- Zvýšiť účinnosť strategického riadenia územne vyváženého rozvoja v kraji.

Popis a zdôvodnenie strategických cieľov je uvedený v kapitole: D Implementačný plán a plán monitorovania, D1 Nástroje na implementáciu stratégie.

Strategické ciele prihlasujú na ciele politiky súdržnosti uvedené v dokumente Východiskový návrh priorít SR pre politiku súdržnosti a tým je zabezpečená ich komplementárnosť s rámcom pre regionálny rozvoj v SR, ktorý bude možné finančne podporiť z prostriedkov EÚ.

Strategické ciele PHRSR PSK rátajú s využívaním zdrojov financovania:

- *z vlastných zdrojov,*
- *zo štátneho rozpočtu,*
- *z rozpočtov samospráv,*
- *zo zdrojov EÚ*
- *a iných zdrojov.*

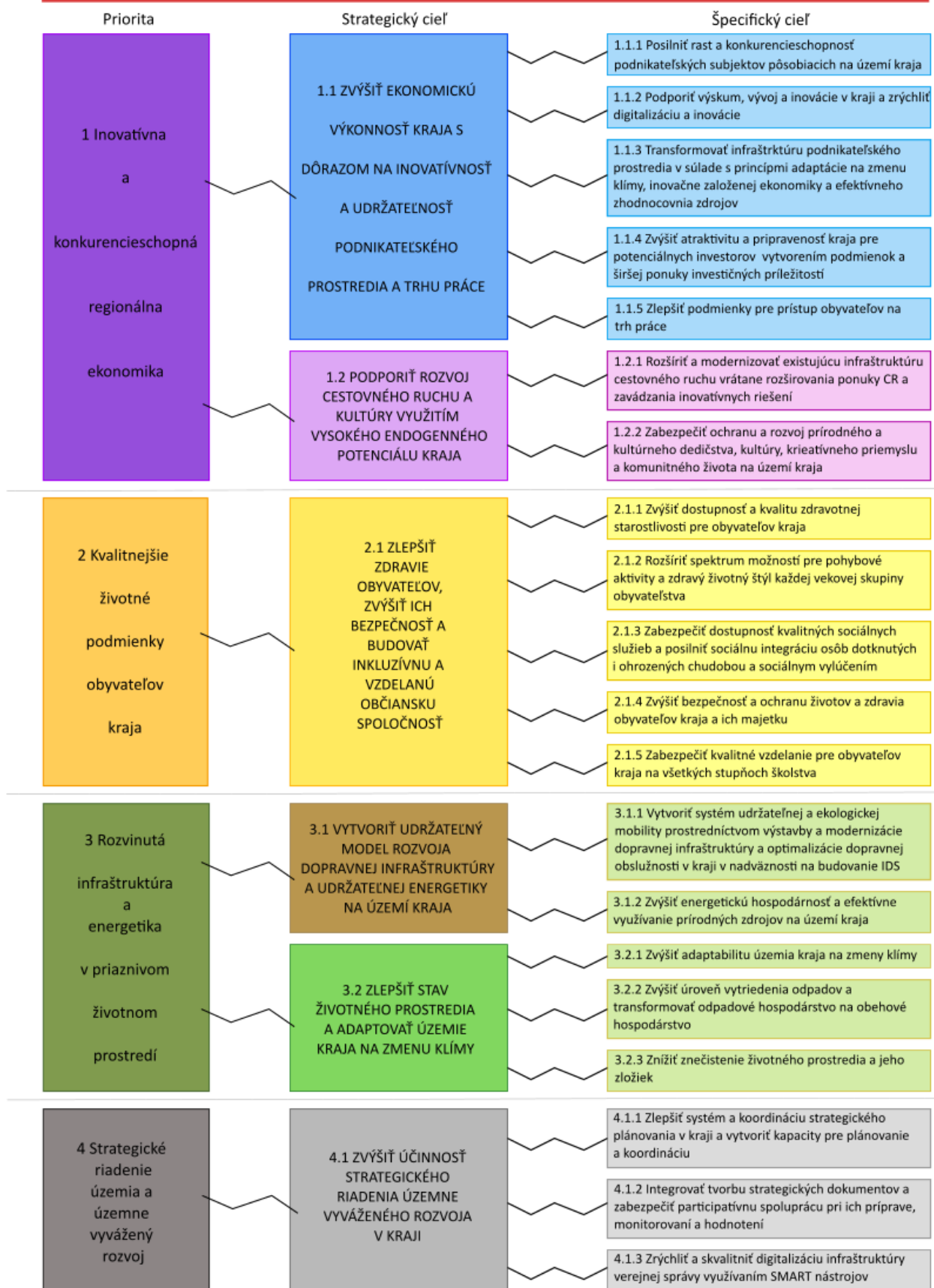
STROM ŠPECIFICKÝCH CIEĽOV

Systém cieľov PHRSR je rozpracovaný do tzv. **stromu špecifických cieľov**, kde je o.i. vizualizovaná ich úroveň, resp. miesto v systéme s ohľadom na ich prioritizáciu a vzájomné logické väzby. Systém špecifických cieľov vychádza zo záverov dôkladnej analytickej časti, t.j. zo SWOT analýz a analýzy problémov, pre ktorú ako nástroj slúžili tzv. stromy problémov a následkov. Vzájomná prepojenosť stromu problémov a stromu cieľov garantuje, že pre všetky identifikované problémy strategická časť PHRSR nachádza adekvátne nástroje a zdroje pre ich vyriešenie, resp. odstránenie.

Navrhované špecifické ciele sú zároveň v súlade s relevantnými národnými a regionálnymi stratégiami a ďalšími dokumentami, ktoré vytvárajú rámec pre implementáciu EÚ fondov, boli súčasťou vstupnej správy a modifikované boli v rámci úzkych pracovných skupín na úrovni jednotlivých referátov Ú PSK v mesiaci jún 2022 a následného pripomienkovania pracovnými skupinami v mesiaci júl 2022.

Obrázok 1 Priority, strategické a špecifické ciele PHRSR PSK

Hlavný cieľ: VYTVORIŤ PODMIENKY PRE VYVÁŽENÝ ÚZEMNÝ ROZVOJ KRAJA A ZVYŠOVANIE KVALITY ŽIVOTA JEHO OBYVATEĽOV

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

C.4 STRATEGICKÝ PRÍSTUP PRE DOSIAHNUTIE VÍZIE A HLAVNÉHO CIEĽA, PRIORÍT A SYSTÉMU CIEĽOV PHRSR PSK

Definovanie implementačnej (programovej) časti PHRSR PSK

Pri tvorbe jednotlivých častí Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja PSK boli rešpektované princípy, ktoré sú premietnuté naprieč celou stratégiou a odrážajú celospoločenské požiadavky pre zodpovedný prístup samospráv k rozvoju svojho územia.

Strategický dokument PHRSR PSK a prístup pre dosiahnutie vízie, hlavného cieľa, priorít a špecifických cieľov sú založené na prepojení / integrovaní nasledovného:

- **využitie najnovších poznatkov**, prístupov, technológií,
- **využitie spolupráce** medzi sociálno – ekonomickými partnermi,
- **maximalizácia využitia vnútorných zdrojov územia PSK** (*ľudské, prírodné, kultúrne, materiálne, finančné, organizačné a inštitucionálne a na ich jedinečnosti, i odolnosti*),
- zabezpečovanie efektivity a **udržateľnosti** rozvojom **adaptačných schopností** a flexibility v dynamicky sa meniacich a ťažko predvídateľných podmienkach.

Implementačná (programová) časť PHRSR PSK integruje infraštruktúrne riešenia s mäkkými organizačnými, inštitucionálnymi a sociálnymi inováciami a generuje systém nástrojov (opatrenia, aktivity, programy a projekty) pre plnenie stratégie:

- *inštitucionálne a organizačné,*
- *informačné a vzdelávacie,*
- *investičné,*
- *finančné,*
- *programy a projekty verejného i súkromného sektora, vrátane integrovaných projektových balíkov a integrovaných projektových investícií.*

C.5 STRATEGICKÍ SOCIÁLNO-EKONOMICKÍ PARTNERI PRE SPRACOVANIE A IMPLEMENTÁCIU PHRSR PSK A STRATÉGIA ICH ZAPOJENIA

Podľa zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov, PHRSR **sa vypracúva pri uplatnení partnerstva**. Ďalej podľa § 2 písm. g) zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov **partnerstvo je forma spolupráce medzi sociálno-ekonomickými partnermi**, ktorí zabezpečujú hospodársky rozvoj, sociálny rozvoj alebo územný rozvoj dotknutého regiónu s ohľadom na udržateľný rozvoj.

Sociálno-ekonomický partner je akákoľvek osoba, skupina osôb alebo inštitúcia, ktorá má záujem na tvorbe alebo implementácii PHRSR PSK, ktorá by mohla byť tvorbou alebo implementáciou stratégie potenciálne ovplyvnená (dotknutá, zasiahnutá) alebo môže tvorbu, schválenie alebo implementáciu stratégie ovplyvniť.

Sociálno-ekonomickí partneri:

- **Verejnosť a dotknutá verejnosť**, ktorá má záujem alebo môže mať záujem o prípravu PHRSR pred jeho schválením. Medzi dotknutú verejnosť patria fyzické osoby staršie ako 18 rokov, právnické osoby a občianske iniciatívy tvorené fyzickými osobami staršími ako 18 rokov. Táto

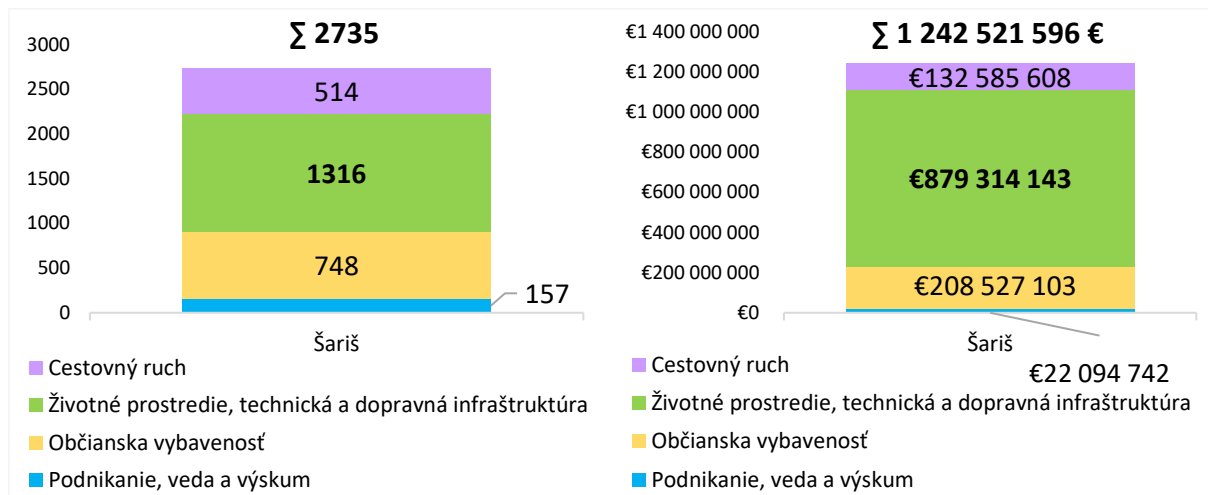
dotknutá verejnosť má právo zúčastniť sa prípravy a posudzovania vplyvov PHRSR, a to až do jeho schválenia, vrátane práva podať písomne stanovisko, zúčastniť sa na konzultáciách a verejnom prerokovaní PHRSR.

- **Aktéri rozvoja obce/skupiny obcí/VÚC, SPR** - subjekty (fyzické a právnické osoby), ktoré zohrávajú akúkoľvek úlohu v rozvoji obce či VÚC bez ohľadu na ich participáciu a záujme o účasť na procese rozhodovania, tvorby PHRSR a jeho implementácii.

C.6 ŠPECIFICKÉ ROZVOJOVÉ STRATÉGIE VÚC PRE PODPORU ROZVOJA JEDNOTLIVÝCH STRATEGICKO-PLÁNOVACÍCH REGIÓNOV

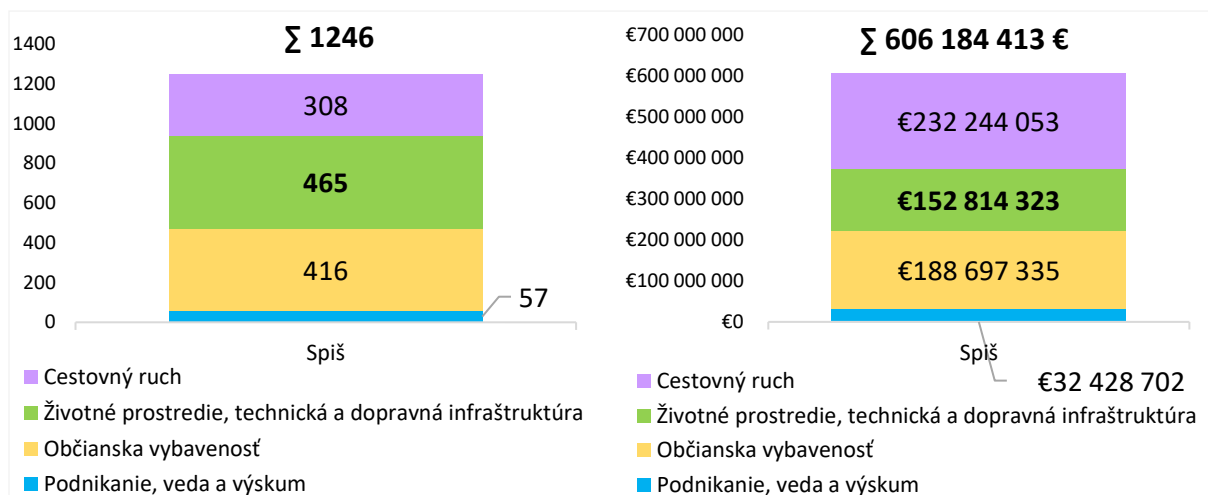
Priemet PHRSR na úroveň jednotlivých SPR (Šariš, Spiš, Horný Zemplín) je identifikovateľný zo zozbieraných projektových zámerov, ktoré definujú preferencie a priority rozvoja jednotlivých území.

Graf 1 Počet a celkový finančný objem projektových zámerov podľa SPR Šariš v jednotlivých oblastiach

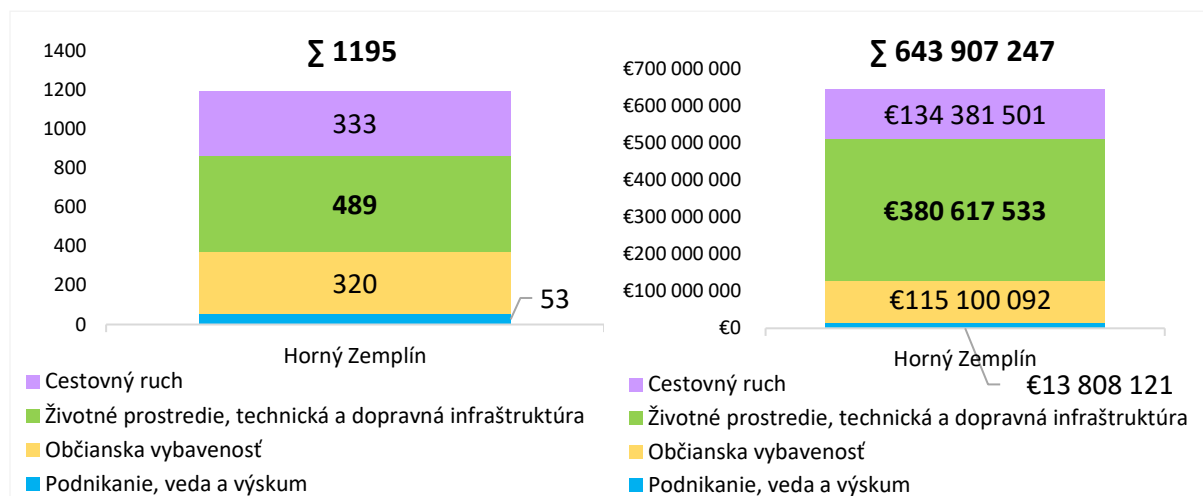
Zdroj: Zber projektových zámerov, 2020-2021

Graf 2 Počet a celkový finančný objem projektových zámerov podľa SPR Spiš v jednotlivých oblastiach

Zdroj: Zber projektových zámerov, 2020-2021

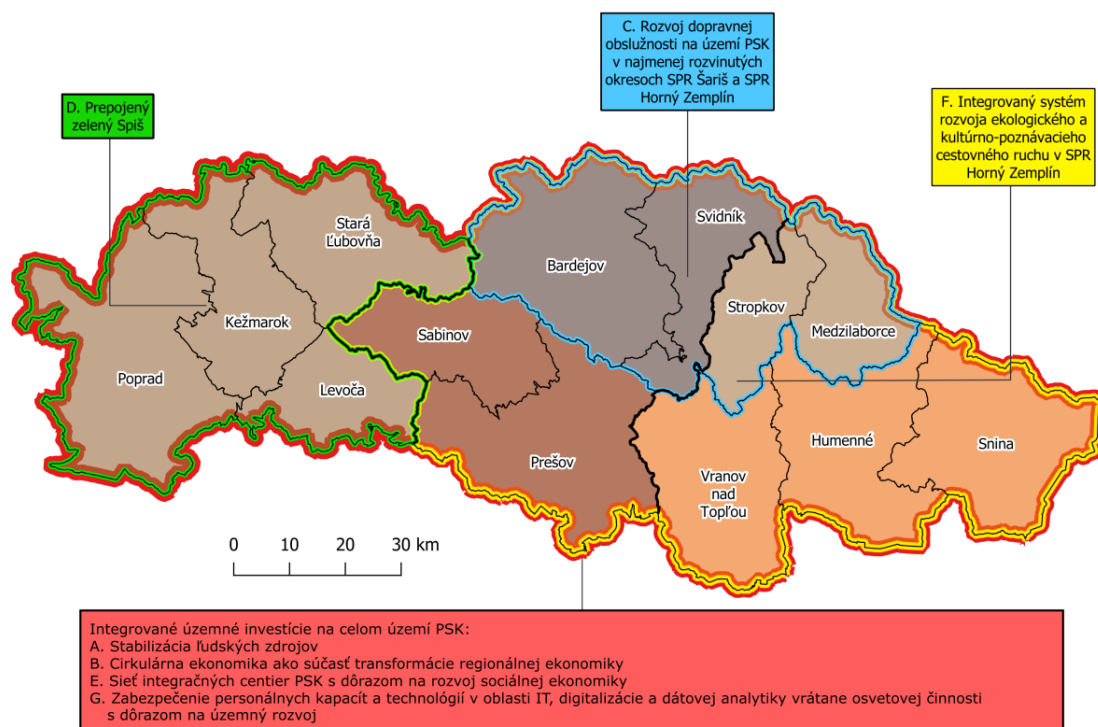
Graf 3 Počet a celkový finančný objem projektových zámerov podľa SPR Horný Zemplín v jednotlivých oblastiach

Zdroj: Zber projektových zámerov, 2020-2021

Vychádzajúc zo vstupnej správy a analytickej časti PHRSR sú navrhované integrované projektové balíky komplementárne so strategicko - plánovacími regiónmi.

Mapa 1 Integrované projektové balíky IÚS PSK

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

D. Implementačný plán a plán monitorovania

D.1 NÁSTROJE NA IMPLEMENTÁCIU STRATÉGIE

Priorita 1:

o Inovatívna a konkurencieschopná regionálna ekonomika

Regionálna ekonomika v území Prešovského kraja má svoje špecifiká, ktoré ho zaradzujú medzi menej rozvinuté časti Slovenska a ktoré vplyvajú na kvalitu života obyvateľov kraja. Pre obe skutočnosti je nevyhnutné vnímať regionálnu ekonomiku ako prioritnú oblasť rozvoja. Na ekonomickú či hospodársku oblasť vplyvajú taktiež vonkajšie okolnosti, ktoré si vyžadujú jej smerovanie k inovatívnym a konkurencieschopným činnostiam. Je to predpokladom pre pevné, spoľahlivé postavenie regiónu v širšom ekonomickom meradle, v širších hospodárskych vzťahoch.

Prešovský kraj je dlhodobo krajom s najnižším HDP na obyvateľa spomedzi všetkých krajov a disponuje najmenším podielom zahraničných investícií smerujúcich do územia spomedzi ostatných krajov. Tieto slabé stránky majú dopad na možnosti rozvoja kvality života obyvateľov kraja, t.j. priemerná hrubá nominálna mzda je najnižšia a miera nezamestnanosti dlhodobo najvyššia v porovnaní s ostatnými krajinami. Zároveň, na území kraja je evidovaný najvyšší počet uchádzačov o zamestnanie v rámci krajov SR, pričom najväčšiu skupinu uchádzačov o zamestnanie tvoria dlhodobo nezamestnaní uchádzači (nekvalifikovaní uchádzači, alebo uchádzači bez pracovných návykov). Regionálny pracovný trh je charakteristický tým, že prevaha významných zamestnávateľov sa sústreďuje prevažne v hospodárskych centrách (Poprad, Prešov, Humenné) a najvyššia zamestnanosť je prevažne v odvetviach s najnižšou pridanou hodnotou (t.j. výroba odevov, textilu, výroba potravín a nápojov). Priemysel naopak vykazuje nepostačujúci počet zamestnancov v porovnaní s ostatnými krajinami, no i napriek tomu tvorí najväčší podiel na tvorbe hrubej pridanej hodnoty kraja.

Východiskom pre dobíhanie celoslovenských ukazovateľov v oblasti ekonomiky sú prednosti kraja, z ktorých najvýznamnejším je najvyšší počet ekonomicky aktívnych obyvateľov spomedzi krajov. Potenciál pre rozvoj spočíva taktiež v stabilnej, a čo sa odvetví týka, pestrej podnikateľskej základni a rozbiehajúcim sa raste počtu malých a stredných podnikov. Medzi významné zdroje patrí tiež vysoký podiel lesných pozemkov z celkovej výmery územia kraja, surovinová základňa pre stavebné materiály, veľmi dobré podmienky pre poľnohospodárske činnosti a napokon nárast kapacít priemyselných parkov a logistických centier.

Ciele viažuce sa na Prioritu 1 smerujú k opatreniam na medziročný rast hrubej pridanej hodnoty vytvárajúcej krajom, na prepájanie priemyselných závodov s miestnymi (alebo aj zahraničnými) firmami, ktoré budú pôsobiť ako dodávatelia alebo odberatelia tovarov a služieb, či na tvorbu podnikateľského prostredia pre nových investorov a prílev zahraničných investícií.

Koncovým dopadom všetkých opatrení v rámci Priority 1 je zvýšenie zamestnanosti obyvateľov kraja a ich príspevok k tvorbe lepších životných podmienok v Prešovskom kraji.

Merateľné ukazovatele – Priorita 1

Tabuľka 3 Merateľné ukazovatele k priorite 1

Názov ukazovateľa (SK)	Definícia (SK)	Merná jednotka	Granularita údajov (SR, kraj, okres, obec)	Zdroj dát k indikátoru
Podiel robotov vo výrobe		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	International Federation of Robotics
Vývoj tržieb v oblasti	Výška tržieb hospodárskych jednotiek podnikajúcich v oblasti kreatívneho priemyslu.	EUR	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	ŠÚ SR, MK SR

kreatívneho priemyslu				
Hrubé domáce výdavky na výskum a vývoj		% z HDP	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	ŠÚ SR
Trojice registrovaných patentov		počet na 1 mil. obyvateľov	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	Eurostat
Podiel výdavkov súkromného sektora na výskum a vývoj	Percentuálny podiel celkových výdavkov súkromného sektora na výskum a vývoj na HDP.	%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	Eurostat
High-tech export	Podiel high-tech exportov na celkovom vývoze krajiny	%	SR, VÚC	Eurostat
Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI)	Celkový index DESI, vypočítaný ako vážený priemer piatich hlavných dimenzií DESI: 1 - Pripojiteľnosť (25 %), 2 - Ľudský kapitál (25 %), 3 - Použitie internetu (15 %), 4 - Integrácia digitálnej technológie (20 %), 5 - Digitálne verejné služby (15 %).	index	SR	Európska komisia, Digital Scoreboard
Produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar		Eur	SR, VÚC, „strategicko- plánovací región alebo okres	ŠÚSR Datacube
Domáca materiálová spotreba	Domáca materiálová spotreba je definovaná ako celkové množstvo materiálov priamo používaných v hospodárstve a predstavuje priamy materiálový vstup mínus vývoz.	tony na obyvateľa	SR	Eurostat
Predčasné ukončenie školskej dochádzky mladých vo veku 18 až 24 rokov	Podiel osôb, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu vo veku 18-24 rokov	%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres, obec	Eurostat
Podiel dlhodobo nezamestnaných na všetkých nezamestnaných	Dlhodobá nezamestnanosť sa vzťahuje na ľudí, ktorí boli nezamestnaní 12 mesiacov alebo viac.	%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres, obec	Eurostat
Miera zamestnanosti nízkokvalifikovanej pracovnej sily (ISCED 0-2)		%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres, obec	

Zdroj: Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja asociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja, Príloha č.3: Ukazovatele k PHRSR 2020, verzia 1.0.3

Pozn. Zoznam merateľných ukazovateľov je otvoreným reflektovať merateľné ukazovatele OP Slovensko, Plán obnovy a odolnosti a ďalšie kľúčové dokumenty pre čerpanie externých zdrojov.

Strategický cieľ 1.1:

Zvýšiť ekonomickú výkonnosť kraja s dôrazom na inovatívnosť a udržateľnosť podnikateľského prostredia

Súlad strategického cieľa s programovými dokumentami pre čerpanie EŠIF:

- **Národné priority - Agenda 2030:** Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí
- **Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030:** Integrovaný rozvojový program II. Udržateľné využívanie zdrojov Cieľ: Premena hospodárstva SR na udržateľné, ktorého konkurenčná schopnosť sa zakladá na inovatívnom a efektívnom zhodnocovaní zdrojov a ktoré generuje dobré mzdy a prosperitu. II.1 Podporiť rozvoj silných inováčne založených regionálnych ekonomík
- **Cieľ politiky súdržnosti EÚ:** PO 1 Inteligentnejšia Európa
- **Partnerská dohoda:** Inteligentnejšia Európa. Konkurencieschopnejšia a inteligentnejšia Európa vďaka presadzovaniu inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva a regionálnej prepojenosti IKT
- **Operačný Program Slovensko:** Priorita 1P1 Veda, výskum, inovácie, Špecifický cieľ RSO1.1 Rozvoj a rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií, Špecifický cieľ RSO1.3 Posilnenie udržateľného rastu a konkurencieschopnosti MSP a tvorby pracovných miest v MSP, a to aj produktívnymi investíciami, Špecifický cieľ RSO1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie

Hlavné problémy: Strategický cieľ 1.1 podáva komplexný pohľad na problémy, príčiny a následky čiastkových, špecifických cieľov 1.1.1 až 1.1.5. Čiastkové ciele sú prioritne zamerané na zlepšenie ekonomickej a hospodárskej situácie v kraji. Toto zlepšenie musí byť v súlade s adaptáciou na zmeny klímy a globálnymi trendami v oblasti digitalizácie a informatizácie. Okrem toho je podmienené súčasnou technickou infraštruktúrou kraja a demografickými javmi, ktoré tu prebiehajú. Zo spracovania analytickej časti pre tento strategický cieľ vyplynulo 5 hlavných problémov. Prvý hlavný problém bol identifikovaný ako nedostatok inovatívnych a konkurencieschopných podnikov v Prešovskom kraji. Existujúce podniky na potreby trhu reagujú pomaly alebo vôbec. Chýbajúce inovácie v podnikoch úzko súvisia s druhým hlavným problémom, ktorým je chýbajúca vedecko-výskumná infraštruktúra v kraji a nevyužitý inovačný potenciál súkromnej sféry. Tretí nemenej podstatný hlavný problém sa objavil v téme prepojenia ekonomiky so životným prostredím. Tu bolo identifikované, že podniky v kraji majú nízku adaptačnú schopnosť na prebiehajúce zmeny klímy, a zároveň sú aj činiteľom spôsobujúcim tieto zmeny. Štvrtý hlavný problém poukazuje na nedostatok investorov v kraji, pre ktorý si pre svoje aktivity volia dostupnejšie územie a posledný hlavný problém, na ktorý bolo potrebné poukázať, spočíva v slabom prepojení vzdelávania s aktuálnymi potrebami trhu práce.

Príčiny: Hlavnou príčinou spôsobujúcou takmer všetky hlavné problémy identifikované v rámci tohto strategického cieľa je **chýbajúca kvalifikovaná pracovná sila**. Pre podniky to znamená nedostatok odbornej pracovnej sily. V dôsledku nedostatku kvalifikovaných pracovníkov nevznikajú ani nové vedecko-výskumné inštitúcie, a tak sa v kraji nemajú kde pripravovať ani noví kvalifikovaní pracovníci. Pre zvyšovanie svojej odbornosti preto volia iné regióny alebo zahraničie, kde väčšinou kvôli lepšiemu finančnému ohodnoteniu nakoniec aj zostávajú. Chýbajúci kvalitný ľudský kapitál odrádza aj potenciálnych investorov a podiel domácich aj zahraničných investícií je tak v kraji na veľmi nízkej úrovni. Pretože v podnikoch nemá kto zavádzať inovatívne a moderné riešenia výroby, spôsobujú staré procesy často aj environmentálne zaťaženie.

Výzvy: Spoločnosť čelí v súčasnosti veľkým zmenám v mnohých oblastiach života. Prirodzeným zrkadlením spoločenského diania je ekonomika. Niektoré zmeny spoločnosti sa samé pretavia do ekonomiky, ktorá ponúkne riešenia, avšak najmä v časoch, kedy je rýchlosť zmien spôsobená akcelerujúcim vedeckým pokrokom bezprecedentná, je nevyhnutné, aby zmeny v ekonomike a pripravenosť obyvateľstva boli podporené vhodnými nástrojmi štátnej a verejnej správy. Všetky identifikované hlavné problémy si zaslúžia osobitnú pozornosť.

Najdôležitejšou výzvou najbližších rokov bude stimulovať vedu, výskum a inovácie v regióne tak, aby sa ponúkali riešenia najpálčivejších výziev súčasnosti, z ktorých tou najvýznamnejšou je klimatická zmena. Inovácie v priemysle musia byť primárne zamerané na jeho environmentálnu udržateľnosť. Začiatok cesty je upriamovanie pozornosti verejnosti a podnikateľského prostredia na túto problematiku, transfer technológií a inovácií, klastrovanie a zintenzívnenie komunikácie medzi všetkými aktérmi. Dôležitou podmienkou pre riešenie problémov a ďalší rozvoj je koordinácia akademického, priemyselného, verejného sektora a občianskej spoločnosti a využívanie miestneho potenciálu.

S rozvojom miestneho potenciálu priamo súvisí pracovná sila. Prioritou v tejto oblasti bude zlepšiť pripravenosť detí na pracovný život a zabezpečiť vzdelávanie reflektujúce potreby trhu práce. Inovatívna ekonomika zabezpečí aj dostatočné uplatnenie vysokoškolských ľudí a zamedzí odlivu mozgov. Pracovné pozície a dopyt po pracovných zručnostiach sa ešte nikdy nevyvíjali tak rýchlo ako v súčasnosti s predpokladom, že veľké percento pracovných pozícií vymizne a množstvo nových vznikne. S určitosťou môžeme predpokladať, že digitálne zručnosti budú kľúčové, nemenej podstatná bude čoraz viac aj adaptabilita pracujúcich na meniace sa potreby trhu práce. Je preto kľúčové venovať sa vo zvýšenej miere aj celoživotnému vzdelávaniu obyvateľstva a taktiež zabezpečiť dostatočné možnosti rekvalifikácie obyvateľov v produktívnom veku.

Kvalitná pracovná sila a rozvíjajúca sa ekonomika so zaujímavou pracovnou ponukou sú vzájomne podmienené, je preto mimoriadne dôležité, aby sa obe oblasti vyvíjali súčasne a región tak dokázal poskytnúť kvalitné životné podmienky a atraktívne pracovné uplatnenie všetkým svojim obyvateľom.

Cieľový stav v roku 2030: Víziou je premena ekonomiky kraja do roka 2030 na udržateľnú a konkurencieschopnú, so schopnosťou inovatívne a efektívne zhodnocovať zdroje a generovať primerané mzdy a prosperitu.

Kľúčovou zmenou bude transformácia smerom k využitiu inovácií pre rozvoj a udržateľné zhodnotenie potenciálu regiónu, k podpore technologických odvetví s vysokou pridanou hodnotou a k environmentálnej a sociálnej udržateľnosti.

Komplexná podpora ekonomického rozvoja a potenciálu vo vede a výskume prinesie územiu Prešovského kraja nové investície posilňujúce jeho konkurenčnú výhodu. Zvýšenie domácich a zahraničných investícií, využívanie miestnych zdrojov, zvýšenie exportu, udržanie a vytváranie nových pracovných príležitostí, zvýšenie podielu obyvateľstva v produktívnom veku a podpora digitalizácie a udržateľnosti verejných služieb sa pretavia v rast ekonomickej aktivity a prosperity obyvateľstva.

Napredovanie a stabilitu ekonomiky zabezpečí taktiež aktivácia a rozvoj výskumných a inovačných kapacít, ich úzke prepojenie so vzdelávacím systémom, zlepšenie kvality, formy a obsahu vzdelávania, intenzívnejšia spolupráca s podnikateľským sektorom a zavádzanie digitálnej transformácie v priemysle a službách.

Špecifický cieľ 1.1.1:

Posilniť rast a konkurencieschopnosť podnikateľských subjektov pôsobiach na území kraja

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 2.1.3** Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením

- **Špecifický cieľ 2.1.5** Zabezpečiť kvalitné vzdelanie pre obyvateľov kraja na všetkých stupňoch školstva
- **Špecifický cieľ 3.1.1** Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS

Stručné zdôvodnenie cieľa: Aj napriek tomu, že Prešovský kraj má dlhodobo spomedzi ostatných krajov najviac evidovaných ekonomicky aktívnych obyvateľov, čo je predpokladom pre zdravé podnikateľské prostredie s množstvom malých, stredných a aj veľkých podnikov, patrí tento kraj k ekonomicky najmenej výkonným regiónom nielen v rámci SR, ale aj EÚ. Podnikateľský sektor je totiž v kraji orientovaný na nízko príjmové odvetvia s nízkym inovačným potenciálom. V kraji chýba lepšia spolupráca medzi aktérmi výrobného a výskumného sektora, rovnako ako aj spolupráca medzi podnikateľskými subjektami. Práve k posilneniu previazanosti podnikateľských subjektov a zlepšeniu konkurenčného prostredia na území kraja, bol navrhnutý tento špecifický cieľ.

Problém: Hlavným problémom, ktorý vyplynul z analytickej časti a je relevantný pre tento špecifický cieľ, ktorý ho chce vyriešiť, je nedostatok inovatívnych a konkurencieschopných podnikov v kraji. Za posledné desaťročie v kraji sledujeme kontinuálne klesanie počtu veľkých podnikov a väčší zamestnávateľia z kraja skôr odchádzajú. Taktiež podniky, ktoré v kraji sídlia majú slabú adaptačnú schopnosť reagovať na súčasné potreby trhu. Chýbajú im moderné riešenia a inovácie, ktoré vedia mnohonásobne zvýšiť a skvalitniť ponúkané tovary aj služby.

Príčiny: Medzi hlavné príčiny spôsobujúce problém nedostatku inovatívnych a konkurencieschopných podnikov, patrí určite nízky počet kvalifikovaných pracovníkov, ktorí by v nich mohli pracovať, a to najmä v odvetviach vyžadujúcich si vyššiu špecializáciu. Dôvodom nízkeho počtu takto profilovaných pracovníkov je jednak absencia vyššieho vzdelávacieho centra alebo univerzity, ktoré by ich pripravovali na výkon povolania už počas štúdia, ale hlavným dôvodom nedostatku kvalifikovaných pracovníkov je to, že v kraji takéto pozície nie sú dostatočne finančne ohodnotené, tým pádom ani atraktívne a pracovníci s vyšším vzdelaním tak pre prácu volia iné regióny SR alebo zahraničie. V kraji tak zostávajú pracovníci s nízkou alebo žiadnou kvalifikáciou, ktorí sú na trhu práce ťažko zamestnateľnou skupinou. V dôsledku nižšieho počtu inovatívnych a konkurencieschopných podnikov tak do kraja neprúdi dostatočné množstvo domácich ani zahraničných investícií. Zlepšeniu podnikateľského prostredia v kraji nepomáha ani stále sa meniaci legislatíva na národnej úrovni, ktorá tento sektor zbytočne administratívne a byrokraticky zaťažuje.

Následky: Hlavným negatívnym dôsledkom chýbajúcich inovatívnych a konkurencieschopných podnikov a slabej adaptačnej schopnosti na potreby trhu pri existujúcich podnikoch, je celkovo hospodársky zaostávajúci kraj so slabou produkčnou schopnosťou. HDP na obyvateľa je nízke. Existujúce podniky kvôli strate konkurencieschopnosti musia svoje prevádzky zatvárať, čím sa znižuje počet voľných pracovných miest a rastie nezamestnanosť. Obyvatelia tak za prácou odchádzajú do okolitých regiónov a v kraji zostáva len nízko kvalifikovaná pracovná sila. Osobitým problémom je potom ťažké uplatnenie nízko kvalifikovaných a znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie na trhu práce (najmä dlhodobo nezamestnaných, ktorí postupne stratili pracovné návyky). Pracujúci v kraji často krát pracujú za minimálne mzdy, a tak sa dajú označiť pojmom pracujúca chudoba. Ich mzda totiž nedokáže pokryť vysoké ceny bývania a uspokojovania základných životných potrieb. Pri zatváraní podnikov klesá aj rozmanitosť ponúkaných produktov a služieb, čo znižuje celkovú kvalitu života obyvateľov a kraj je nedostatočne atraktívny aj pre nových domácich alebo zahraničných investorov.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
1.1.1	Posilniť rast a konkurencieschopnosť podnikateľských subjektov pôsobiacich na území kraja	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 1 – Inteligentnejšia Európa Priorita 1P1 Veda, výskum a inovácie - Špecifický cieľ RSO1.1 Rozvoj a rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií - Špecifický cieľ RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy - Špecifický cieľ RSO1.3 Posilnenie udržateľného rastu a konkurencieschopnosti MSP a tvorby pracovných miest v MSP, a to aj produktívnymi investíciami - Špecifický cieľ RSO1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie Plán obnovy a odolnosti SR: KOMPONENT: Zlepšenie podnikateľského prostredia	
Zodpovedné subjekty	Podnikateľské subjekty, VÚC, samosprávy, vzdelávacie a výskumné inštitúcie	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.1.1	Podpora MSP prostredníctvom nefinančnej a voucherovej podpory so zameraním na inkubačné, akceleračné a rastové programy a zvyšovanie povedomia a iné špecializované služby	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť hodnotenia kvality podnikateľského prostredia a dopadov regulácií na MSP	
b)	Zabezpečiť chýbajúce odborné kapacity z iných regiónov = vypracovať katalóg pre nedostatkové profesie	
c)	Iniciovať zmenu študijných odborov VŠ v súlade s potrebou trhu práce, zintenzívniť komunikáciu s VŠ ohľadom študijných odborov a posilňovania odb. znalostí potrebných pre kraj = zriadenie EDUNIPO	
d)	Vytvoriť študijný štipendijný program PSK pre študentov a zamestnancov pre inovatívne pracovné pozície	
e)	Podporiť rozvoj sociálnej ekonomiky a pracovného poradenstva v kraji	ŠC 1.1.5
f)	Zabezpečiť mediačné aktivity, sieťovanie podnikateľského sektora a zisťovanie potrieb podnikateľského sektora	
g)	Vytvoriť SMART komunikačný nástroj pre regionálnu ekonomiku od podnikateľov smerom k VÚC pre zisťovanie potrieb, problémov, očakávaní	

h)	Podporovať lokálnych producentov v rámci dodávateľských reťazcov (pre zariadenia PSK i s presahom)	
i)	Sieťovať aktérov rozvoja vidieka a zosúlaďovať ciele podpory v území	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.1.2	Zlepšenie prístupu k financovaniu pre MSP	
Aktivity:		
a)	Podporiť tvorbu na mieru šitých nástrojov pre startupy	
b)	Podporiť prístup MSP k financiám na zavádzanie inovácií	
c)	Realizovať opatrenia na zmierňovanie dopadov neočakávaných krízových udalostí na MSP	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.1.3	Zlepšenie logistickej a technickej infraštruktúry podnikateľského prostredia	
Aktivity:		
a)	Zlepšiť kvalitu dopravnej siete na území kraja	ŠC 3.1.1
b)	Zabezpečiť vytvorenie SMART riešení pre zlepšenie subdodávateľských sietí	
c)	Propagovať možnosti voľných pozemkov a budov na podnikanie v kraji aj mimo kraja	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.1.4	Podpora internacionalizácie MSP	
Aktivity:		
a)	Podporiť účasť na prezentačných podujatiach (veľtrhy, výstavy), podnikateľských misiách a konferenciách	
b)	Zlepšiť prístup k špecializovanému skupinovému a individuálnemu odbornému poradenstvu s cieľom podporiť prienik na zahraničné trhy, spoluprácu podnikov a rozvoj dodávateľských reťazcov	

Špecifický cieľ 1.1.2:

Zrýchliť digitalizáciu podnikateľského sektora a zvýšiť jeho inovačné kapacity v spolupráci so subjektami výskumu a vývoja

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.1** Posilniť rast a konkurencieschopnosť podnikateľských subjektov pôsobiach na území kraja
- **Špecifický cieľ 1.1.2** Podporiť výskum, vývoj a inovácie v kraji a zrýchliť digitalizáciu a inovácie
- **Špecifický cieľ 1.1.3** Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky, a efektívneho zhodnocovania zdrojov
- **Špecifický cieľ 4.1.3** Zrýchliť a skvalitniť digitalizáciu infraštruktúry verejnej správy využívaním SMART nástrojov

Stručné zdôvodnenie cieľa: Orientácia podnikateľského sektora kraja na nízko príjmové odvetvia s nízkym inovačným potenciálom je predpokladom celkovej ekonomickej zaostalosti kraja. Podniky, ktoré sotva prežívajú a často krát nie sú schopné zaplatiť svojich zamestnancov budú len ťažko investovať do inovácií, digitalizácie a spolupráce so subjektami výskumu a vývoja. Keďže o služby v podobe inovácií podniky skoro vôbec nejavia záujem, nie je tu ani priestor pre vznik nových inštitúcií, ktoré by sa výskumu a vývoju venovali. Opatrenia tohto špecifického cieľa majú úlohu tieto nepriaznivé javy zastaviť a zvrátiť. Digitalizácia podnikateľského sektora v súčasnosti už síce prebieha, ale je potrebné ju vhodnými opatreniami zrýchliť.

Problém: Hlavný problém, ktorý tento špecifický cieľ rieši a je podložený analytickými výstupmi, je nedostatok vedeckých a výskumných inštitúcií, inovačných hubov alebo iných centier združujúcich aktérov v oblasti vedy a výskumu v kraji. Na území kraja pôsobí len niekoľko inštitúcií, ktoré sa vede a výskumu venujú priamo. Firmy sídlia v kraji inovačný potenciál síce majú, ale ten nie je plne využitý. Z analýzy tiež vyplynulo, že juhozápadná časť kraja je rozvinutejšia a inovatívnejšia, zatiaľ čo severovýchod územia zaostáva. Aj priestorová distribúcia inštitúcií a podnikov schopných inovovať je dôležitá pre celkový hospodársky rozvoj územia kraja.

Príčiny: Jednou z hlavných príčin nedostatku vedeckých a výskumných inštitúcií v kraji je nedostatok pracovníkov v oblasti vedy a výskumu. Finančné ohodnotenie odborných pedagogických aj nepedagogických zamestnancov je nízke a podobne ako to bolo popísané pri predchádzajúcom špecifickom ciele, takto kvalifikovaní pracovníci z kraja skôr odchádzajú. Oblasť vedy a výskumu je na úrovni štátu (ale aj VÚC) nedostatočne financovanou oblasťou. Výdavky na vedu a výskum sú nízke a taktiež chýba efektívny mechanizmus na zastrešenie tohto financovania. Administratívna záťaž pri podávaní a implementácii projektov je vysoká, a preto aktéri skôr volia možnosť nezapájať sa do projektov v oblasti vedy a výskumu. To sa týka nie len štátnych vedecko-výskumných inštitúcií, ale aj malých a stredných podnikov, ktoré síce majú inovačný potenciál, ale nákladné financovanie je pre nich likvidačné (obzvlášť spolufinancovanie projektov pre menšie podniky). V praxi tak v kraji môžeme hovoriť o nefungujúcom modeli „triple helix“ - komunikácia medzi podnikateľmi, samosprávami a vedecko-výskumnými inštitúciami nie je efektívna alebo úplne chýba.

Následky: Následkom vymenovaných príčin dochádza k odlivu kvalifikovaných výskumníkov a študentov z kraja a rušeniu študijných odborov, čo v budúcnosti môže spôsobiť aj zatváranie univerzít a inštitúcií združujúcich vedu a výskum. Znižuje sa tak aj počet výmenných pobytov a zapojenie do medzinárodných projektov, čím sa znižuje potenciál pre vytváranie medzinárodných kontaktov a spoluprác. Taktiež zaostáva počet vedeckých a inovačných výstupov. Či už vedecko-výskumných publikácií a citácií na akademickej úrovni, ale aj patentov a ochranných známkov využiteľných priamo

firmami v praxi. Výskum a inovácie sa sústreďujú len na jednu oblasť a chýba tak diverzifikácia, čo ale pri správnom nastavení nemusí byť negatívny dôsledok. Okrem toho aj modernizácia vedecko-výskumných inštitúcií prebieha pomaly. Nedostatočnou komunikáciou medzi podnikateľmi, samosprávami a vedecko-výskumnými inštitúciami dochádza k slabej angažovanosti firiem v klastroch. Inovačný potenciál kraja v dôsledku všetkých spomínaných príčin nie je využitý.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
1.1.2	Zrýchliť digitalizáciu podnikateľského sektora a zvýšiť jeho inovačné kapacity v spolupráci so subjektami výskumu a vývoja	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 1 – Inteligentnejšia Európa Priorita 1P1 Veda, výskum a inovácie - Špecifický cieľ RSO1.1 Rozvoj a rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií - Špecifický cieľ RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy - Špecifický cieľ RSO1.3 Posilnenie udržateľného rastu a konkurencieschopnosti MSP a tvorby pracovných miest v MSP, a to aj produktívnymi investíciami - Špecifický cieľ RSO1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie Priorita 1P2 Digitálna pripojiteľnosť - Špecifický cieľ RSO1.5 Zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti Plán obnovy a odolnosti SR: - KOMPONENT 14: Zlepšenie podnikateľského prostredia - KOMPONENT 17: Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)	
Zodpovedné subjekty	vzdelávacie a výskumné inštitúcie, podnikateľské subjekty, VÚC, samosprávy	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.2.1	Zvyšovanie povedomia o dôležitosti, prínosoch a možnostiach využívania pokročilých technológií a digitalizácie	
Aktivity:		
a)	Realizovať vzdelávacie aktivity zamerané na rozvoj digitálnych zručností u zamestnancov verejného sektora	
b)	Realizovať vzdelávacie aktivity zamerané na rozvoj digitálnych zručností v súkromnom a akademickom sektore	
c)	Dobudovať vysokorýchlostné a širokopásmové pripojenie k internetu v obciach	
d)	Vybudovať interné kapacity dátovej ekonomiky na VÚC a transfer poznatkov do súkromného sektora	
e)	Prioritizovať a koordinovať zber dát podľa potrieb vyplývajúcich zo strategických dokumentov PSK	
f)	Vybudovať digitálne inovačné huby a dátové centrá	
g)	Zavádzať študijné odbory odborného vzdelávania a prípravy v oblasti digitalizácie	ŠC 1.1.5

h)	Podporiť infraštruktúru a vybavenie pre praktickú výuku vrátane zapájania expertov z praxe do vzdelávania a zvyšovania digitálnych zručností pedagógov na školách	ŠC 1.1.5
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.2.2	Podpora výskumu, vývoja a zavádzania inovácií v jednotlivých oblastiach sektoroch na území kraja	
Aktivity:		
a)	Zintenzívniť spoluprácu cez triple helix / quadruple helix / quintuple helix = vyššia angažovanosť verejného sektora, akademického a súkromného sektora v klastroch = príprava a realizácia projektov prepájajúcich verejný, akademický a súkromný sektor so zreteľom na ŽP a participatívne procesy = využívanie výsledkov výskumu a vývoja v praxi ich prepojením na súkromný sektor	
b)	Vybudovať Inovačné a vzdelávacie centrum na území kraja	
c)	Monitorovať a vyhodnocovať aktivity a potreby zainteresovaných subjektov v oblasti vedy, výskumu a inovácií	
d)	Zvýšiť zapojenie miestnych subjektov do projektov medzinárodnej spolupráce v oblasti vedy, výskumu a inovácií	
e)	Podporiť klastrovanie firiem, akademickej obce a verejného sektora	
f)	Podporiť technologický transfer zo zahraničia a iných krajov Slovenska	
g)	Diverzifikovať výskumné oblasti v súlade s potrebami kraja	
h)	Podporovať kvalitatívny rozvoj inštitúcií terciárneho vzdelávania a výskumných centier pôsobiach v regióne	
i)	Rozvíjať inovačný potenciál v ľudských zdrojoch (stáže, vzdelávanie) a podporovať sieťovanie pri prenose dobrej praxe	
j)	Zvýšiť záujem o štúdium technických odborov = vybudovať „Talent centrum“ pre žiakov 2.stupňa	
k)	Modernizovať dotačné schémy kraja v súlade s aktuálnymi potrebami kraja v oblasti vedy, výskumu, inovácií a digitalizácie	
l)	Rozvíjať spoluprácu v oblasti výskumu a vývoja naprieč sektormi, rezortmi, medzi akademickou a podnikateľskou sférou = centrá excelentnosti, UNIPO, inkubátory, VUPOP – výskum pôdy, Astronomický ústav – Stará Lesná, SAV – Šarišské Michaľany atď.	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.2.3	Podpora zručností obyvateľov v súlade s potrebami SK RIS3 2021+	
Aktivity:		
a)	Propagovať spoluprácu vo vzdelávaní reflektujúcu potreby trhu práce s podnikmi	ŠC 1.1.5
b)	Popularizovať prácu v oblasti vedy a výskumu = informačné a komunikačné aktivity smerom k študentom, informačné kampane, road show na SŠ a pod.	
c)	Rozvíjať konkurencieschopnosť kraja v súlade s konceptom inteligentnej špecializácie (SMART) = Koncepcia inteligentného priemyslu 4-0	

Špecifický cieľ 1.1.3:

Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky a efektívneho zhodnocovania zdrojov

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.1** Posilniť rast a konkurencieschopnosť podnikateľských subjektov pôsobiacich na území kraja
- **Špecifický cieľ 1.1.2** Podporiť výskum, vývoj a inovácie v kraji a zrýchliť digitalizáciu a inovácie
- **Špecifický cieľ 1.1.3** Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky, a efektívneho zhodnocovania zdrojov
- **Špecifický cieľ 3.1.1** Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS
- **Špecifický cieľ 3.1.2** Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja
- **Špecifický cieľ 3.2.1** Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy
- **Špecifický cieľ 3.2.2** Zvýšiť úroveň vytriedenia odpadov a transformovať odpadové hospodárstvo na obehové hospodárstvo
- **Špecifický cieľ 3.2.3** Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek

Stručné zdôvodnenie cieľa: Súčasný stav infraštruktúry podnikateľského prostredia v kraji (ale aj SR) zaostáva v oblasti súladu s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky a efektívneho zhodnocovania zdrojov, ktoré môžeme pozorovať vo vyspelých ekonomikách štátov EÚ. V záujme VÚC je preto ekologická transformácia týchto oblastí, ktorá bude spočívať najmä v podpore prechodu podnikov na nízko-uhlíkové hospodárstvo, pričom osobitne dôležitou bude aj osвета podnikateľského sektora, ale aj širokej verejnosti práve o výhodách plynúcich z tejto transformácie. Zmiernenie dopadov klímy a adaptácia na jej zmeny je v súčasnosti aktuálnou témou vo všetkých oblastiach ľudského života, obzvlášť v oblasti podnikania, vedy a výskumu. Opatrenie tohto špecifického cieľa by mali reflektovať strategické dokumenty na národnej aj medzinárodnej úrovni. Špecifický cieľ 1.1.3 je bezprostrednou reakciou na aktuálnu energetickú situáciu, kedy ceny energií neúmerne rastú a sú ohrozením nielen pre domácnosti, ale rovnako tak pre podnikateľské subjekty. Transformácia podnikateľskej infraštruktúry je preto nevyhnutná nielen z hľadiska ekologických a udržateľných riešení, avšak i z hľadiska ekonomickej stability územia kraja skrz podnikateľský sektor.

Problém: Hlavný problém, súvisiaci s týmto špecifickým cieľom bol definovaný ako nízka schopnosť podnikateľských subjektov v kraji reagovať a adaptovať sa na prebiehajúce zmeny klímy a energetickú krízu, pričom množstvo podnikov sú aj priamymi činiteľmi spôsobujúcimi tieto zmeny. Podniky, ktoré sa nechcú alebo nevedia prispôbiť meniacim sa klimatickým podmienkam, alebo predstavujú environmentálne záťaž, strácajú svoju konkurenčnú výhodu a sú problémom pri naplňaní cieľov národných a medzinárodných strategických dokumentov týkajúcich sa ochrany životného prostredia. Často krát sú nútené zatvárať svoje prevádzky, čím znemožňujú hospodársky rast regiónu.

Príčiny: Dôležitým faktorom, ktorý spôsobuje nemožnosť prechodu podnikov na zelenú ekonomiku je využívanie zastaraných výrobných postupov, ktoré už nespĺňajú súčasné štandardy na ochranu životného prostredia. Zavádzať nové, moderné postupy, ako je napríklad prechod na využívanie obnoviteľných zdrojov energie, je však pre mnohé podniky likvidačné. Podnikom v kraji chýba aj osveta o dopadoch podnikania, ktoré nie je šetrné k životnému prostrediu alebo o možných spôsoboch využitia alternatívnych zdrojov energie. Osveta o celom životnom cykle výrobku, ktorý bude zároveň spĺňať ekologické štandardy by mala začínať už na základných a stredných školách, kde však absentuje.

Podniky nemajú dostatočné množstvo informácií o možnostiach recyklácie odpadu vznikajúceho pri výrobe alebo o možnom využití SMART riešení, ktoré by smerovalo k nízko-uhlíkovému hospodárstvu.

Následky: Ak sa nepodarí transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v kraji, tak, aby bola v súlade s adaptáciou na zmenu klímy, je isté, že dôjde k celkovému zhoršeniu životného prostredia a oslabeniu ekonomického sektora s dopadom na zamestnanosť a tvorbu pracovných miest.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
1.1.3	Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky a efektívneho zhodnocovania zdrojov	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 - Zelenšia Európa, Priorita 2P1 Energetická efektívnosť a dekarbonizácia • Špecifický cieľ RSO2.1 Podpora energetickej efektívnosti a znižovania emisií skleníkových plynov • Špecifický cieľ RSO2.2 Podpora energie z obnoviteľných zdrojov v súlade so smernicou (EÚ) 2018/2001 Plán obnovy a odolnosti SR: KOMPONENT 4: Dekarbonizácia priemyslu	
Zodpovedné subjekty	Podnikateľské subjekty, VÚC, vzdelávacie a výskumné inštitúcie	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.3.1	Podpora podnikov v prechode na nízkouhlíkové hospodárstvo	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť vypracovanie strategických dokumentov a koncepcných činností v oblasti obehového hospodárstva	
b)	Podporiť SMART riešenia pre nízkouhlíkové hospodárstvo	
c)	Zvyšovať environmentálnu výkonnosť podnikov <i>= informačné kampane, vykonávanie auditov na dekarbonizáciu podnikov, poradenstvo v oblasti získavania externých zdrojov</i>	
d)	Podporiť alternatívne formy podnikania <i>= zdieľaná ekonomika, strieborná ekonomika a.i.</i>	
e)	Podporiť vytváranie odborných kapacít v oblasti obehového hospodárstva	
f)	Modifikovať študijné odbory na stredných a vysokých školách súvisiacich s nízko uhlíkovým hospodárstvom	ŠC 1.1.5
g)	Optimalizovať a uzatvárať materiálové toky vo výrobe a zvyšovať podiel druhotných surovín vo výrobe prepájaním sektoru vedy a výskumu s podnikateľským sektorom	
h)	Podporiť a zdieľať know-how v oblasti ekodizajnu výrobkov	
i)	Podporiť činnosti súvisiace s recykláciou odpadu a jeho následné materiálové zhodnocovanie	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.3.2	Zvyšovanie povedomia o potrebe prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo	
Aktivity:		

a)	Podporiť MSP podnikajúcich v súlade s obehovým hospodárstvom	
b)	Propagovať podnikateľské subjekty úspešné v prechode na obehové hospodárstvo ako príklady dobrej praxe	
c)	Vzdelávať podnikateľov v oblasti obehového hospodárstva	
d)	Podporiť trvaloudržiateľnú a lokálnu ekonomiku	
e)	Zvyšovať povedomie o osobnej a firemnej zodpovednosti v oblasti klimatických zmien a ochrany životného prostredia	
f)	Podporiť podnikateľské subjekty pri využívaní obnoviteľných zdrojov energie	
g)	Podporiť zvyšovanie environmentálneho povedomia a informovanosti spotrebiteľa a širokej verejnosti o obehovom hospodárstve	

Programy a projekty PSK:

Pripravované:

- **ORIGINN** (Ekonomická a sociálna transformácia vo vidieckych oblastiach prostredníctvom priemyselných inovácií s dôrazom na agropotravinársky sektor, 180 690€, INTERREG EUROPE)

Špecifický cieľ 1.1.4:

Zvýšiť atraktivitu a pripravenosť kraja pre potenciálnych investorov vytvorením podmienok a širšej ponuky investičných príležitostí

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.1** Posilniť rast a konkurencieschopnosť podnikateľských subjektov pôsobiach na území kraja
- **Špecifický cieľ 1.1.2** Podporiť výskum, vývoj a inovácie v kraji a zrýchliť digitalizáciu a inovácie
- **Špecifický cieľ 1.1.3** Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky, a efektívneho zhodnocovania zdrojov
- **Špecifický cieľ 1.1.5** Zlepšiť podmienky pre prístup obyvateľov na trh práce
- **Špecifický cieľ 2.1.5** Zabezpečiť kvalitné vzdelanie pre obyvateľov kraja na všetkých stupňoch školstva
- **Špecifický cieľ 3.1.1** Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS
- **Špecifický cieľ 3.1.2** Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja

Stručné zdôvodnenie cieľa: Kľúčovým aspektom hospodárskeho rozvoja územia kraja je prilákание domácich i zahraničných investorov. Cieľom kraja je pre potenciálnych investorov pripraviť vhodné zázemie. Počnúc poskytnutím vysporiadaných plôch na realizáciu svojich aktivít s patričnou dopravnou a technickou infraštruktúrou napojenou na národné a medzinárodné koridory, pokračujúc zabezpečením kvalifikovanej pracovnej sily, pre ktorú bude vyriešená otázka bývania a zabezpečenia základných potrieb s adekvátnym finančným ohodnotením za prácu a končiac doplnkovými službami pri pomoci uvedenia produktov a služieb na trh. Kraj už v súčasnosti disponuje niekoľkými plochami priemyselných parkov s etablovanými firmami, no ich počet a kapacita zatiaľ potenciálnym investorom nevyhovuje. Preto je v záujme kraja aj rekultivácia nevyužívaných priemyselných plôch (hnedých priemyselných zón, brownfields) a vyčlenenie nových zón na priemyselné účely (zriadenie nových parkov na „zelenej lúke“).

Problém: Hlavný problém identifikovaný v rámci tohto špecifického cieľa je nedostatok domácich a zahraničných investorov realizujúcich svoje aktivity na území kraja, ktorí by do kraja priniesli významnejšie investície. Kvôli nedostatku voľných plôch pre svoje podnikanie v existujúcich parkoch kraja, zastaranej dopravnej a technickej infraštruktúry, či nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily je územie kraja pre investorov málo atraktívne.

Príčiny: Jednou z kľúčových príčin nízkej atraktivity územia pre príchod domácich či zahraničných investorov je nedostatok vhodných lokalít pre umiestnenie ich investičných aktivít. Plochy, ktoré sú v kraji vyčlenené ako priemyselné parky sú väčšinou už plné a k vytvoreniu nových plôch sú potrebné vysoké vstupné investície k dobudovaniu dopravnej a technickej infraštruktúry. Územie je pre investorov neatraktívne aj kvôli nedostatku odbornej kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá z kraja skôr odchádza. Výzvou pre kraj je udržanie si odborníkov a prípadné pritiahnutie mozgov z iných regiónov SR alebo zahraničia. Dôležitým faktorom pre investorov je určite aj kúpyschopnosť obyvateľstva a veľkosť trhu, na ktorý budú mať predajom produktov dosah. Prešovský kraj svojou polohou síce leží na periférii EÚ a je relatívne vzdialený od hlavných európskych trhov, ale ťažiť však môže zo svojej polohy na spojnici Baltského a Stredozemného mora v severo-južnom smere. Dobudovanie dopravnej infraštruktúry v Prešovskom kraji v podobe R4, ktorá je súčasťou nadnárodnej dopravnej siete Via karpátia je prostriedkom na dosiahnutie odstránenia obchodných bariér.

Následky: Následkom nízkej atraktivity a nepripravenosti územia kraja pre investorov dochádza jednak k odchodu pôsobiacich investorov, pričom noví potenciálni investori si volia pre svoje investičné zámery iné regióny. Dôsledkom je znižovanie počtu voľných pracovných miest, čím sa zvyšuje miera nezamestnanosti v kraji. Taktiež dochádza k obmedzeniu produkcie tovarov a služieb, čím sa znižuje produkčná schopnosť kraja a HDP na obyvateľa. Tieto predpoklady nedovoľujú rásť ani minimálnym mzdám, čo nie je pre obyvateľov priaznivým javom pri súčasnom trende zvyšujúcich sa nákladov na živobytie.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
1.1.4	Zvýšiť atraktivitu a pripravenosť kraja pre potenciálnych investorov vytvorením podmienok a širšej ponuky investičných príležitostí	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 1 – Inteligentnejšia Európa Priorita 1P1 Veda, výskum a inovácie - Špecifický cieľ RSO1.1 Rozvoj a rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií - Špecifický cieľ RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy - Špecifický cieľ RSO1.3 Posilnenie udržateľného rastu a konkurencieschopnosti MSP a tvorby pracovných miest v MSP, a to aj produktívnymi investíciami - Špecifický cieľ RSO1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie Priorita 1P2 Digitálna pripojiteľnosť - Špecifický cieľ RSO1.5 Zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti Plán obnovy a odolnosti SR: - KOMPONENT 14: Zlepšenie podnikateľského prostredia - KOMPONENT 17: Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)	
Zodpovedné subjekty	samosprávny kraj, obce a mestá, noví i existujúci investori, podnikateľské subjekty	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.4.1	Vytvorenie vhodných podmienok pre investorov na území PSK	
Aktivity:		
a)	Vysporiadať majetkovo-právne vzťahy v priemyselných lokalitách	
b)	Dobudovať a modernizovať dopravnú infraštruktúru	ŠP 3.1.1
c)	Prebudovať a modernizovať nevyužívané hnedé parky	
d)	Aktualizovať študijné a učebné odbory reflektujúce meniace sa potreby trhu	ŠC 1.1.5
e)	Posilniť výučbu robotizácie a automatizácie na stredných školách	ŠC 1.1.4, 1.1.5
f)	Využiť potenciál dlhodobo nezamestnaných skupín obyvateľstva a ich rekvalifikácia pre potreby trhu	ŠC 1.1.5
g)	Rozšíriť výskumno-vývojové kapacity v kraji	ŠC 1.1.3

h)	Podporiť sieťovanie podnikateľských subjektov	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.4.2	Vybudovanie a etablovanie značky PSK ako spoľahlivého partnera pre investície	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť a pravidelne aktualizovať databázu všetkých voľných priemyselných lokalít v kraji	
b)	Pripraviť propagačné materiály k možnostiam vzdelávania a aktívneho trávenia voľného času pre investorov a ich zamestnancov prichádzajúcich za prácou do PSK	
c)	Zabezpečovať zber geodát a umožniť ich využívanie pre potreby potenciálnych investorov vrátane GIS nástrojov	

Špecifický cieľ 1.1.5: Zlepšiť podmienky pre prístup obyvateľov na trh práce

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ:** 2.1.5 Zabezpečiť kvalitné vzdelanie pre obyvateľov kraja na všetkých stupňoch školstva
- **Špecifický cieľ:** 2.1.2 Rozšíriť spektrum možností pre pohybové aktivity a zdravý životný štýl každej vekovej skupiny obyvateľstva
- **Špecifický cieľ:** 2.1.3 Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením

Stručné zdôvodnenie cieľa: Špecifický cieľ na zlepšenie podmienok pre prístup obyvateľov na trh práce uzatvára sériu špecifických cieľov, ktoré majú podporiť ekonomický a hospodársky rast Prešovského kraja. Tento cieľ sa venuje najmä **podpore duálneho vzdelávania na stredných školách v kraji**, ktoré žiakov pripravujú priamo pre **potreby praxe, úzkou spoluprácou s firmami**. Taktiež má za úlohu pripraviť učiteľov a **materiálno-technické** vybavenie na takúto výučbu. Druhý problém, ktorý sa tento cieľ pokúša vyriešiť je **zamestnávanie znevýhodnených uchádzačov** o zamestnanie (najmä dlhodobo nezamestnaných uchádzačov) napríklad ich **rekvalifikáciou alebo podporou celoživotného vzdelávania**.

Problém: Z podrobných analýz oblasti ekonomiky, hospodárstva a vzdelávania pre tento špecifický cieľ vyplynuli dva najpálčivejšie problémy. Prvým je **slabé prepojenie vzdelávacieho systému na aktuálne potreby trhu práce**. Niektoré stredné školy Prešovského kraja už sú zapojené do duálneho vzdelávania, ale je potrebné zvýšiť ich počet a **prispôbiť ich študijné programy** súčasným potrebám trhu práce. Taktiež je dôležité **vytvárať fungujúce partnerstvá** medzi školami a firmami poskytujúcimi pre žiakov odbornú prax. Druhý aktuálny problém je spojený s **vysokou nezamestnanosťou** v kraji (najvyššou spomedzi ostatných krajov). Prešovský kraj má najviac evidovaných uchádzačov o zamestnanie, z ktorých patrí väčšina medzi dlhodobo nezamestnaných uchádzačov.

Príčiny: Medzi hlavné príčiny slabej prepojenosti vzdelávacieho systému na potreby trhu práce patrí **nedostatok firiem v kraji**, ktoré by boli schopné zapojiť sa do duálneho vzdelávania. Na zapojenie sa do duálneho vzdelávania musí firma aj škola spĺňať určité požiadavky. Dôležitá je **orientácia výroby firmy, na ktorú sa dajú naviazať študijné plány a určitá pružnosť firmy** pri reagovaní na zmeny na trhu. Výhodou je, ak má firma **stabilné postavenie na trhu a prípadne dlhoročnú tradíciu**. Takéto predpoklady majú väčšinou len väčšie podniky (s 500 a viac zamestnancami), ktorých je v kraji nedostatok a ich počet dokonca medziročne klesá. **Školy musia byť dostatočne materiálno-technicky vybavené** a musia disponovať kvalitným **pedagogickým personálom**.

Slabú prepojenosť vzdelávacieho systému na aktuálne potreby trhu sledujeme aj pri probléme so **zamestnávaním znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie**. Tí často krát nevedia o **možnostiach rekvalifikácie alebo celoživotného vzdelávania**.

Posledná príčina slabej prepojenosti vzdelávania s trhom práce, ktorá bola v rámci tohto špecifického cieľa identifikovaná, je aj slabá **optimalizácia verejnej dopravy, ktorá ohrozuje pohodlnú vzdelanostnú a pracovnú mobilitu**. Čas, potrebný na dochádzku do škôl alebo práce je v dôsledku chýbajúcich prepojení verejnej dopravy dlhší, ako sú obyvatelia ochotní precestovať.

Následky: Následkom neprepojenia vzdelávania s potrebami trhu práce, ktorý má najväčší dopad na ekonomický rozvoj kraja je určite nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, v dôsledku čoho sa znižuje atraktivita územia pre potenciálnych investorov, ktorí by tvorili vyššiu pridanú hodnotu a nové pracovné miesta. Nedostatkom pracovných miest sa zvyšuje celková nezamestnanosť a uchádzači o zamestnanie, ktorým sa nepodarí začleniť na trh práce sa tak dostávajú do rizika ohrozenia chudobou

alebo sociálneho vylúčenia. Ohrozené môže byť aj budúce uplatnenie žiakov, ktorí nemajú možnosť realizovať svoje školské ani mimoškolské aktivity v adekvátne prispôsobenom a kvalitnom prostredí, v dôsledku chýbajúceho materiálno-technického vybavenia učební.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ	
1.1.5	Zlepšiť podmienky pre prístup obyvateľov na trh práce
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	<u>Operačný program Slovensko 2021 – 2027</u> Priority cieľa politiky 4 Priorita 4P1 Adaptabilný a prístupný trh práce • ŠC SO (A): Zlepšenie prístupu k zamestnaniu a aktivačným opatreniam pre všetkých uchádzačov o zamestnanie, predovšetkým mladých ľudí, a to najmä vykonávaním záruky pre mladých ľudí, pre dlhodobo nezamestnaných a znevýhodnené skupiny na trhu práce a neaktívne osoby, ako aj prostredníctvom podpory samostatnej zárobkovej činnosti a sociálneho hospodárstva • ŠC SO (B): Modernizácia inštitúcií a služieb trhu práce s cieľom posúdiť a predvídať potreby v oblasti zručností a zabezpečiť včasnú a cielenú pomoc a podporu v záujme zosúladenia ponuky s potrebami trhu práce, ako aj pri prechodoch medzi zamestnancami a mobilitu • ŠC SO (C): Podpora rodovo vyváženej účasti na trhu práce, rovnakých pracovných podmienok a lepšej rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom vrátane prístupu k cenovo dostupnej starostlivosti o deti a odkázané osoby • ŠC SO (D): Podpora adaptácie pracovníkov, podnikov a podnikateľov na zmeny, ako aj aktívneho a zdravého starnutia a zdravého a vhodne prispôbeného pracovného prostredia, ktoré rieši zdravotné riziká • ŠC RSO4.1 Zvyšovanie účinnosti inkluzívnosti trhov práce a prístupu ku kvalitnému zamestnaniu rozvíjaním sociálnej infraštruktúry a podporou sociálneho hospodárstva <i>POZN. výstavba, rekonštrukcia a obnova zariadení starostlivosti o deti do 3 rokov</i> • ŠC SO (E): Zvýšenie kvality, inkluzívnosti a účinnosti systémov vzdelávania a odbornej prípravy, ako aj ich relevantnosti z hľadiska trhu práce okrem iného prostredníctvom potvrdzovania výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa s cieľom podporiť nadobúdanie kľúčových kompetencií vrátane podnikateľských digitálnych zručností, a tiež prostredníctvom podpory zavádzania systémov duálnej odbornej prípravy a učňovskej prípravy • ŠC SO (G): Podpora celoživotného vzdelávania, najmä flexibilných príležitostí na zvyšovanie kvalifikácie a rekvalifikáciu pre všetkých s prihliadnutím na podnikateľské a digitálne zručnosti, lepšie predvídanie zmien a nových požiadaviek na zručnosti na základe potrieb trhu práce, uľahčovanie kariérnych zmien a podpora profesijnej mobility

		• ŠC RSO4.2 Zlepšenie rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu • ŠC SO (F): Podpora rovného prístupu, a to najmä znevýhodnených skupín, ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu a odbornej príprave a podpora ich úspešného ukončenia, počnúc vzdelávaním a starostlivosťou v ranom detstve cez všeobecné a odborné vzdelávanie a prípravu až po terciárnu úroveň a vzdelávanie a učenie dospelých vrátane uľahčovania vzdelávacej mobility pre všetkých a prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím • ŠC SO (L): Podpora sociálnej integrácie osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením vrátane najodkázanejších osôb a detí Priorita 4P5 Aktívne začlenenie a dostupné služby • ŠC SO (H): Podpora aktívneho začlenenia s cieľom podporovať rovnosť príležitostí, nediskrimináciu a aktívnu účasť a zlepšenie zamestnateľnosti, najmä v prípade znevýhodnených skupín Plán obnovy a odolnosti SR: • KOMPONENT 6: Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch (Vzdelávanie - Materské školy, základné školy, stredné školy, vysoké školy) • KOMPONENT 7: VZDELÁVANIE PRE 21. STOROČIE (Vzdelávanie - Základné a stredné školstvo)
Zodpovedné subjekty		VÚC, samosprávy, zriaďovatelia školských inštitúcií, MPSVaR, ÚPSVaR, mimovládny sektor, podnikateľský sektor, subjekty sociálnej ekonomiky
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.5.1	Zber dát a strategické participatívne plánovanie v oblasti zamestnanosti a trhu práce	
Aktivity:		
a)	Mapovať a zbierať dáta a štatistické údaje v oblasti zamestnanosti a trhu práce	
b)	Spracovávať regionálne analýzy o štruktúre zamestnanosti / nezamestnanosti a trhu práce vrátane odporúčaní	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.5.2	Zlepšenie pripravenosti detí a mládeže na pracovný život	
Aktivity:		
a)	Rozšíriť zručnosti učiteľov pre základné a stredné školy v oblasti individualizácie detí a identifikovania ich talentov a zručností	A: 1.1.2.2 j)
b)	Zabezpečiť možnosti pre školopovinné deti na rozvíjanie svojich talentov a zručností školskými aj mimoškolskými aktivitami so špeciálnym zameraním sa na deti z MRK	A: 1.1.2.2 j)

c)	Vykonávať študijné poradenstvo vyplývajúce z identifikovania talentov a zručností detí	A: 1.1.2.2 j)
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.5.3	Zabezpečenie vzdelávania na stredných školách reflektujúc potreby trhu práce	
Aktivity:		
a)	Zisťovať potreby zamestnávateľov a pružne na nich reagovať modifikáciou študijných odborov	
b)	Modernizovať a inovovať obsahy vzdelávania na SŠ s ohľadom na potreby trhu práce, jeho zmeny a trendy <i>= automatizácia, robotizácia, technologické postupy, podnikateľské, zelené, jazykové, digitálne zručnosti a na zručnosti v oblasti riadenia kariéry</i>	
c)	Vytvárať a zaraďovať do siete stredných škôl učebné odborné odbory aj pre žiakov opúšťajúcich školský systém bez ukončeného základného vzdelania	ŠC 2.1.5
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.5.4	Zapojenie zamestnávateľov do odbornej prípravy žiakov a študentov	
Aktivity:		
a)	Podporovať rozvoj systému odborného vzdelávania formou duálneho vzdelávania , t.j. zapojenie väčšieho počtu škôl a podnikateľov <i>= najmä inovatívne firmy, ktoré napomôžu modifikácii študijných odborov pre aktuálne a najmä budúce potreby trhu práce</i>	
b)	Prispôsobiť obsahové, personálne, materiálno-technické a priestorové vybavenie stredných škôl na území PSK potrebám duálneho vzdelávania	
c)	Vytvoriť spoluprácu so zamestnávateľmi, ktorí nie sú zapojení do duálneho vzdelávania <i>= v oblasti praktického vyučovania (t.j. praxe), exkurzií, ročníkových prác, náborových aktivít.</i>	
d)	Podporiť rozvoj nových a modernizáciu existujúcich centier odborného vzdelávania a prípravy <i>= vyhľadávanie spolupracujúcich firiem, modernizácia materiálno – technického vybavenia, ponuka rekvalifikačných kurzov, školiace aktivity pre pedagógov</i>	
e)	Podporiť rozvoj nových foriem odbornej prípravy žiakov stredných a vysokých škôl <i>= nadpodnikové vzdelávacie centrá, špecializované centrá excelentnosti ako nadstavba COVP</i>	
f)	Propagovať odborné vzdelávanie, technické vzdelávanie, duálne vzdelávanie a zamestnávateľov širokej verejnosti a základným školám	
g)	Zabezpečiť možnosti odborného vzdelávania pre ľudí v produktívnom veku	
Opatrenie		Prepojenie:
1.1.5.5	Podpora efektívnych nástrojov pre zamedzenie predčasného ukončenia vzdelávania a pre ľahší vstup na trh práce mladým do 30 rokov (NEET) a ostatným zraniteľným a znevýhodneným skupinám obyvateľstva (zvlášť MRK)	

Aktivity:		
a)	Rozvíjať regionálnu spoluprácu a partnerstvá so subjektami pôsobiacimi v oblasti formálneho i neformálneho vzdelávania, v oblasti práce s mládežou a v oblasti poskytovania sociálnych služieb a služieb zamestnanosti <i>= komunitné centrá, servisné a poradenské subjekty, atď</i>	
b)	Podporovať servisné, informačné a poradenské služby a kariérne poradenstvo v oblasti zamestnanosti a trhu práce vrátane modelu podporovaného zamestnávania, pracovnej rehabilitácie, asistenčných služieb, mentoringu a podpory vykonávania samostatnej zárobkovej činnosti	
c)	Podporiť rozvoj subjektov sociálnej ekonomiky prostredníctvom sieťovania sociálnych podnikov, vytvorenia klastra sociálnych podnikov a prepojením sociálnych podnikov na stredné školy na území kraja	
d)	Vybudovať systém Integračných centier na území kraja	
e)	Podporovať realizáciu aktívnych nástrojov politiky trhu práce na území kraja	
f)	Podporovať kvalitné, efektívne a ucelené celoživotné vzdelávanie a vzdelávanie dospelých (rekvalifikácie, školenia, tréningy, stáže a ich diverzifikácia) v nadväznosti na potreby trhu práce, jeho zmeny a trendy <i>= automatizácia, robotizácia, technologické postupy, podnikateľské, zelené, jazykové, digitálne zručnosti a na zručnosti v oblasti riadenia kariéry</i>	
g)	Podporovať systém firemného dobrovoľníctva <i>= ako nástroja na získanie pracovných zručností a kompetencií</i>	
h)	Podporiť možnosti dosiahnutia vyššieho stupňa vzdelania pre mladých ľudí bez ukončeného základného vzdelania <i>= implementácia nového typu F- odborov</i>	
i)	Propagovať a sieťovať úspešných absolventov stredných a vysokých škôl, inovatívnych start-upov a talentov	
j)	Optimalizovať ponuku verejnej dopravy pre uľahčenie dochádzania za prácou a tiež zlepšenie školskej dochádzky na všetkých stupňoch škôl	ŠC 3.1.1 ŠC 2.1.5
k)	Podporiť vytvorenie, modernizáciu a zvýšenie kapacít infraštruktúry materských škôl na území kraja, ich materiálne technické vybavenie, zlepšenie energetickej efektívnosti budov a bezbariérovosti <i>= pre potreby zosúladenia súkromného a pracovného života</i>	ŠC 2.1.5

Strategický cieľ 1.2:

Podporiť rozvoj cestovného ruchu a kultúry využitím vysokého endogénneho potenciálu kraja

Súlad strategického cieľa s programovými dokumentami pre čerpanie EŠIF

Národné priority - Agenda 2030:

Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030

Integrovaný rozvojový program I. Ochrana a rozvoj zdrojov Cieľ: Rast a kvalitatívny rozvoj populácie, so špeciálnym dôrazom na vzdelanie, zdravie, kultúru, rozvoj občianskej spoločnosti a právneho štátu a ochrana a udržateľný manažment a rozvoj prírodných zdrojov

I.5 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment prírodných zdrojov

I.6 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment kultúrnych zdrojov

Cieľ politiky súdržnosti EÚ

PO2 Ekologickejšia Európa

PO5 Európa bližšie k občanom

Partnerská dohoda

***Európa bližšie k občanom.** Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja všetkých typov území a miestnych iniciatív.*

***Ekologickejšia nízkouhlíková Európa.** Prechod z ekologickejšieho, nízkouhlíkového hospodárstva na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka a odolnú Európu vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, zmierňovania zmeny klímy a adaptácie na ňu, predchádzania rizikám a ich riadenia a udržateľnej mestskej mobility)*

Operačný Program Slovensko

Priorita 2, P1 Energetická efektívnosť a dekarbonizácia

Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach a zníženie všetkých foriem znečistenia

Priorita 5 Moderné regióny, Špecifický cieľ RSO5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach

Hlavné problémy a príčiny

• Oblasť cestovného ruchu

Hlavným problémom v oblasti cestovného ruchu sú výrazné disparity vo využívaní potenciálu územia Prešovského kraja. Zvlášť významným problémom je nedostatočné využitie potenciálu územia v oblasti cestovného ruchu a cykloturistiky v SPR Horný Zemplín a SPR Šariš. Aj keď sa v kraji nachádza najviac kultúrno-historických pamiatok spomedzi všetkých krajov, mnohé majú nevyhovujúci technický stav. Disparity sú viditeľné i v kvalite a množstve ponúkaných služieb. Ubytovacie a stravovacie zariadenia sú najviac obsadené počas letnej a zimnej sezóny v SPR Spiš, nedostatočná sezónna vyťaženosť ubytovacích a stravovacích zariadení na území kraja je badateľná v menej vyťažených regiónoch, ktoré evidujú nedostatočnú aktivitu a marketing miestnych organizácií v rozvoji cestovného ruchu.

Okrem uvedeného je problematický rozvoj cykloturistiky, ktorý spomaľujú predovšetkým nevysporiadané majetkové vzťahy na poľných a nespevnených cestách.

• Oblasť kultúry

Analýzy v oblasti kultúry a kultúrno-kreatívneho priemyslu záverom konštatujú nedostatočný rozvoj a nepriaznivý stav v oblasti kultúry a kultúrno-kreatívneho priemyslu na území kraja, o.i. čo sa infraštruktúry týka. Mnohé kultúrne pamiatky majú nevyhovujúci stav, a to nielen tie vo vlastníctve súkromných majiteľov, ale i vo vlastníctve samospráv. Nevyvážené priestorové rozmiestnenie národných kultúrnych pamiatok v kraji navyše vplýva na celkovú návštevnosť jednotlivých regiónov. Rovnako mnoho kultúrnych inštitúcií je sústredených do krajského mesta a sú menej dostupné pre obyvateľov z okrajových častí kraja.

PSK vníma ako problém taktiež chýbajúci jednotný marketingový manažment a informačný systém kultúrnych inštitúcií, podujatí, subjektov a iniciatív na území kraja a taktiež využitie kreatívneho priemyslu s presahom do procesov digitalizácie.

Napokon, problémom sú podmienky pre prácu v oblasti kultúry a kultúrneho priemyslu, ktorá sa vyznačuje slabým finančným ohodnotením.

Výzvy: Výzvou s strednodobom horizontom je vytvorenie uceleného systému destinačného manažmentu, propagácie a informovania v oblasti cestovného ruchu na území kraja. Zároveň je nevyhnutné využívať systémové riešenie pre kontinuálne vzdelávanie zákaznícky orientovaného správania v zariadeniach cestovného ruchu, čím sa zabezpečí zvýšenie a skvalitnenie ponúkaných služieb.

Výzvou je taktiež rozvíjať cestovný ruch ako trvalo-udržateľný, t.j. zamerať sa nie na kvantitu, ale na kvalitu poskytovaných služieb. S udržateľnosťou je potrebné preferovať zodpovedné cestovanie do destinácií v kraji, ktoré musí prihliadať na ekológiu, životné prostredie a miestnych obyvateľov. Jeden z prostriedkov je využitie potenciálu rozmanitej lokálnej kultúry ako tradičná kuchyňa, jedlá, lokálne výrobky a služby.

Nevyhnutnosťou je etablovanie inovatívnych a digitálnych prostriedkov v ponúkaných službách a produktoch cestovného ruchu.

Zvýšenie konkurencieschopnosti kraja v rámci cestovného ruchu predstavuje taktiež zatriaktívnenie a obnovu kultúrneho dedičstva a vzájomné previazanie na budovanie doplnkových služieb a nových foriem cestovného ruchu.

Dôležitou výzvou je definovať a rozvíjať menej známe, rozvinuté oblasti v kraji, ktoré by prilákali nielen domácich turistov a odbremenili by masovo orientované regióny (Domaša, Poloniny). Znížila by sa tým disparita v regióne a posilnil by sa tým rovnomerný rozvoj územia. V nasledujúcom období je potrebné pokračovať v posilnení cykloturistiky a ku skvalitneniu cyklistickej infraštruktúry.

Cieľový stav v roku 2030: Cieľovým stavom v roku 2030 bude zvýšenie počtu návštevníkov kraja a ich pozitívna spätná väzba, čo sa odrazí na ekonomických ukazovateľoch jednotlivých odvetví. Uvedený nárast bude vychádzať z zvýšenej atraktivity kraja, a to vytvorením ponuky destinačného manažmentu, ale aj ponuky v oblasti kultúry, kultúrneho dedičstva a prírodných osobitostí kraja. Okrem toho bude územie vybavené kvalitnými informačnými bodmi, športovo- rekreačnou a turistickou infraštruktúrou.

V roku 2030 PSK predpokladá zmenšenie disparít medzi jednotlivými SPR, avšak s prísnyim zachovaním špecifik jednotlivých regiónov a rešpektovaním únosnosti návštevníkmi.

Ambíciou do roku 2030 je vytvoriť stabilné podmienky pre podnikanie a zamestnanie sa v sektore cestovného ruchu a kultúry.

Cestovný ruch a kultúra budú v úzkej prepojenosti na inovatívne nástroje a SMART riešenia, ktoré zabezpečia dostupnosť informácií a efektivitu v rámci plánovania a cestovania.

Špecifický cieľ 1.2.1:

Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu vrátane rozširovania ponuky CR a zavádzania inovatívnych riešení

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.1** Posilniť rast a konkurencieschopnosť podnikateľských subjektov pôsobiach na území kraja
- **Špecifický cieľ 1.1.4** Zvýšiť atraktivitu a pripravenosť kraja pre potenciálnych investorov vytvorením podmienok a širšej ponuky investičných príležitostí
- **Špecifický cieľ 1.1.5** Zlepšiť podmienky pre prístup obyvateľov na trh práce
- **Špecifický cieľ 1.2.2** Zabezpečiť ochranu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúry, kreatívneho priemyslu a komunitného života na území kraja
- **Špecifický cieľ 2.1.2** Rozšíriť spektrum možností pre pohybové aktivity a zdravý životný štýl každej vekovej skupiny obyvateľstva

Stručné zdôvodnenie cieľa: Prešovský kraj má jedinečný potenciál v prírodnom a kultúrnom dedičstve, ktorý je potrebné správne uchopiť a využiť moderné prvky pre inováciu riešení. Zlepšenie, modernizovanie existujúcej infraštruktúry má priamy vplyv na mnoho ekonomických ukazovateľov, ktoré prispievajú k rozvoju kraja. Sledovať a prispôbovať sa aktuálnym trendom cez inovácie je dôležitým faktorom udržania si svojej konkurencieschopnosti. Výskum a inovácie vplyvajú na udržateľný rast a vytváranie pracovných miest i prostredníctvom kultúrneho a kreatívneho priemyslu.

Hlavný problém: Výrazné disparity vo využívaní potenciálu územia Prešovského kraja v oblasti rozvoja CR. Aj napriek tomu, že až po obdobie pandémie počet ubytovacích zariadení v kraji medziročne rástol, najviac sa to odzrkadlilo v okresoch, ktoré sú na tom z hľadiska cestovného ruchu najlepšie. Najviac ubytovacích kapacít v kraji ponúka okres Poprad, v ktorom sa sústreďuje takmer 50% ubytovacích zariadení v kraji. Okres Kežmarok a Poprad spoločne pokrývajú až 65% ubytovacích zariadení v kraji. Koncentrácia ubytovacích zariadení priamo súvisí s počtom návštevníkov v okresoch. V súčasnosti dochádza k masovému turizmu vo Vysokých Tatrách, ktorý spôsobuje kolaps dopravy, preplnenie turistických chodníkov, čo má nepriaznivý dopad na životné prostredie. Ak chceme znížiť výrazné disparity vo využívaní potenciálu v kraji, je dôležité sa prednostne sústrediť na tie oblasti, v ktorých bol rozdiel najviditeľnejší. Z veľkého potenciálu, ktorý Prešovský samosprávny kraj má, je dobré vyzdvihnúť rekreačnú oblasť Domaša a národný park Poloniny s unikátnymi karpatskými bukovými pralesmi.

Príčiny: Chýbajúci ucelený systém manažmentu, propagácie a informovania v oblasti CR. Systém informovania, propagácie a manažmentu si vyžaduje optimálne nastavenie tak, aby oslovil, čo najväčšie množstvo potenciálnych návštevníkov. Chýbajúca spolupráca s podnikateľskými subjektami, ale aj subjektami verejného a neziskového sektora sa javí ako jedna z príčin nesystematického a nekoordinovaného rozvoja CR.

Nedostatočná kvalita poskytovaných služieb v CR v jednotlivých regiónoch kraja. K nedostatočnej kvalite profesionálnych zručností poskytovateľov služieb vplyvajú hlavne zastaralé manažérske postupy, chýbajúci systém manažérstva kvality a celoživotného vzdelávania pre zamestnancov. Poskytovateľom služieb chýba systém tvorby podnikovej kultúry. Nízke príjmy a nízka priemerná mzdová úroveň nemotivuje ku skvalitneniu zručností poskytovateľov služieb v CR.

Nedostatočná a nerovnomerná ponuka produktov a služieb v CR. Na stav ponuky produktov a služieb v CR má vplyv rôznorodosť a charakter potenciálu jednotlivých regiónov, sezónnosť, nedostatočná kvalita technického stavu kultúrnych a historických pamiatok. Potenciál osobitostí regiónov kraja je nevyužitý aj kvôli nedobudovaným cyklotrasám a turistickým chodníkom, chýbajúcemu značeniu či doplnkovej infraštruktúre.

Doprava a dopravná dostupnosť. Východná a severná časť kraja naráža na mnoho prekážok spojených s dopravnou dostupnosťou. Niektoré oblasti sú limitované len na využitie autobusovej dopravy. Absencia diaľnice, vlakovej infraštruktúry do cieľového miesta (Poloniny, Domaša) zvyšuje čas do cieľovej destinácie, čo priamo vplýva na návštevnosť.

Následky: Prehlbujúce sa disparity medzi regiónmi v oblasti CR (v návštevnosti, ponúkaných službách, produktoch a voľnočasových aktivitách).

Nesystematický a nekoordinovaný rozvoj CR. Nedostatočné fungovanie systému manažmentu značne spomaľuje rozvoj cestovného ruchu, kde najviac absentujú jednotné a systematické riešenia informačného systému.

Znížená konkurencieschopnosť ponúkaných služieb v menej navštevovaných regiónoch. Kvalita poskytovaných služieb závisí od komplexného prístupu destinačného manažmentu, ktorý chýba ako hlavný nástroj (koordinátor) na vytvorenie a implementovanie produktu cestovného ruchu.

Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily na trhu CR. Chýbajúce benefity aj sociálnej povahy (motivácia), zamestnanie v nestálom sektore (dopad pandémie) a odliv kvalitnej pracovnej sily do zahraničia má za následok nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily na trhu CR.

Znížený počet návštevníkov menej známych atrakcií kraja. V menej známych lokalitách kraja chýbajú okrem zadefinovaných produktov CR aj ubytovacie a stravovacie zariadenia a vhodné dopravné spojenie, ktoré zapríčiňujú odliv turistov do viac atraktívnych regiónov. Koncentrácia skoro 70 % lôžok a ubytovacích zariadení sa nachádza v SPR Spiš.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
1.2.1	Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu vrátane rozširovania ponuky CR a zavádzania inovatívnych riešení	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 2 Priorita 2P2 Životné prostredie • Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia 2 Priorita 2P3 Udržateľná mestská mobilita • Špecifický cieľ RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility ako súčasti prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka 5 Priorita 5P1 Moderné regióny • Špecifický cieľ RSO5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach • Špecifický cieľ RSO5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach Plán obnovy a udržateľnosti SR Zelená ekonomika KOMPONENT 3: Udržateľná doprava Interreg PL – SR 2021 – 2027 Program rozvoja vidieka 2023 -2027	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, podnikateľský sektor, mimovládny sektor, vzdelávacie inštitúcie	
Opatrenie		Prepojenie:
1.2.1.1	Podporiť vybavenosť územia kraja udržateľnou technickou infraštruktúrou pre rozvoj CR pre tradičné i nové formy turizmu a cestovného ruchu	
Aktivity:		
a)	Rozvíjať cykloturistiku a pešiu turistiku s prepojením na ostatné kraje a cezhraničné oblasti	

	= vybudovanie a obnova cyklistických a turistických trás, značenia trás, bikepointov, singletrackov a ostatnej doplnkovej infraštruktúry = dobudovanie medzinárodnej cyklotrasy EuroVelo 11, Kostrovej siete a ostatných významných cyklotrás (napr. Poloniny Trail, prepojenie Vysokých Tatier a Slovenského raja, okruh okolo Domaše, Cyklotrasa pútnického významu)	
b)	Rozvíjať pútnický turizmus v kraji = prepojenie pútnických miest a aktérov pôsobiacich v území, vytvorenie cyklistických a turistických trás pre pútnikov, propagácia pútnického turizmu a iné = rozvoj Svätomariánskej trasy	
c)	Rozšíriť potenciál rekreačnej turistiky využívaním vodných plôch, kempovania, vidieckeho turizmu a agroturistiky	
d)	Podporovať rozvoj trvaloudržateľného cestovného ruchu - ekoturizmu = vytváranie ponuky, ktorá je orientovaná na budovanie vzťahu človeka k životnému prostrediu	
e)	Vytvárať podmienky pre rozvoj zdravotného a kúpeľno-liečebného cestovného ruchu	
f)	Využívať moderné informačné technológie pre zlepšenie informačného a rezervačného systému = mobilné aplikácie na podporu CR, QR kódy, rezervačné systémy, virtuálne prehliadky a pod.	
g)	Podporiť rozvoj regionálnych značiek umeleckých a remeselných výrobkov, potravinárskych a poľnohospodárskych produktov, služieb	
h)	Prepojiť regionálnu produkciu s destinačnou ponukou	
i)	Vytvoriť a organizovať zábavno-vzdelávacie programy, súčasťou ktorých bude objavovanie prírody, športová aktivita, rozvoj manuálnych zručností a pod.	
j)	Podporovať rozvoj cezhraničnej spolupráce v oblasti CR	
Opatrenie		Prepojenie:
1.2.1.2	Podporiť obnovu kultúrnych a prírodných pamiatok na území kraja pre potreby kultúrno - poznávacieho turizmu	
Aktivity:		
a)	Zrekonštruovať národné kultúrne pamiatky i ostatné kultúrne pamiatky, múzeá, galérie, pamiatkovo chránené a historické budovy, tzv. opevnené mestá vrátane ich vybavenia s cieľom rozvoja kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu	
b)	Obnoviť historické parky, záhrady, pietne miesta a iné lokality kultúrneho a prírodného dedičstva	
c)	Podporiť organizáciu kultúrnych a vzdelávacích podujatí v nadväznosti na kultúrne a prírodné pamiatky = <i>Moderné návštevnícke centrá (UNESCO, skanzeny, kultúrno – historické miesta</i>	
d)	Zvýšiť propagáciu a záujem o zážitkové programy využitím kultúrno-historického potenciálu, silných tradícií, remesiel v kraji = <i>tematické kultúrne trasy</i>	
Opatrenie		Prepojenie:

1.2.1.3	Vytvoriť ucelený systém destinačného manažmentu, propagácie a informovania v oblasti CR na území kraja	
Aktivity:		
a)	Posilniť kompetencie Krajskej organizácie cestovného ruchu v kontexte vytvorenia biznis modelu	
b)	Vytvoriť podnikateľský plán KOČR vrátane produktov cestovného ruchu	
c)	Vytvoriť komplexné produkty cestovného ruchu na základe sieťovania aktérov v CR (o.i. malí a strední podnikatelia)	
d)	Zabezpečiť jednotnosť propagácie a informovania v oblasti CR pre KOČR/OOČR	
e)	Vytvoriť záväzný design pre KOČR/OOČR	
f)	Vytvoriť štruktúru a formu sprístupňovania informácií o ponuke v CR v kraji	
g)	Iniciovať na národnej úrovni optimalizáciu pokrytia územia kraja OOČR	
h)	Zabezpečiť zber dát relevantných pre rozvoj CR	
i)	Zabezpečiť vypracovanie strategických materiálov (konceptíí) pre rozvoj CR na území kraja = <i>Koncepcia rozvoja CR pre jednotlivé SPR (Šariš, Spiš, Horný Zemplín)</i> = <i>Koncepcia cykloturistiky PSK</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
1.2.1.4	Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách	
Aktivity:		
a)	Zistiť potreby trhu v oblasti CR a zamestnancov	
b)	Vytvoriť a aplikovať model duálneho vzdelávania v oblasti CR	ŠC 1.1.5
c)	Vytvoriť možnosti zvyšovania kvalifikácie a odbornosti pre zamestnancov v oblasti CR	
d)	Zabezpečiť možnosti celoživotného vzdelávania v oblasti moderných technológií, manažérskych zručností, manažmentu kvality	
e)	Podporiť podnikanie v oblasti CR využitím inovatívnych riešení	

Programy a projekty PSK:

Realizované v roku 2022:

- Karpatská mobilita -Cezhraničná spolupráca pri budovaní dvoch cyklookruhov - slovenská strana
- Poloniny Trail, ukrajinská strana - Užanský trail (28 500€, ENI)

Pripravované:

- Predprojektová príprava potrebná pre dobudovanie cykloinfraštruktúry Poloniny trail (1. Vypracovanie projektovej dokumentácie Poloniny trail - 2. etapa - "Starina - bývala obec Ruské", 2. Vypracovanie projektovej dokumentácie Poloniny trail - 2. etapa - "Runina - Ruský potok, Ruský Potok - Uličské Krivé, Kalná Roztoka - Stakčinska Roztoka, Stakčinska Roztoka - Stakčín", 143 420,32€, MIRRI SR)

Identifikácia väzby na relevantné stratégie a legislatívne rámce:

- *Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike*
- *Stratégia rozvoja cyklodopravy a cykloturistiky v Prešovskom kraji*
- *Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja*
- *Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020*
- *Kostrová sieť cyklistických trás v Prešovskom kraji*
- Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2020 – 2024??
- *Stratégia rozvoja rozvoja kreatívneho priemyslu*
- *Regionálny Akčný plán s témou obnovy opevnených miest*
- Zákon č. 49/2002 Z. z. Zákon o ochrane pamiatkového fondu
- Zákon č. 61/2015 Z. z. Zákon o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 151/2019 Z. z. Zákon o poskytovaní dotácií na podporu rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky
- Zákon č. 347/ 2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 543/2002 Z. z. Zákon o ochrane prírody a krajiny
- Zákon č. 568/2009 Z. z. Zákon o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 587/2004 Z. z. o Environmentálnom fonde a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Špecifický cieľ 1.2.2:

Zabezpečiť ochranu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúry, kreatívneho priemyslu a komunitného života na území kraja

Stručné zdôvodnenie cieľa: Účelom cieľa je vytvorenie kvalitného a udržateľného prostredia, ktoré bude poskytovať a vytvárať vhodné podmienky pre správu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, zlepšenú komunikáciu medzi kultúrnymi subjektami a vytvorenie kvalitných predpokladov pre prácu v odvetví kultúr, čím sa umožní rozvoj kvalitného komunitného a kultúrneho života pre obyvateľov na území kraja.

Hlavný problém: Nedostatočný rozvoj a nepriaznivý stav v oblasti kultúrno-kreatívneho priemyslu

Prešovský kraj je bohatý na kultúrne dedičstvo. Nachádza sa tu takmer 25 % všetkých NKP na Slovensku, pamiatky UNESCO a rôzne iné kultúrne pamiatky. V kraji na nachádza aj stabilná sieť kultúrnych zariadení, združení a organizuje sa tu tiež množstvo podujatí (s dlhoročnými aj krátkymi tradíciami). Hlavným problémom v kraji sa javí **nedostatočný rozvoj jednotlivých odvetví kultúry**, ktoré môžu byť spôsobené rôznymi príčinami (nedostatok finančných zdrojov, chýbajúca inovatívnosť alebo slabá propagácia). Ďalším problémom je aj slabá komunikácia medzi jednotlivými subjektami, vďaka ktorej v kraji môžeme sledovať slabú pridanú hodnotu v kultúrnom živote, ktorá môže mať za následok nízky záujem zo strany návštevníkov.

Príčiny: Problém slabého rozvoja a nepriaznivého stavu v oblasti kultúrno-kreatívneho priemyslu na území kraja je spôsobený niekoľkými príčinami. **Chýbajúce prepojenie a spolupráca** jednotlivých subjektov v rámci zriaďovanej a nezriaďovanej kultúry a tiež **chýbajúci koordinačný prvok**, ktorý by zjednodušil a zefektívnil prepojenie a spoluprácu jednotlivých subjektov zriaďovanej a nezriaďovanej kultúry sa javí ako jedna z príčin nedostatočného rozvoja v oblasti kultúrno-kreatívneho priemyslu. Ďalšou z príčin je **nedostatočné financovanie** opráv kultúrnych pamiatok a kultúrnej infraštruktúry, nedostatočné financovanie kultúrnych podujatí a propagácie. Dostatok finančných prostriedkov je dôležitým prvkom v rozvoji akejkoľvek oblasti, v oblasti kultúrno-kreatívneho priemyslu sa tento nedostatok môže prejaviť v postupnom úpadku kultúrneho dedičstva a kultúrneho života na území kraja. Príčinou nedostatočného rozvoja je aj neuspokojivý stav v záujme a možnostiach **vzdelávania v oblasti manažmentu kultúry** a získavania dobrej praxe zo zahraničia, čo vedie k poklesu a nedosiahnutiu dostatočnej úrovne kultúrnych zariadení, čím sa znižuje ich konkurencieschopnosť. V rámci kraja môžeme tiež zdôrazniť **nepripravenosť na krízové situácie** (pandemická situácia, utečenecká kríza), chýbajúce moderné technické a technologické vybavenie kultúrnych inštitúcií, ktoré by v krízových situáciách umožnili bezproblémový chod kultúrnych inštitúcií. A v poslednom rade môžeme sledovať **nízky záujem kvalifikovaných odborníkov** o prácu v kultúrnom sektore kvôli slabému platovému ohodnoteniu.

Následky: Neriešenie príčin v rámci oblasti kultúrno-kreatívneho priemyslu v kraji môžu viesť k nízkemu záujmu a nevyužitému potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu v kraji.

Vysoký počet kultúrnych podujatí rovnakého typu bez invencie s nízkou účasťou verejnosti a nesystematické a nekooperatívne organizovanie podujatí môže mať za následok väčší počet podujatí na úkor kvality a nižšieho počtu návštevníkov, z čoho môžu vznikať negatívne konsekvencie a následný úpadok záujmu o tieto podujatia. Ďalším dôsledkom, ktorý by zhoršil situáciu je odchod zamestnancov za lepším finančným ohodnotením, slabá sociálna a finančná motivácia pracovníkov v kultúre, zamestnanie v nestálom sektore (dopad pandémie) a odliv kvalitnej pracovnej sily, ktorý má za následok nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily v oblasti kultúry.

Ponuka v kraji v dôsledku príčin môže byť neschopná konkurovať atraktívnejším a lepšie organizovaným regiónom v okolí, čo môže mať za následok odliv návštevníkov a znížený záujem o kultúru v kraji. S nízkym záujmom o kultúru klesajú aj zisky jednotlivých subjektov, ktoré následne nie sú schopné rozvoja ich ďalších aktivít.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ	
1.2.2	Zabezpečiť ochranu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúry, kreatívneho priemyslu a komunitného života na území kraja
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	<u>Operačný program Slovensko 2021 – 2027</u> Priorita 5P1 Moderné regióny • Špecifický cieľ RSO5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach, Opatrenie 5.2.5. Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch Plán obnovy a odolnosti SR Zelená ekonomika – KOMPONENT: Obnova budov Program rozvoj vidieka 2023 – 2027 Program cezhraničnej spolupráce Interreg Poľsko-Slovensko 2021-2027
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, mimovládny sektor, podnikateľský sektor, kultúrne a vzdelávacie inštitúcie
Opatrenie	
1.2.2.1	Zabezpečiť strategický rozvoj kultúry a kultúrneho priemyslu na území PSK
Aktivity:	
a)	Mapovať a propagovať zriadenú i nezriadenú kultúru, hmotnú i nehmotnú kultúru a kultúrny priemysel prostredníctvom SMART nástroja pre potreby PSK i verejnosti
b)	Vykonať pasportizáciu stavebno-technického stavu a vybavenia NKP, ostatných kultúrnych pamiatok, vojenských pamiatok a kultúrnej infraštruktúry na území PSK
c)	Vypracovať strategické dokumenty pre oblasť kultúry, kultúrneho priemyslu a komunitného života
d)	Zvýšiť povedomie o kreativite a kreatívnom priemysle ako významného nástroja na podporu priemyslu, vývozu a prezentácie krajiny doma aj v zahraničí
e)	Podporovať vzájomnú spoluprácu a sieťovanie aktérov cestovného ruchu s kultúrnymi operátormi v záujme vzájomného rozvoja a spolupráce
Opatrenie	
1.2.2.2	Podpora vytvorenia ponuky vzdelávania pre profesie pracujúce v oblasti kultúry, kultúrneho priemyslu, manažmentu a marketingu kultúry
Aktivity:	

a)	Zabezpečiť ponuku celoživotného vzdelávania a vzdelávacích kurzov na doplnenie vzdelania v oblasti kultúry
b)	Zvýšiť propagáciu úspešných projektov vzdelávania v oblasti kultúry cez príklad dobrej praxe
Opatrenie	
1.2.2.3	Zabezpečenie digitalizácie zbierkových predmetov, knižných fondov, využívania inovatívnych interaktívnych nástrojov a ostatného technického vybavenia v oblasti kultúry a kultúrneho priemyslu pre verejnosť (aj zdravotne znevýhodnenej) a pracovníkov relevantných kultúrnych inštitúcií
Aktivity:	
a)	Využiť moderné digitálne prostriedky zabezpečujúce digitalizáciu = <i>webové sídla, aplikácie, virtuálne prehliadky, inovatívne interaktívne nástroje a pod.</i>
b)	Podporovať využívanie výskumnej techniky pre reštaurovanie, digitalizáciu a pod.
c)	Zisťovať spokojnosť a potreby návštevníkov podujatí digitálnou formou a identifikovať potenciálne publikum
Opatrenie	
1.2.2.4	Zvýšenie kvality služieb kultúrnych inštitúcií modernizáciou kultúrnej infraštruktúry, kvalitným a moderným materiálo - technickým a technologickým vybavením vrátane zabezpečenia hygienických štandardov
Aktivity:	
a)	Vyhodnotiť aktuálny stav kultúrnych pamiatok vytvorením databázy
b)	Modernizovať stavebno – technický stav kultúrnej infraštruktúry, národných kultúrnych pamiatok a ostatných objektov slúžiacich pre oblasť kultúry a kultúrneho priemyslu
c)	Modernizovať materiálo-technické a technologické vybavenie kultúrnych inštitúcií a ich priestorové a funkčné riešenie
d)	Zabezpečiť materiálo-technické vybavenie slúžiace na ochranu zdravia v boji proti pandémie v kultúrnych inštitúciách
e)	Podporovať rozvoj moderných technológií digitalizácie pre rozvoj oblasti kultúry
Opatrenie	
1.2.2.5	Sprístupnenie kultúrnych objektov vhodných pre poznávací a zážitkový turizmus
Aktivity:	
a)	Vytvoriť zážitkové a poznávacie produktové balíky
b)	Sieťovať aktérov CR pri stratégii a tvorbe komplexného produktu
Opatrenie	
1.2.2.6	Transformovanie nevyužívaných objektov vhodných pre potreby kultúrnych činností, kreatívneho priemyslu a spolkovéj komunitnej činnosti
Aktivity:	
a)	Identifikovať nevyužívané objekty v kraji a zistenie stavu
b)	Pripraviť plán obnovy objektov

c)	Vypracovať koncept rozvoja kreatívneho priemyslu v nevyužitých objektoch
d)	Podporiť využívanie vhodných objektov subjektami z oblasti kreatívneho priemyslu (start-upy a pod.)
Opatrenie	
1.2.2.7	Podpora uchovávanía kultúrneho dedičstva a kultúrno – historického potenciálu územia PSK
Aktivity:	
a)	Podporiť ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO
b)	Podporiť ochranu prírodného dedičstva = prírodné javy tvorené fyzickými a biologickými útvarmi alebo skupinami takýchto útvarov, ktoré majú výnimočnú svetovú hodnotu z estetického, alebo vedeckého hľadiska, = geologické a fyziografické útvary a presne vymedzené oblasti, ktoré tvoria miesto prirodzeného výskytu ohrozených druhov zvierat a rastlín výnimočnej hodnoty z hľadiska vedy alebo starostlivosti o zachovanie prírody, = prírodné lokality alebo presne vymedzené prírodné oblasti výnimočnej hodnoty z hľadiska vedy, starostlivosti o zachovanie prírody alebo prírodnej krásy.
c)	Podporiť ochranu kultúrneho hmotného i nehmotného dedičstva = archívne dokumenty bez ohľadu na spôsob zaznamenania informácie, historické knižničné dokumenty a fondy, diela písomníctva, scénografie a kinematografie, televíznej a audiovizuálnej tvorby, zbierky múzeí a galérií, diela výtvarného, úžitkového a ľudového umenia, dizajnu, architektonické objekty, urbanistické súbory, archeologické nálezy a lokality, objekty ľudového staviteľstva, pamiatky výroby, vedy a techniky, historické záhrady, parky a kultúrna krajina a i., = jazykové a literárne prejavy šírené ústne alebo zvukovými nosičmi, diela hudobného, dramatického a tanečného umenia, zvyky a tradície, historické udalosti, zemepisné, katastrálne a miestne názvy a i., = obyčaje, ľudová tradícia, folklór (tanec, hudba, piesne, slovesnosť a podobne) a ďalšie formy ľudového umenia a.i.
c)	Podporiť rozvoj a ochranu vojenskej histórie na území kraja

Programy a projekty PSK:

Realizované v roku 2022:

- Strešný projekt 1 - „Implementácia mikroprojektov v oblasti ochrany a rozvoja prírodného a kultúrneho dedičstva v Euroregióne Karpaty a v Prešovskom samosprávnom kraji“ (48 350€, INTERREG SK PL 2014 – 2020)
- Strešný projekt 3 - „Spája nás príroda a kultúra“ (32 000€, INTERREG SK PL 2014 – 2020)
- Obnova opevnených miest (zlepšiť regionálnu a miestnu politiku pri ochrane kultúrnych pamiatok - pevností a vojenského dedičstva, zlepšením koexistencie týchto historických pamiatok a susediacich miest a integrovať historické opevnenia do súčasného urbanistického plánovania, infraštruktúry a funkčného kontextu, 135 275€, INTERREG Europe)
- Krajské múzeum v Prešove - „Cezhraničné virtuálne prehliadky výstav a expozícií múzeí“/Program cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Poľsko-Slovensko 2014-2020 (40332 €)
- Krajské múzeum v Prešove - "Hanušovce nad Topľou, Veľký barokový kaštieľ, Zámocká ul. č.5, č. UZPF 287/1, Veľký kaštieľ - stavebná obnova interiéru"/Obnovme si svoj dom (704 902 €, MK SR)
- Tatranská galéria v Poprade - "Umenie a holokaust"/Granty EHP Nórska (realizácia kultúrnych podujatí, 122 100€, MIRRI SR, PSK)
- Hornozemplínska knižnica vo Vranove n.T. - "Multifunkčné centrum 4.0"/Granty EHP Nórska (zvýšenie šancí zraniteľných detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia, 594 519€, MIRRI SR)
- Vihorlatská hviezdáreň v Humennom - "Karpatská hviezdna dráha"/program ENI HUSKROUA (vybudovanie informačného centra Parku tmavej oblohy Poloniny, 270741,15€, ERDF/PSK)
- Krajské múzeum v Prešove - Vzdelávanie v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva/Program cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Poľsko-Slovensko 2014-2020 (modernizácia reštaurátorskej dielne, semináre, 37 613,40€)
- Múzeum v Kežmarku - Obnova kamenných článkov/Obnovme si svoj dom (obnova kamenných článkov - pilastrov v interiéri kaplnky, 18168€, MK SR)
- Divadlo Jonáša Záborského, rekonštrukcia, 1 588 904,63€
- Knižnica P. O. Hviezdoslava - komplexná rekonštrukcia budovy, 5 799 294,70€

Pripravované projekty:

- Tatranská galéria v Poprade - Modernizácia vybavenia galérie - bezpečnostné zabezpečenie dát archívu Tatranskej galérie v Poprade a zlepšenie hygienických štandardov/IROP (101 379€, EFRR/ PSK)
- Ľubovnianska knižnica, St. Ľubovňa - Modernými technológiami ku kvalitnejším, dostupnejším, bezpečnejším a bezkontaktným výpožičným službám/IROP (84 761€, EFRR/PSK)
- Hornozemplínska knižnica vo Vranove n. T. - Modernizácia a skvalitnenie služieb Hornozemplínskej knižnice/IROP (201 695€, EFRR/ PSK)
- Múzeum v Kežmarku - Rekonštrukcia hygienických zariadení využívaných verejnosťou na Kežmarskom hrade vrátane výmeny poškodených kanalizačných potrubí/IROP (122 528€, EFRR/ PSK)
- Divadlo Jonáša Záborského - Modernizácia svetelného parku a dezinfekcie vzduchu v divadelných sálach DJZ/IROP (210 526, €, EFRR/ PSK)
- Vihorlatské múzeum v Humennom - Realizácia priestorov bezpečného prvého kontaktu s návštevníkom/IROP (98 734€, EFRR/ PSK)
- Hornozemplínske osvetové stredisko, Vranov nad Topľou, komplexná rekonštrukcia budovy, 7 286 084€
- Múzeum moderného umenia Andyho Warhola, Medzilaborce, komplexná rekonštrukcia budovy, 12 280 601€

Identifikácia väzby na relevantné stratégie a legislatívne rámce:

- Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike
- Národný strategický referenčný rámec Slovenska na roky 2007 – 2013
- Partnerská dohoda na roky 2014 – 2020
- Značka Slovensko: jednotná vizuálna identita štátnej správy, koherencia vládnych politík a potreba systémového riešenia jednotnej prezentácie SR v zahraničí v budúcnosti
- Zákon č. 49/2002 Z. z. Zákon o ochrane pamiatkového fondu
- Zákon č. 61/2015 Z. z. Zákon o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 151/2019 Z. z. Zákon o poskytovaní dotácií na podporu rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky
- Zákon č. 347/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov

Priorita 2:

○ Kvalitnejšie životné podmienky obyvateľov kraja

Atraktivnosť kraja sa posudzuje podľa kvality a rozsahu poskytovaných služieb v území. Medzi kľúčové elementy občianskej vybavenosti patrí zdravotníctvo, školstvo, sociálna starostlivosť a možnosti voľnočasových aktivít. Súčasný stav vybraných druhov vybavenosti a zariadení spája absencia dostatočnej finančnej podpory. Prierezovým problémom všetkých vyššie spomenutých odvetví je nedostatočné financovanie, ktorá sa odzrkadľuje na modernizačnom dlhu infraštruktúry zariadení a neochote obyvateľstva pracovať v danom segmente. Životná úroveň obyvateľov kraja sa nezvýši, ak nebude rovnomerne prístupná kvalitná zdravotná starostlivosť vo všetkých častiach kraja, ak nebudú poskytované sociálne služby v kvalite európskych štandardov, ak sa vzdelávací systém i vzdelávacie zariadenia neprispôbia novým trendom a nebudú prístupné možnosti rozvíjania pohybových zručností občanov. Analýza školskej infraštruktúry ukázala, že lokalizácia a dostupnosť školských zariadení je síce na pomerne dobrej úrovni, problematickou je však nedostatočná kapacita zariadení, a to na úrovni predprimárneho, primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania. Na území kraja môžeme pozorovať pomerne početnú vybavenosť športoviskami, a to predovšetkým v SPR Spiš a Šariš. Málo z nich však spĺňa prísnejšie kritériá kvality. Alarmujúci stav sa nachádza v SPR Horný Zemplín, a to hlavne v najmenej rozvinutom okrese Medzilaborce, kde infraštruktúra športovísk je na veľmi slabej úrovni. Z analýzy zariadení poskytujúcich sociálne služby plynie komplexný problém spočívajúci v nízkej miere kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb. Absentuje efektívna sieť sociálnych služieb. Analýza zdravotníckych zariadení ukázala, že v Prešovskom kraji je nízka dostupnosť ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Výrazným problémom je nedostatočný počet lekárskeho miest poskytujúcich ambulantnú zdravotnú starostlivosť a vysoký podiel pracujúcich lekárov starších ako 62 rokov.

Merateľné ukazovatele – Priorita 2

Tabuľka 4 Merateľné ukazovatele k priorite 2

Názov ukazovateľa (SK)	Definícia (SK)	Merná jednotka	Granularita údajov (SR, kraj, okres, obec)	Zdroj dát k indikátoru
Priemerná úspešnosť žiakov v testovaní žiakov 5. ročníka	Úspešnosť žiaka je definovaná ako percentuálny podiel bodov za položky, na ktoré žiak odpovedal správne	%	SR, VÚC, „strategicko-plánovací región alebo okres, a obec so zriadenou ZŠ	NÚCEM

základných škôl z matematiky	z celkového počtu bodov, ktoré mohol získať v teste.		s druhým stupňom základného vzdelávania	
Priemerná úspešnosť žiakov v testovaní žiakov 5. ročníka základných škôl zo slovenského jazyka a literatúry	Úspešnosť žiaka je definovaná ako percentuálny podiel bodov za položky, na ktoré žiak odpovedal správne z celkového počtu bodov, ktoré mohol získať v teste.	%	SR, VÚC, ,strategicko-plánovací región alebo okres, a obec so zriadenou ZŠ s druhým stupňom základného vzdelávania	NÚCEM
Priemerná úspešnosť žiakov v testovaní žiakov 9. ročníka základných škôl z matematiky	Úspešnosť žiaka je definovaná ako percentuálny podiel bodov za položky, na ktoré žiak odpovedal správne z celkového počtu bodov, ktoré mohol získať v teste v oblastiach čísiel, premenných, početných výkonov s číslami, vzťahov, funkcií, tabuliek a diagramov; geometrie a merania; a kombinatoriky, pravdepodobnosti, štatistiky, logiky, dôvodenia a dôkazov.	%	SR, VÚC, ,strategicko-plánovací región alebo okres, a obec so zriadenou ZŠ s druhým stupňom základného vzdelávania	NÚCEM
Priemerná úspešnosť žiakov v testovaní žiakov 9. ročníka základných škôl zo slovenského jazyka a literatúry	Úspešnosť žiaka je definovaná ako percentuálny podiel bodov za položky, na ktoré žiak odpovedal správne z celkového počtu bodov, ktoré mohol získať v teste v zložkách počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, jazyková komunikácia, a literárna komunikácia,	%	SR, VÚC, ,strategicko-plánovací región alebo okres, a obec so zriadenou ZŠ s druhým stupňom základného vzdelávania	NÚCEM
Podiel populácie vo veku 30-34 rokov s ukončeným terciárnym vzdelaním	Populácia s terciárnym vzdelaním je definovaná ako obyvateľstvo s najvyššou úrovňou vzdelania podľa vekovej skupiny.	%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	Eurostat
Účasť 25-64 ročných na formálnom a/alebo neformálnom vzdelávaní a odbornej príprave	Tento ukazovateľ zahŕňa účasť na formálnom a neformálnom vzdelávaní a odbornej príprave. Ukazovateľ určuje účasť v štyroch týždňoch predchádzajúcich prieskumu u dospelých vo veku 25 až 64 rokov.	podiel 25 - 64 ročných v %	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	Eurostat

Podiel populácie vo veku 25-34 rokov s ukončeným vzdelaním ISCED 5	Populácia so vzdelaním ISCED 5 (VŠ) a vyšším je definovaná ako obyvateľstvo s najvyššou úrovňou vzdelania podľa vekovej skupiny.	%	SR, strategicko-plánovací alebo okres	VÚC, región	Eurostat
Miera participácie detí vo veku do 3 rokov vo formálnej starostlivosti		%	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	OECD
Miera zamestnanosti matiek s deťmi do 3 rokov		%	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	OECD
Index ekonomického zaťaženia osôb	vyjadruje počet osôb v predproduktívnom veku (0 – 14 rokov) a poproduktívnom veku (65+ rokov) pripadajúci na 100 osôb v produktívnom veku (15 – 64 rokov)	%	SR, strategicko-plánovací alebo okres	VÚC, región	Datacube Om7005rr
Počet žiakov v špeciálnom školstve		%	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	CVTI SR
Podiel detí v predprimárnom vzdelávaní		%	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	CVTI SR, ŠÚ SR
Podiel rómskych detí v predprimárnom vzdelávaní z celkového počtu detí v danom veku v porovnaní s celkovou populáciou		%	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	EU MIDIS/EU SILC - MRK 2018/2020
Predčasné ukončenie školskej dochádzky mladých vo veku 18 až 24 rokov	Podiel osôb, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu vo veku 18-24 rokov	%	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	Eurostat
Podiel dlhodobó nezamestnaných na všetkých nezamestnaných	Dlhodobá nezamestnanosť sa vzťahuje na ľudí, ktorí boli nezamestnaní 12 mesiacov alebo viac.	%	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	Eurostat

Miera zamestnanosti osôb so zdravotným postihnutím		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	
Miera zamestnanosti nízkokvalifikovanej pracovnej sily (ISCED 0-2)		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	
Osoby v riziku chudoby a sociálneho vylúčenia po sociálnych transferoch		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	Eurostat
Pomer príjmového rozdelenia S80/S20	Pomer S80 / S20 je podiel na celkovom disponibilnom príjme domácností, ktorý dostávajú ľudia v hornom kvintile (100-80%) z rozdelenia príjmov, vydelený podielom tých, ktorí sú v dolnom kvintile (20-0%).	%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	Eurostat
Index kvality života	Index kvality života umožňuje porovnávať blahobyt v jednotlivých krajinách na základe 11 tém, ktoré OECD identifikovalo v oblastiach materiálnych životných podmienok a kvality života.	index	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	OECD
Pomer priemerného príjmu mužov a žien		%	SR, VÚC	
Rozdiel v očakávanej dĺžke života podľa dosiahnutého vzdelania	Ukazovateľ meria rozdiel v počte rokov predpokladanej dĺžky života medzi vysoko a nízko vzdelanými ľuďmi.	roky	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	Eurostat
Miera zamestnanosti vo vekovej skupine nad 50 rokov		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	
Miera náhrady (benefit ratio)	Pomer priemerného dôchodku a priemernej mzdy v ekonomike.	%	SR	Správa o starnutí populácie EK
Miera ohrozenia energetickou chudobou		%	SR, VÚC, strategicko-	

			plánovací región alebo okres, obec	
Podiel výdavkov domácností na elektrinu, teplo a vodu		%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	
Podiel nájomného bývania na celkovom objeme disponibilného bytového fondu		%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	
Nadmerné náklady na bývanie podľa úrovne chudoby	Náklady na nadmerné náklady na bývanie predstavujú percento obyvateľstva s nízkymi príjmami	% obyvateľov, u ktorých náklady na bývanie tvoria viac ako 40 % disponibilného príjmu	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	Eurostat
Podiel preplnených domácností MRK (index preplnenosti) na celkovom počte domácností MRK a v porovnaní s blízkou majoritnou populáciou	Podiel preplnených domácností MRK (index preplnenosti) na celkovom počte domácností MRK a v porovnaní s blízkou majoritnou populáciou meraný v % domácností s 3 a viac členmi na obytnú miestnosť	% domácností s 3 a viac členmi na obytnú miestnosť	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	EU SILC - MRK/EU SILC
Finančná dostupnosť bývania	Pomer ceny za 1 m ² ku priemernému čistému príjmu domácností		SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	NBS, ŠÚSR Datacube ps3001rr
Nadmerné náklady na bývanie podľa úrovne chudoby	Percento obyvateľov s nízkym príjmom (menej ako 60 % mediánu ekvivalentného príjmu) žijúce v domácnostiach, kde celkové náklady na bývanie predstavujú viac ako 40 % disponibilného príjmu.	%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	Eurostat
Podiel nájomných bytov		%	SR, VÚC, strategicko-	

na celkovom bytovom fonde			plánovací región alebo okres, obec	
Zdravé roky života	Indikátor Years of Healthy Life (HLY) meria počet rokov strávených v živote bez dlhodobého obmedzenia aktivity.	roky	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	Eurostat
Miera obezity	Podiel obyvateľov s nadmernou váhou predstavujúcou zdravotné riziká z dôvodu vysokého podielu telesného tuku.	%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	Eurostat
Ukončené hospitalizácie na ochorenia, pri ktorých je hlavnou príčinou ich vzniku alkohol, v zariadeniach ústavnej zdravotnej starostlivosti	počet hospitalizácií na 100 000 obyvateľov	%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	MZ SR - Hlásenie o prijatí do ústavnej starostlivos- ti Z (MZ SR) 1-12 realizované NCZI
Používanie tabaku	Denní fajčiari sú definovaní ako obyvatelia vo veku 15 rokov a viac, ktorí hlásia fajčenie každý deň.	% osôb vo veku nad 15 rokov, ktorí sú denní fajčiari	SR	ŠÚ SR
Miera očkovania detí		% detí vo veku 1 roka	SR, VÚC	ÚVZ
Podiel pediatrických obvodov s nižšou zaočkovanosťou detí ako 90%		%	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	UVZSR, MZ SR
Počet miest v zariadeniach pre seniorov podľa 448/2008 a §35		počet	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	VÚC, MPSVaR
Odvrátiteľná úmrtnosť		počet na 100 tisíc obyvateľov v	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres	Eurostat
Časová dostupnosť akútnej zdravotnej starostlivosti pri		v minútach	SR, VÚC, strategicko- plánovací región alebo okres, obec	IZP, MZ SR

využití verejnej dopravy					
Podiel lôžok v zdravotníckych zariadeniach na 1000 obyvateľov		%	SR, strategicko-plánovací alebo okres	VÚC, región	Prepočet cez Datacube: zd3004rr a počtu obyvateľstv a za dané obdobie
Rozdiel v očakávanej dĺžke života podľa dosiahnutého vzdelania	Priemerná dĺžka života určuje, ako dlho, v priemere, by ľudia žili na základe daného súboru miery úmrtnosti podľa veku. Ukazovateľ meria rozdiel v počte rokov predpokladanej dĺžky života medzi vysoko a nízko vzdelanými ľuďmi.	Roky	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	Eurostat
Dojčenská a novorodenecká mortalita a v prostredí MRK			SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	
Násilné a trestné činy spolu		počet	SR, strategicko-plánovací alebo okres, obec	VÚC, región	Datacube sk3002rr MV SR

Zdroj: Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja asociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja, Príloha č.3: Ukazovatele k PHRSR 2020, verzia 1.0.3

Pozn. Zoznam merateľných ukazovateľov je otvoreným reflektovať merateľné ukazovatele OP Slovensko, Plán obnovy a odolnosti a ďalšie kľúčové dokumenty pre čerpanie externých zdrojov.

Strategický cieľ 2.1:

Zlepšiť zdravie obyvateľov, zvýšiť ich bezpečnosť a budovať inkluzívnu a vzdelanú občiansku spoločnosť

Súlady strategického cieľa s programovými dokumentami pre čerpanie EŠIF

Národné priority - Agenda 2030

- *Dobré zdravie.*

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030

- *Integrovaný rozvojový program III. – Rozvoj komunit Cieľ: Rozvoj komunit a zvýšenie kvality života pre všetky sociálne skupiny prostredníctvom priblíženia správy vecí verejných občanom a sociálnej inklúzie a dostupných, kvalitných a efektívnych služieb.*
- *III.2. Posilniť ekonomickú udržateľnosť komunit obcí, miest a regiónov*
- *III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komunit*

Cieľ politiky súdržnosti EÚ

- PO5 Európa bližšie k občanom
- PO4 Sociálnejšia Európa

Partnerská dohoda

- *Európa bližšie k občanom (Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja všetkých typov území a miestnych iniciatív)*
- *Sociálnejšia Európa (Sociálnejšia a inkluzívnejšia Európa implementujúca Európsky pilier sociálnych práv (podľa čl. 5 písm. d) všeobecného nariadenia)*

Operačný Program Slovensko, Priorita 5P1 Moderné regióny

- Špecifický cieľ RS05.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach

Hlavné problémy: Analýza zdravotníckych zariadení ukázala, že v Prešovskom kraji je nízka dostupnosť ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Výrazným problémom je nedostatočný počet lekárskeho miest poskytujúcich ambulantnú zdravotnú starostlivosť a vysoký podiel pracujúcich lekárov starších ako 62 rokov.

Na území kraja môžeme pozorovať pomerne početnú vybavenosť športoviskami, a to predovšetkým v SPR Spiš a Šariš. Málo z nich však spĺňa prísnejšie kritériá kvality. Alarmujúci stav sa nachádza v SPR Horný Zemplín, a to hlavne v najmenej rozvinutom okrese Medzilaborce, kde infraštruktúra športovísk je na veľmi slabej úrovni.

Z analýzy zariadení poskytujúcich sociálne služby plyní komplexný problém spočívajúci v nízkej miere kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb. Absentuje efektívna sieť sociálnych služieb cielených pre tri základné cieľové skupiny. Sieť ambulantných sociálnych služieb pre seniorov nie je v súlade s rozmiestnením obyvateľov 65+. Na základe analýzy sa ako problém javí nedostatočne zastrešená sociálna služba včasnej intervencie. Na základe orientačných štandardov vybavenosti miest a obcí sociálnymi službami možno konštatovať, že je v kraji nízka miera zabezpečenia sociálnych služieb pre ľudí bez domova.

Analýza školskej infraštruktúry ukázala, že lokalizácia a dostupnosť školských zariadení je síce na pomerne dobrej úrovni, problematikou je však nedostatočná kapacita zariadení, a to na úrovni predprimárneho, primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania. Nedostatočná kapacita ZŠ v lokalitách s vysokým podielom detí sa odzrkadľuje v existencii tried, v ktorých prebieha vyučovací proces v druhej zmene. Výrazným problémom sa ukázala nízka vzdelanostná úroveň obyvateľstva, ktorá je zapríčinená vysokým podielom žiakov opúšťajúcich vzdelávací proces bez získania akejkoľvek kvalifikácie.

Príčiny: Nízka dostupnosť ambulantnej zdravotnej starostlivosti v kraji primárne plyní z nízkeho finančného ohodnotenia zdravotníckych pracovníkov a zlého technického stavu zdravotníckych pracovísk. Zároveň chýba podpora pre obsadenie zdravotných obvodov mladými lekármi v odľahlejších oblastiach kraja. Mladí lekári sú slabo motivovaní pracovať v ambulantnej sfére, majú vysoké finančné náklady pre zriadenie a prevádzkovanie ambulancie, čo sa odráža vo vysokom podiele pracujúcich lekárov v ambulantnej sfére starších ako 62 rokov. Všeobecne možno konštatovať, že sa v kraji zvyšuje priemerný vek ambulantných lekárov.

Na zvyšujúci podiel športovo neaktívnych ľudí má vplyv nevyhovujúci stav športovísk a slabá športová infraštruktúra v okresoch, čo plyní z nedostatočného vynakladania finančných prostriedkov na rozvoj športu.

Nízka miera kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb je zapríčinená zvyšovaním nákladovosti za poskytovanie sociálnych služieb a odlivom kvalifikovaných zamestnancov do iných odvetví. Príčinou problému je aj nedostatok finančných prostriedkov na humanizáciu a transformáciu veľkokapacitných zariadení a obmedzené možnosti existujúcich starých budov (kaštieľ, kláštor a pod)

na ich modernizáciu. V kraji absentujú špeciálne a detenčné zariadenia pre psychicky a duševne chorých klientov a je nedostatočne zabezpečená kontinuita sociálnej a zdravotnej starostlivosti pri odkázanosti fyzickej osoby. Zároveň badať nedostatočnú finančnú podporu poskytovateľom domácej opatrovateľskej služby.

Problém nízkej vzdelanostnej úrovne obyvateľstva spočíva vo vysokom podiele žiakov opúšťajúcich vzdelávací proces bez získania akejkoľvek kvalifikácie, resp. s nízkou kvalifikáciou. Zároveň sa ako ďalší činiteľ ukazuje akútny nedostatok kapacít a vysoký modernizačný dlh materských a základných škôl a slabé prepojenie vzdelávacieho systému s aktuálnymi potrebami trhu práce.

Výzvy: Prešovský kraj ako rozlohou najväčší kraj spomedzi ôsmich krajov je veľmi heterogénne územie vo všetkých oblastiach života. Jeho riadenie si vyžaduje veľmi citlivý prístup k rozmanitosti potrieb obyvateľov a synergické nastavenie jednotlivých oblastí tak, aby sa vzájomne dopĺňali a podporovali, znásobovali pozitívne dopady na život obyvateľov. Je tomu tak v sociálnej oblasti, v oblasti zdravotníctva, školstva, v oblasti bezpečnosti, ale aj v oblasti zdravého životného štýlu a športu, to to naprieč všetkými skupinami obyvateľstva so zvláštnym prístupom k znevýhodneným obyvateľom kraja. V kontexte uvedeného je výzvou uspokojiť potreby obyvateľov najmä čo sa dostupnosti a kvality služieb týka. V oblasti zdravotníctva stojíme pred výzvou zabezpečiť optimálnu a efektívnu sieť ambulantných služieb, najmä v primárnej starostlivosti, a zvlášť v okrajových častiach kraja. V súvislosti s demografickým vývojom je zrejma nevyhnutnosť integrovať zdravotnú starostlivosť so sociálnou, čím dosiahneme taktiež zvýšenie dostupnosti a efektívnosti týchto služieb.

V súvislosti s vývojom technológií je neopomenuteľná potreba zavádzania inovatívnych digitálnych, informatizovaných a aj automatizovaných nástrojov pre zlepšenie kvality poskytovaných zdravotných služieb, no i pre optimalizáciu časového manažmentu zamestnancov pracujúcich v zdravotníctve. Súčasne s tými nastupujúcimi trendami je nevyhnutné realizovať investičné opatrenia tak, aby zdravotnícke budovy a ich vybavenie boli moderné, no zároveň ekologické a ekonomické.

Nadväzujúc na oblasť zdravia sú vyžadujúcimi si pozornosť služby rehabilitačné a rekreačné a činnosti voľnočasové a športové. Práve podpora zdravého životného štýlu nesmie byť opomenutá v kontexte zvyšovania kvality života obyvateľov kraja. Neutíchajúcou výzvou je budovanie moderných športovísk s technickými a hygienickými štandardami a s kvalifikovanými a odbornými trénerskými a pedagogickými kapacitami.

Výzvu pre územie predstavuje tiež zvyšujúci sa podiel obyvateľov v seniorskom veku a narastajúci podiel obyvateľstva sociálne znevýhodnených obyvateľov, zvlášť marginalizovaných rómskych komunít. V kontexte meniacich sa spoločenských podmienok a vonkajších vplyvov sa menia aj potreby týchto skupín a neustále si vyžadujú nové prístupy, pričom v každom prípade smerujú k najvyššej možnej miere ich integrácie do spoločnosti. Dôležité je teda mať vytvorenú stabilnú a efektívnu sieť poskytovateľov sociálnych služieb, ktorá však zároveň dokáže reflektovať na meniace sa podmienky.

K ohrozeným skupinám obyvateľov, pre ktorých kraj už má etablovanú sieť sociálnych služieb, pribudla skupina cudzincov, migrantov a narastajúca sa skupina obyvateľov dostávajúca sa do energetickej chudoby, čo predstavuje taktiež výzvu pre kraj PSK.

Nad všetkými oblasťami a výzvami stojí školstvo a vzdelávanie, prostredníctvom ktorého máme možnosť reagovať na meniace sa trendy v spoločnosti, v ekonomike, na zmeny v životnom prostredí. Výzvou, ktorá stojí pred školstvom je reagovať rýchlo a presne na potreby jednotlivých sektorov a na trh práce, poskytnúť plnohodnotné vzdelanie čo najväčšiemu počtu obyvateľov kraja a integrovať do svojho obsahu digitálny obsah, inovácie a výskumné činnosti.

Poslednou výzvou v rámci Priority 2 je bezpečnosť obyvateľov kraja, ktorá čelí čoraz väčším spoločenským a politickým vplyvom (nestabilita politickej scény, vojnové situácie), zdravotným rizikám (pandémie), a taktiež prírodným katastrofám súvisiacimi so zmenou klímy (požiare, povodne, extrémne suchá a pod.)

Cieľový stav v roku 2030: Cieľový stav je definovaný samotnou prioritou, t.j. zlepšiť zdravie obyvateľov, zvýšiť ich bezpečnosť a budovať inkluzívnu a vzdelanú občiansku spoločnosť. Znamená to, že pre dosiahnutie uvedeného stavu je potrebné realizovať opatrenia, ktoré zabezpečia predovšetkým

dostupnosť a kvalitu služieb smerujúce k tomu, aby Prešovský kraj bol miesto, ktoré poskytuje svojim obyvateľom rovné šance a všestranné možnosti rozvoja, rozumne využívajúci svoj vnútorný potenciál pri podpore regionálnej ekonomiky s ohľadom na udržateľné využívanie zdrojov.

Špecifický cieľ 2.1.1:

Zvýšiť dostupnosť a kvalitu zdravotnej starostlivosti pre obyvateľov kraja

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.2** Podporiť výskum, vývoj a inovácie v kraji a zrýchliť digitalizáciu a inovácie
- **Špecifický cieľ 1.1.5** Zlepšiť podmienky pre prístup obyvateľov na trh práce
- **Špecifický cieľ 2.1.2** Rozšíriť spektrum možností pre pohybové aktivity a zdravý životný štýl každej vekovej skupiny obyvateľstva
- **Špecifický cieľ 2.1.3** Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením
- **Špecifický cieľ 4.1.1** Zlepšiť systém a koordináciu strategického plánovania v kraji a vytvoriť kapacity pre plánovanie a koordináciu
- **Špecifický cieľ 4.1.3** Zrýchliť a skvalitniť digitalizáciu infraštruktúry verejnej správy využívaním SMART nástrojov

Stručné zdôvodnenie cieľa: Kontinuálny vývoj v oblasti vedy a výskumu umožňuje zvyšovanie úrovne medicíny a skvalitňovanie diagnostických a liečebných postupov. Znakom vyspelej spoločnosti je schopnosť poskytnúť obyvateľom zdravotnú starostlivosť na patričnej úrovni. Kvalitná a dostupná zdravotná starostlivosť je inými slovami základom plnohodnotného života a odrazom životnej úrovne obyvateľov kraja. Nízka dostupnosť ambulantnej zdravotnej starostlivosti je alarmujúcim problémom, ktorý hlboko ovplyvňuje kvalitu života občanov. Pre zvýšenie atraktívnosti Prešovského kraja je potrebné riešiť nedostatok špecializovaných lekárskeho miest a hľadať cestu k motivácii mladých lekárov pracovať v ambulantnej sfére.

Hlavný problém: Nízka dostupnosť ambulantnej zdravotnej starostlivosti v kraji. Výrazným problémom Prešovského kraja je nízka dostupnosť ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Existujúce odborné ambulancie a ich odborní zástupcovia sú preťažení z dôvodu vysokého počtu kapítovaných pacientov. V niektorých odboroch medicíny je nedostatok špecializovaných lekárov. Podľa dát VŠZP nie je zazmluvnený počet lekárskeho miest z pohľadu jednotlivých odborov všade dostatočný. Personálne poddimenzovaná je čeľusťná ortopédia, foniatria, infektológia a tropická medicína, klinická logopédia, klinické pracovné lekárstvo a toxikológia, medicína drogových závislostí, oftalmológia, pediatria, plastická chirurgia, psychiatria (vrátane detskej) a radiačná onkológia. V kraji absentuje ponuka benefitov pre obsadenie zdravotných obvodov lekármi v odľahlejších miestach jednotlivých okresov, čo sa prejavuje v nerovnomerne rozloženej sieti ambulantnej zdravotnej starostlivosti.

Príčiny: Prameňom problému nízkej dostupnosti ambulantnej zdravotnej starostlivosti v Prešovskom kraji je slabá motivácia mladých lekárov pracovať v ambulantnej sfére a vysoké finančné náklady pre zriadenie a prevádzkovanie ambulancie. V kraji je citeľný nedostatočný počet lekárskeho miest poskytujúcich ambulantnú zdravotnú starostlivosť a vysoký podiel ambulantných lekárov starších ako 62 rokov. Priemerný vek lekárov poskytujúcich ambulantnú starostlivosť je vyšší ako 54 rokov. V okrese Medzilaborce je podiel odborných zástupcov ambulancií poskytujúcich špecializovanú gynekologickú ambulantnú starostlivosť starších ako 62 rokov rovný 100 %. V Prešovskom kraji absentuje podpora pre obsadenie zdravotných obvodov mladými lekármi v odľahlejších oblastiach kraja. Najnižší počet ambulancií na 10 000 obyvateľov je v okrese Sabinov pre špecializovanú gynekologickú ambulantnú starostlivosť, a to 1,31.

Následky: Neriešenie problému nízkej dostupnosti ambulantnej zdravotnej starostlivosti môže vyústiť do absencie ambulantnej zdravotnej starostlivosti v kraji. Postupne dochádza k preťaženosti odborných zástupcov a sestier ambulantnej sféry a nárastu priemerného počtu kapitovaných pacientov na jedného lekára. Hrozí riziko navýšenia ordinujúcich lekárov v dôchodkovom veku a pokles kvality ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Nízke finančné ohodnotenie zdravotných pracovníkov a neriešenie zlého technického stavu zdravotníckych pracovísk môže dospieť do nezáujmu mladých lekárov o výkon praxe v Prešovskom kraji.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
2.1.1	Zvýšiť dostupnosť a kvalitu zdravotnej starostlivosti pre obyvateľov kraja	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 • Špecifický cieľ RSO4.5 Zabezpečenie rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti a zvýšenie odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti, a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú a komunitnú starostlivosť	
	Plán obnovy a odolnosti SR: • KOMPONENT 11: Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť • KOMPONENT 12: Humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie • KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť	
Zodpovedné subjekty	VÚC, verejní i neverejní poskytovatelia zdravotnej a sociálnej starostlivosti, zdravotné poisťovne	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.1	Zavedenie koncepčného riadenia a koordinácie oblasti zdravotníctva, zdravotnej starostlivosti a zdravia v kraji	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť zber a manažment dát v oblasti zdravotníctva a zdravia = na úrovni portálu e-VÚC a ich zdieľanie na cloude	
b)	Vytvoriť strategický dokument pre oblasť poskytovania zdravotnej starostlivosti a rozvoja ľudských zdrojov v spolupráci s relevantnými partnermi	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.2	Zavedenie funkčného integrovaného systému zdravotno - sociálnej starostlivosti pre osoby odkázané na pomoc inej osoby	
Aktivity:		
a)	Podporiť budovanie, zriadenie a prevádzkovanie systému zariadení komunitnej psychiatrickej starostlivosti v rámci starostlivosti o duševné zdravie = ambulancie komunitnej psychiatrickej starostlivosti, psycho-sociálne centrá, psychiatrické stacionáre, centrá pre poruchy autistického spektra vrátane poskytovania služieb psychiatrickej a psychosociálnej rehabilitácie, psychoterapie a sociálnych služieb	
b)	Podporiť rozvoj kapacít ošetrovateľskej a doliečovacej starostlivosti	
c)	Podporiť rozvoj kapacít paliatívnej / hospicovej starostlivosti	
d)	Podporiť rozvoj kapacít detenčných služieb	
e)	Podporiť rozvoj adiktologických služieb	

Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.3	Posilnenie regionálneho systému zdravotnej starostlivosti v oblasti ľudských zdrojov zdravotníckeho personálu	
Aktivita:		
a)	Podporiť rozvoj a fungovanie vzdelávacích inštitúcií pripravujúcich na povolanie zdravotnícky personál vrátane ďalšieho vzdelávania prostredníctvom materiálno - technického vybavenia a personálnych kapacít	
b)	Podporiť kariérny rozvoj zdravotníckych pracovníkov , ich ďalšie vzdelávanie, špecializačné, certifikačné študijné programy a aktivity sústavného vzdelávania	
c)	Zvýšiť atraktivitu povolaní v zdravotníctve vytváraním motivačného prostredia a aktívnou propagáciou, finančnými benefitmi	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.4	Zlepšenie poskytovania primárnej a akútnej zdravotnej starostlivosti a koordinácie medzi jednotlivými druhmi starostlivosti	
Aktivita:		
a)	Podporiť proces generačnej obmeny v zdravotníctve	
b)	Podporiť vytváranie a zriaďovanie nových ambulancií všeobecných lekárov pre dospelých a všeobecných lekárov pre deti a dorast v oblastiach s identifikovaným nedostatkom (ambulantné a mobilné zdravotné služby)	
c)	Podporiť rozšírenie kompetencií a zníženie byrokratickej zaťaženia všeobecných lekárov pre dospelých a všeobecných lekárov pre deti a dorast	
d)	Podporiť modernizáciu ambulantných priestorov poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, materiálno-technického vybavenia a IKT ambulancií pre uľahčenie rozbehnutia ambulancie	
e)	Propagovať jednotlivé zdravotnícke povolania a možnosti uplatnenia medzi študentmi medicíny a lekármi v príprave	
f)	Propagovať rezidentský a štipendijný program pre vybrané zdravotnícke povolania	
g)	Podporiť budovanie, vybavenie a fungovanie centier integrovanej zdravotnej starostlivosti predovšetkým v menej rozvinutých regiónoch pre zvýšenie dostupnosti primárnej a špecializovanej zdravotnej starostlivosti	
h)	Podporiť zabezpečenie materiálno-technického vybavenia zariadení mobilných služieb dlhodobej zdravotnej starostlivosti (inovatívne a SMART zariadenia) pre zvýšenie dostupnosti poskytovaných služieb	
i)	Podporiť výstavbu a obnovu staníc záchranej zdravotnej služby a obnovu vozového parku	
j)	Zabezpečiť dostupnosť akútnej zdravotnej starostlivosti v kraji	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.5	Digitalizácia, informatizácia a automatizácia zdravotníctva	
Aktivita:		

a)	Podporiť rozvoj a zavádzanie elektronických nástrojov zdravotníctva pre zníženie administratívnej záťaže a spresnenie vykazovania	
b)	Podporiť rozvoj a využívanie telemedicínskych systémov a zariadení a funkčných digitálnych riešení pre zdieľanie výsledkov zobrazovacích vyšetrení pacienta	
c)	Podporiť rozvoj a využívanie digitálnej makroskopie	
d)	Podporiť zavádzanie inovatívnych nástrojov umelej inteligencie pre automatizáciu zdravotníctva	
e)	Podporiť zavádzanie inteligentných technológií pre obyvateľov s obmedzenými možnosťami prístupu k verejným službám (starší a odkázaní obyvatelia, osoby v paliatívnej starostlivosti, obyvatelia so zdravotnými postihnutím)	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.6	Podpora zvýšenia zdravotnej gramotnosti obyvateľov kraja	
Aktivity:		
a)	Realizovať (komunitné) osvetové aktivity na podporu zdravia a prevenciu ochorení jednotlivých cieľových skupín v spolupráci s relevantnými subjektami z územia kraja (o.i. samosprávami, ambulanciami)	
b)	Realizovať primárne a sekundárne preventívne aktivity zamerané na rizikové faktory životného štýlu a skrining ochorení podporu zdravého životného štýlu, zlepšenia prevencie ochorení	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.7	Investície do moderných, ekonomicky, ekologicky a spoločensky udržateľných zdravotníckych budov a ich technického vybavenia	
Aktivity:		
a)	Vybudovať, rekonštruovať a modernizovať zdravotnícke budovy vrátane zabezpečenia zvýšenia ich energetickej efektívnosti	
b)	Modernizovať materiálno-technické vybavenie ambulancií všeobecného lekárstva a vybraných špecializácií pre skvalitnenie poskytovanej zdravotnej starostlivosti vrátane diagnostiky a prevencie	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.8	Sieťovanie a vytváranie funkčných partnerstiev aktérov rozvoja zdravotníctva a poskytovania zdravotníckej a zdravotnícko- sociálnej starostlivosti	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť partnerskú platformu vzdelávacích inštitúcií, Ministerstva zdravotníctva, poisťovní, poskytovateľov zdravotníckej starostlivosti (i sociálnej) a ďalších relevantných subjektov pre výmenu informácií a dát	
b)	Vytvoriť Memorandum so Slovenskou lekárskou komorou, Slovenskou komorou sestier a pôrodných asistentiek, zdrav. fakultami, krajskými odborníkmi, zdrav. komisiami v samosprávach kraja a ďalšími relevantnými stavovskými organizáciami za účelom efektívnej komunikácie	

c)	Vytvoriť spoluprácu s jednotlivými vzdelávacími inštitúciami pre informovanie študentov a absolventov o možnostiach pôsobenia v kraji a pre ich prepojenie s odchádzajúcimi lekármi	
d)	Vytvoriť spoluprácu so zdravotnými poisťovňami pre potreby zberu dát z územia kraja	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.1.9	Podpora rozvoja kúpeľných služieb (kúpeľnej liečby, rehabilitačných, relaxačných, rekondičných a regeneračných procedúr)	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť podmienky pre širšie využívanie prírodných minerálnych vôd na liečebné účely	
b)	Podporiť rozvoj existujúcich a zriadiť nové komplexných kúpeľno–liečebno–rehabilitačných a rekreačných zariadení	

Prípravované programy a projekty PSK:

- **Podpora ambulantného sektora**, podpora pri vzniku založenia ambulancií na území PSK, rozpočet PSK/externý zdroj

Súlad so strategickými dokumentami a legislatívou:

- Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravotníctva v znení neskorších predpisov;
- Stratégia dlhodobej starostlivosti v Slovenskej republike (Integrovaná sociálno-zdravotná starostlivosť);

Špecifický cieľ 2.1.2:

Rozšíriť spektrum možností pre pohybové aktivity a zdravý životný štýl každej vekovej skupiny obyvateľstva

Stručné zdôvodnenie cieľa: K zdravému životnému štýlu človeka patrí pravidelná pohybová aktivita. Pre udržanie pevného zdravia je kľúčové vykonávanie športovej činnosti. Zvyšovanie podielu športovo neaktívnych ľudí je rizikom zvyšovania nepriaznivého zdravotného stavu obyvateľstva. Vykonávať pohybové aktivity však nie je jednoduché bez dostatočne vyvinutej športovej infraštruktúry a na športoviskách v nevyhovujúcom stave.

Problém: **Vysoký podiel športovo neaktívnej populácie / Neodbornosť / Nevhodné smerovanie detí, mládeže v rámci športovej špecializácie.** Problémom Prešovského kraja je zvyšujúci sa podiel športovo neaktívnych obyvateľov. Záujem o šport klesá aj medzi študujúcou mládežou. Počet športových tried v školách so športovými triedami a v športových školách sa z roku 2019 na rok 2020 znížil z počtu 146 na počet 129. Za rovnaké obdobie bol pokles zaznamenaný aj pri počte škôl so športovými triedami a počte športových škôl. K 27.09.2021 pôsobilo v Prešovskom kraji podľa Slovenského športového portálu a registra právnických osôb 846 športových klubov. Do 03.01.2022 sa tento počet znížil na hodnotu 716.

Príčiny:

- **Nevyhovujúci stav športovísk**
- **Slabá športová infraštruktúra v okresoch**
- **Skorá špecializácia detí na jeden konkrétny šport**

Problémom zvyšovania podielu športovo neaktívnych obyvateľov Prešovského kraja tkvie v nevynakladaní dostatku finančných prostriedkov na rozvoj športu. To sa odzrkadľuje v nevyhovujúcom stave športovísk a slabej športovej infraštruktúre v okresoch. Na území kraja môžeme predpokladať vysokú vybavenosť športovísk v SPR Spiš a Šariš. Na druhej strane, málo z nich spĺňa prísnejšie kritériá kvalitatívnej úrovne a kapacity, aby dokázali organizovať významné športové podujatia, či už na našej alebo medzinárodnej scéne. Alarmujúci stav sa nachádza v SPR Horný Zemplín, a to hlavne v najmenej rozvinutom okrese Medzilaborce, kde infraštruktúra športovísk je na veľmi slabej úrovni. Na území okresných miest okresov Svidník, Stropkov a Snina sa nenachádza žiadna atletická dráha ani krytý hokejový štadión. Absentujú tam multifunkčné športoviská, ktoré by rozšírili rôznorodosť športov. Z tohoto dôvodu je potrebné hľadať spôsoby financovania výstavby nových alebo rekonštrukcie už existujúcich športovísk.

Následky: Neriešenie problému zvyšovania podielu športovo neaktívnych obyvateľov Prešovského kraja môže viesť k dekadencii kultúry športu v kraji. Nevyhovujúci stav športovísk a slabá športová infraštruktúra v okresoch postupne vyvoláva celkový úpadok záujmu o šport u obyvateľov kraja. Pohybová absencia sa odzrkadľuje v zhoršujúcom sa zdravotnom stave populácie. Aktuálny trend, podľa ktorého dochádza u detí k skorej špecializácii na jeden konkrétny šport má za následok chýbajúcu všestrannú športovú prípravu, čo môže viesť k nedostatku pohybovej kultúry.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
2.1.2	Rozšíriť spektrum možností pre pohybové aktivity a zdravý životný štýl každej vekovej skupiny obyvateľstva	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 PRIORITA 5P1 MODERNÉ REGIÓN Y • Opatrenie 5.1.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku Program rozvoja vidieka 2023 - 2027 Priorita 3: Rozvoj obcí, spoločenského a komunitného života Program cezhraničnej spolupráce Interreg Poľsko-Slovensko 2021-2027	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, mimovládny sektor, vzdelávacie inštitúcie a iné	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.1	Komplexný monitoring stavu v oblasti telesnej kultúry a strategické plánovanie v oblasti športu a zdravého životného štýlu	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť informačný systém telesnej kultúry a zber dát = informácie o školách a školských zariadeniach (predovšetkým v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK), fotodokumentačný materiál ich telovýchovných a športových objektov, prehľad o športových triedach, záujmovej činnosti žiakov, informácie o športových, kluboch, telovýchovných jednotách, o odborných pracovníkoch zabezpečujúcich špecializované činnosti v oblasti telesnej kultúry, ich kvalifikačných predpokladoch, o telovýchovných a športových aktivitách na vertikálnej a horizontálnej úrovni, o organizačnom, personálnom a finančnom zabezpečení športových súťaží, o materiálnom – technickom vybavení existujúcej športovej infraštruktúry, o športovcoch a ich výkonnosti, zdravotnom stave a úrovni sociálnej starostlivosti, o výskume v oblasti telesnej výchovy a športu, zahraničných kontaktoch, o dosahovaných výsledkoch športovcov a celého systému telovýchovy a športu v rámci PSK	
b)	Vypracovať regionálnu koncepciu rozvoja športov s dôrazom na mládež a prihliadnutím na špecifické podmienky a tradície daného regiónu	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.2	Vybudovanie, rekonštrukcia a modernizácia komplexnej športovej infraštruktúry vrátane technického a hygienického štandardu na území kraja v rôznych športoch	
Aktivity:		

a)	Pasportizovať telovýchovné a športové objekty škôl a školských zariadení, zvlášť telovýchovné a športové objekty stredných škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja	
b)	Budovať a skvalitňovať objektové i materiálno-technické zabezpečenie športovísk prístupných pre všetkých občanov žijúcich v územnej pôsobnosti kraja vrátane vybavenia a bezbariérového prístupu pre obyvateľov s obmedzenou schopnosťou pohybu tak, aby pri svojej funkčnosti spĺňali hygienické, estetické a technické kritériá a zohľadňovali prírodné a ekologické hodnoty = <i>interiér športových a telovýchovných objektov: telocvične, posilňovne, klubovne, športové haly, kryté bazény atď.</i> = <i>vonkajší areál športových a telovýchovných zariadení: futbalové, tenisové, volejbalové, hádzanárske, basketbalové ihriská, priestory pre atletiku, otvorené bazény atď.</i> = <i>bežecké, bežkárske, cyklistické, zjazdové lyžiarske, turistické a pod. strediská</i>	
c)	Zabezpečovať športovú infraštruktúru určenú na organizovanie medzinárodných športových súťaží a medzinárodných športových podujatí, ako aj na športovú prípravu žiakov športových tried a športových škôl a prípravu reprezentantov	
d)	Vytvárať spoluprácu s obcami, s občianskymi združeniami a športovými zväzmi pri budovaní športovej infraštruktúry a prevádzkovaní športovísk určených na prípravu športovcov, na uskutočňovanie športových súťaží a športových podujatí v jednotlivých druhoch športu a na športové aktivity obyvateľov kraja	
e)	Vytvárať podmienky pre športovanie verejnosti a aktívne využívanie verejne prístupných športovísk	
f)	Podporiť systém tvorby integrovaných sídelných areálov zdravia a siete prímestských športovo - rekreačných zón pre obyvateľov miest	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.3	Zvyšovanie kvalifikovanosti a odbornosti pedagogických a trénerských kapacít	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť výučbu telesnej výchovy a športu kvalifikovanými učiteľmi na všetkých stupňoch škôl	
b)	Podporiť vzdelávanie telovýchovných pedagógov a trénerov , telovýchovných lekárov, vedeckých a organizačných pracovníkov v oblasti športu	
c)	Podporiť systém ďalšieho vzdelávania pedagógov pre zabezpečenie kvalifikovanosti a odbornosti vyučovania telesnej výchovy na školách a skvalitnenia záujmovej telovýchovnej činnosti	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.4	Podpora športovej všestrannosti, záujmu o športovanie a zdravého životného štýlu obyvateľov kraja v rámci školskej telesnej výchovy, športu pre všetkých, výkonnostného športu i systému rozvoja športovo-talentovanej mládeže	
Aktivity:		

a)	Aktivizovať žiakov a študentov jednotlivých stupňov škôl v mimoškolskej športovej činnosti a v školských športových súťažiach	
b)	Vytvoriť systém podpory športových talentov , športovej činnosti a organizovania školských športových súťaží	
c)	Vytvárať podmienky pre pravidelnú športovú činnosť a prípravu handicapovaných športovcov a ich účasť na súťažiach	
d)	Podporiť rozvoj spolupráce medzi školami alebo inými výchovno-vzdelávacími zariadeniami, školskými športovými klubmi a miestnymi športovými klubmi	
e)	Podporiť a propagovať najúspešnejších športovcov a športové kolektívy kraja prostredníctvom ocenení	
f)	Podporiť organizáciu aktivít detí a mládeže na školách formou športových klubov a športových krúžkov , ktoré by umožňovali čo najširšiemu počtu žiakov optimálny pohybový režim žiakov k zdravému spôsobu života.	
g)	Podporiť organizáciu kurzových foriem vyučovania telesnej výchovy <i>= kurz na ochranu života a zdravia, kurz pohybových aktivít v prírode), zaraďovanie zdravotne oslabených žiakov a žiakov so zdravotným postihnutím do vyučovacieho procesu telesnej výchovy a zriaďovanie a zabezpečenie útvarov športovo-talentovanej mládeže vrátane žiakov so zdravotným postihnutím v špeciálnych školách (školské športové strediská, športové triedy)</i>	
h)	Zriaďiť športové gymnázium so zameraním na kolektívne športy s krajským záberom v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK	
i)	Podporiť podmienky rozvoja rekreačného športu ako súčasť cestovného ruchu a turizmu	ŠC 1.2.1
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.5	Podpora športových podujatí a športového života na území kraja	
Aktivita:		
a)	Podporiť organizovanie telovýchovných a športových podujatí regionálneho, krajského, národného a medzinárodného významu	
b)	Zriaďiť samostatné Oddelenie manažmentu telovýchovy a športu pri Odbore školstva, mládeže, telesnej výchovy a športu Úradu PSK so zameraním na voľnočasové aktivity a športové súťaže, Komisiu športu pre všetkých v záujme zvyšovania počtu zapojených občanov do hnutia športu pre všetkých a koordinácie činnosti občianskych združení a klubov a Komisiu pre regionálnu spoluprácu v oblasti telesnej kultúry v rámci PSK s členmi rôznych telovýchovných a športových subjektov	
c)	Zorganizovať „Župnú športovú olympiádu“ jednotlivcov a kolektívov žiakov stredných škôl v územnej pôsobnosti PSK za účelom výberu športových talentov a monitorovanie telesnej zdatnosti žiakov stredných škôl	
d)	Vypracovať „Kalendár športových súťaží v rámci PSK“ pre príslušný školský a kalendárny rok	
e)	Zmapovať sieť občianskych športových združení pôsobiach na území kraja	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.6	Propagácia zdravého životného štýlu	

Aktivity:		
a)	Realizovať propagačné a informačné aktivity v oblasti zdravého životného štýlu s cieľom zmeny hodnotovej orientácie smerom k športovaniu a pohybovým aktivitám	
b)	Vytvoriť motivačnú kampaň prostredníctvom médií orientovanú na zmenu hodnotovej orientácie v prospech zdravého životného štýlu formou pohybových aktivít	
c)	Zvyšovať povedomie ľudí o vzťahoch medzi športom, udržateľným rozvojom a poznávaním prírody	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.7	Rozvoj medzinárodnej spolupráce na území kraja v oblasti športu	
Aktivity:		
a)	Rozvíjať partnerské vzťahy s regiónmi susedných štátov a ďalších krajín Európy v oblasti medzinárodnej športovej spolupráce	
b)	Vytvoriť podmienky na zabezpečenie a podporu medzinárodných a športových aktivít <i>= napr. Medzinárodná dohoda o spolupráci s Pardubickým krajom v Českej republike</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.2.8	Vytvárať podmienky pre aktivizáciu mládeže v jednotlivých oblastiach života <i>= participácia vo verejnom živote, zastupiteľských orgánoch, v mládežníckej politike, dobrovoľníckej činnosti, pracovných a študijných stážach, mobilitách, občianskom sektore</i>	
Aktivity:		
a)	Podporovať iniciatívy mládeže v oblasti vedy, výskumu a tzv. startupov	
b)	Podporovať rozvoj potenciálu a činnosť talentovanej a úspešnej mládeže v oblasti podnikania, vedy, kultúrnej a športovej činnosti	
c)	Podporovať rozvoj potenciálu a činnosť sociálne znevýhodnenej mládeže v oblasti podnikania, vedy, kultúrnej a športovej činnosti	
d)	Podporovať zdravý životný štýl, aktívne trávenie voľného času a tvorivú činnosť mládeže	
e)	Podporiť sieťovanie pracovníkov a organizácií pracujúcich s mládežou na miestnej a regionálnej úrovni a vytvoriť spoločný informačný nástroj	
e)	Rozvíjať profesionalizáciu a kompetencie pracovníkov práce s mládežou	

Identifikácia väzby na relevantné stratégie a legislatívne rámce:

- Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v územnej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja na školský rok 2020 / 2021
- Stratégia PSK pre mládež 2015-2020 s výhľadom do roku 2025
- Stratégia výchovy a vzdelávania 2017-2022

Špecifický cieľ 2.1.3:

Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ:** 1.1.5 Zlepšiť podmienky pre prístup obyvateľov na trh práce
- **Špecifický cieľ:** 2.1.5 Zabezpečiť kvalitné vzdelanie pre obyvateľov kraja na všetkých stupňoch školstva
- **Špecifický cieľ:** 2.1.2 Rozšíriť spektrum možnosti pre pohybové aktivity a zdravý životný štýl každej vekovej skupiny obyvateľstva

Stručné zdôvodnenie cieľa: Cieľom každej vyspelej spoločnosti je zabezpečiť potrebnú starostlivosť pre ľudí odkázaných na pomoc či už z dôvodu veku, zdravotného postihnutia alebo nepriaznivých životných okolností. Kvalitné sociálne služby sú základom plnohodnotného života a odrazom životnej úrovne obyvateľov kraja. Nízka miera kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb je alarmujúcim problémom, ktorý hlboko ovplyvňuje kvalitu života občanov.

Problém: Z analýzy zariadení poskytujúcich sociálne služby plynie komplexný problém spočívajúci v nízkej miere kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb. Absentuje efektívna sieť sociálnych služieb cielených pre tri základné cieľové skupiny.

Sieť ambulantných sociálnych služieb pre seniorov nie je v súlade s rozmiestnením obyvateľov 65+. Kým počet seniorov na 1 miesto z celkovej kapacity ambulantných služieb je v SPR Spiš 234, v SPR Šariš 49 a v SPR Horný Zemplín 35,5.

Sieť pobytových sociálnych služieb pre seniorov nedisponuje dostatočným počtom kapacít. Normatívom vybavenosti pobytových zariadení pre obyvateľov 65+ spĺňa jediný okres, a to Medzilaborce. Na nárast dopytu po pobytovej forme sociálnych služieb má výrazný vplyv nedostatočná finančná podpora poskytovateľov domácej opatrovateľskej služby pre ŤZP, obyvateľov s nepriaznivým zdravotným stavom a seniorov. Základná výška peňažného príspevku mesačne v roku 2020 predstavovala pri opatrovaní jednej osoby s ŤZP 508,44 € a 676,22 € pri opatrovaní dvoch alebo viacerých osôb s ŤZP. Na základe analýzy sa ako problém javí nedostatočne zastrešená sociálna služba včasnej intervencie, ktorú na území poskytuje 9 poskytovateľov prostredníctvom 18 sociálnych služieb v 13 lokalitách, pričom 5 poskytovatelia majú registráciu na poskytovanie včasnej intervencie v celom kraji. Na základe orientačných štandardov vybavenosti miest a obcí sociálnymi službami možno konštatovať, že je v kraji nízka miera zabezpečenia sociálnych služieb pre ľudí bez domova. V Prešovskom kraji chýba približne 500 miest v sociálnej službe nocľaháreň a 216 miest sociálnej služby útulok.

Dôležitou otázkou pre kraj je problematika marginalizovaných rómskych komunít. V Prešovskom kraji žije podľa Atlasu rómskych komunít viac ako 30 % celoslovenskej rómskej populácie a ich počet narastá. Rovnako pretrvávajú marginalizácia obyvateľov rómskych komunít v kraji. V časti sociálna inklúzia pozorujeme najmä nízku mieru sociálnej inklúzie príslušníkov MRK a ich zvyšujúci sa počet. Z uvedeného vyplýva pretrvávajúca diskriminácia v oblasti bývania, vzdelávania, zamestnanosti a zdravotnej starostlivosti.

Príčiny: Jednou z príčin nízkej miery kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb je nedostatok finančných prostriedkov na humanizáciu a transformáciu veľkokapacitných zariadení a obmedzené možnosti existujúcich starých budov, v ktorých sa nachádzajú zariadenia poskytujúce sociálne služby na ich modernizáciu. Príčina problému tkvie aj v odlive kvalifikovaných zamestnancov do iných odvetví. Kontinuálne sa zvyšuje nákladovosť za poskytovanie sociálnych služieb, čím rastie riziko udržateľnosti poskytovaných služieb. Aktuálny systém financovania je dlhodobou neudržateľný. V kraji absentujú

špecializované a detenčné zariadenia pre psychicky a duševne chorých klientov. Je nedostatočne zabezpečená kontinuita a prepojenosť sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Na dostupnosť sociálnych služieb vplýva v nemalej miere nedostatočná finančná podpora poskytovateľov domácej opatrovateľskej služby pre ŤZP, obyvateľov s nepriaznivým zdravotným stavom a seniorov a absencia pravidiel a podmienok pre bezpečnosť v domácej starostlivosti.

Nízku mieru sociálnej inklúzie príslušníkov MRK spôsobuje zažívanie diskriminácie a negatívnych postojov zo strany majority vo verejnom styku, dlhodobé neriešenie rómskeho problému zo strany štátu a samospráv a generačná chudoba citeľná v MRK.

Následky: Neriešenie problému nízkej miery kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb môže vyústiť do nízkej kvality života obyvateľov odkázaných na sociálne služby. Z dlhodobého hľadiska môže dôjsť k zvyšovaniu rizika chudoby a materiálnej deprivácie. Nevynaloženie dostatočného množstva finančných prostriedkov zníži kvalitu života prijímateľov sociálnych služieb. Odliv kvalifikovaných zamestnancov spôsobí regionálny nedostatok pracovníkov. Nedostatočná finančná podpora poskytovateľov domácej opatrovateľskej služby môže vyvolať zvýšený dopyt po pobytovej forme sociálnych služieb. Absencia špecializovaných a detenčných zariadení pre psychicky a duševne chorých klientov sa odráža v sťaženom prístupe rizikových skupín k sociálnym službám.

Neriešenie problému nízkej miery sociálnej inklúzie príslušníkov MRK môže vyústiť do viacerých následkov. Segregácia rómskych osídľí a diskriminácia v oblasti prístupu k zdravotnej starostlivosti môže mať dopad na životné prostredie, zdravie a kvalitu života rómskeho aj ostatného obyvateľstva. Neriešenie rómskeho problému môže mať za následok nárast počtu príslušníkov MRK s nízkym vzdelaním a obmedzenými možnosťami zaradiť sa na trh práce. Zároveň hrozí odliv majoritného obyvateľstva do okresných miest, resp. mimo územie kraja a vysoký počet obcí iba s početným rómskym obyvateľstvom.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
2.1.3	Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením	
Zodpovedné subjekty		VÚC, samosprávy, mimovládny sektor, poskytovatelia sociálnych služieb a ďalší
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.1	Zber dát a strategické participatívne plánovanie v oblasti poskytovania sociálnych služieb a ostatných služieb pre ľudí v nepriaznivej alebo krízovej situácii a pre sociálne vylúčené skupiny obyvateľstva na území kraja	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť zber a aktualizáciu údajov o poskytovaných sociálnych službách v kraji = <i>od verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb v centrálnom registri soc. služieb i v registri PSK</i>	
b)	Zabezpečiť zber a aktualizáciu údajov o životných podmienkach ľudí v nepriaznivej alebo krízovej situácii pre sociálne vylúčené skupiny obyvateľstva (zvlášť MRK)	
c)	Zabezpečiť vypracovanie strategických dokumentov pre riadenie procesov v oblasti poskytovania sociálnych služieb a riešenia problémov ľudí v nepriaznivej alebo krízovej situácii a pre sociálne vylúčené skupiny obyvateľstva (zvlášť MRK) na území kraja	
d)	Monitorovať a vyhodnocovať účinnosť opatrení pre ľudí v nepriaznivej alebo krízovej situácii a pre sociálne vylúčené skupiny obyvateľstva (zvlášť MRK) a spracovanie odporúčaní pre miestne, regionálne a národné politiky	
e)	Vytvárať podmienky pre spoluprácu a sieťovanie subjektov pôsobiach v oblasti rozvoja a poskytovania sociálnych služieb = <i>koordináčn, konzultačné, komunikačné analyticko - strategické a marketingové aktivity</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.2	Podporovať registráciu nových ambulantných a terénnych sociálnych služieb v súlade s potrebami obyvateľov so ZP a potrebami definovaných subregiónov	
Aktivity:		
a)	Rozšíriť sieť ambulantných služieb pre ľudí so zdravotným postihnutím	
b)	Vytvoriť sieť odľahčovacej služby pre ľudí so ZP pre zotrvanie v prirodzenom prostredí	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.3	<u>Oblasť: Sociálne služby</u> Podpora miestnej samosprávy v tvorbe efektívnej siete sociálnych služieb pre seniorov	
Aktivity:		

a)	Podporovať zvyšovanie počtu zariadení pre seniorov a zariadení opatrovateľskej služby, integrovaných zdravotno-sociálnych zariadení, komunitných a stacionárnych zariadení a ich kapacít poskytovaných miestnou samosprávou o.i.poskytovaním podpory a poradenstva pri registrácii nových sociálnych služieb	
b)	Predchádzať inštitucionalizácii života seniorov preventívnymi aktivitami na podporu zotrvania seniorov v domácom prostredí (poskytovanie informácií, konzultácií seniorským organizáciám)	
c)	Podporiť rozvoj sociálnych služieb pre seniorov s použitím telekomunikačných technológií = <i>monitorovanie a signalizácia potreby pomoci (komunikácia prostredníctvom signalizačného zariadenia alebo audiovizuálneho zariadenia napojeného na centrálny dispečing), krízová pomoc prostredníctvom telekomunikačných technológií - telefónna linka dôvery, email</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.4	Zabezpečiť rozvoj sociálnych služieb pre ľudí s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami	
Aktivita:		
a)	Zlepšiť dostupnosť ambulantných a terénnych sociálnych služieb v súlade s potrebami ľudí s postihnutiami rozšírením existujúcej siete (vrátane odľahčovacej služby)	
b)	Zabezpečiť dostupnosť sociálnych služieb včasnej intervencie pre ľudí so zdravotným postihnutím na území kraja rozšírením existujúcej siete	
c)	Podporovať a realizovať transformáciu a deinštitucionalizáciu (prechod z inštitucionálnej formy na komunitnú) zariadení sociálnych služieb a sociálnoprávnej kurately na území kraja = <i>formou – vzdelávania, supervízie pre zamestnancov, hodnotenia pripravenosti, konzultačných aktivít pre transformačné tímy, práca s verejnosťou a príprava transformačných plánov</i> = <i>investičné aktivity súvisiace s transformáciou a deinštitucionalizáciou</i>	
d)	Rozšíriť kapacitu špecializovaných zariadení komunitného charakteru pre ľudí so zdravotným postihnutím domovov sociálnych služieb = s duševnými ochoreniami – schizofrénia, organický psychosyndróm, duševná zaostalosť a s poruchami autistického spektra = najmä v okresoch PO, SB, PP, KK	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.5	Zvyšovanie povedomia verejnosti o sociálnych službách a ovplyvňovanie verejných politík prostredníctvom komunikačných aktivít	
Aktivita:		
a)	Zvyšovanie povedomia a informovanosti verejnosti o sociálnych službách, verejnosti o kompetenciách regionálnej a miestnej samosprávy v oblasti sociálnych služieb a možnostiach riešenia nepriaznivej sociálnej situácie.	

	= spracovanie publikácie – Sprievodca sociálnymi službami	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.6	Kontinuálne zvyšovanie kvality sociálnych služieb v súlade s podmienkami kvality poskytovaných sociálnych služieb	
Aktivity:		
a)	Podpora ľudsko-právneho prístupu pri poskytovaní sociálnych služieb	
b)	Podpora poskytovania právneho poradenstva pre zariadenia a poskytovateľov sociálnych služieb	
c)	Zvyšovanie prevádzkového štandardu zariadení sociálnych služieb = debarierizácia objektov, ich materiálne vybavenie a plnenie ubytovacej plochy s ohľadom na špecifické potreby prijímateľov sociálnych služieb, kapacitu a druh poskytovanej sociálnej služby	
d)	Zvyšovať kvalitu a profesionalitu personálnych zdrojov v zariadeniach sociálnych služieb prostredníctvom vzdelávania a výmeny skúseností v rámci partnerstiev	
e)	Podporiť prenos skúseností a potrieb z praxe na národnú úroveň prostredníctvom účasti na konferenciách a odborných podujatiach	
f)	Participovať na vzdelávaní a príprave budúcich pracovníkov sociálnych služieb prostredníctvom praktického vyučovania a v rámci širšej spolupráce so vzdelávacími inštitúciami v kraji	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.7	Oblasť: Marginalizované rómske komunity, sociálne vylúčené skupiny obyvateľstva Zabezpečenie komplexného prístupu pre pomoc ľuďom v nepriaznivej alebo krízovej situácii a pre sociálne vylúčené skupiny obyvateľstva (zvlášť MRK)	
Aktivity:		
a)	Podporiť zabezpečenie integrovaného komplexného prístupu s intervenciami pomáhajúcich profesií pre zlepšenie životných podmienok marginalizovaných komunit = t.j. <i>prepojenie nevyhnutných infraštruktúrnych investícií a mäkkých aktivít na zlepšenie životnej úrovne obyvateľov celej obce,</i> = <i>budovanie občianskej a technickej infraštruktúry v obciach (prístup k pitnej vode, kanalizácia, nakladanie s odpadmi, miestne chodníky a komunikácie a pod., svojpomocná výstavba obydli a iné zlepšené formy bývania, rekonštrukcia a výstavba vyhovujúcich foriem bývania pre sociálne odkázané skupiny obyvateľstva s dôrazom na MRK, komunitné a pastoračné centrá, materské / základné školy, sanácie skládok odpadov.</i>	
b)	Zlepšiť dostupnosť sociálnych služieb krízovej intervencie v kraji rozšírením existujúcej siete a registráciou komunitných ambulantných a terénnych sociálnych služieb = <i>miestne poriadkové služby, terénna sociálna práca, komunitná práca, asistenti učiteľov v MŠ a ZŠ, zdravotní asistenti atď.</i>	

c)	Podporiť rozvoj marginalizovaných komunit prostredníctvom činnosti komunitných, pastoračných a nízkoprahových centier , t.j. ich zriadenie a investície do ich materiálno-technického vybavenia	
d)	Podporiť zabezpečenie infraštruktúry nájomného bývania vrátane sprievodných opatrení na predchádzanie straty bývania a udržanie dostupného sociálneho nájomného bývania <i>= pre sociálne znevýhodnené rodiny s deťmi ohrozené stratou bývania, pre mladých dospelých, odchádzajúcich z ústavnej starostlivosti, ľudí bez domova a pre osoby so zdravotným postihnutím</i>	
e)	Podporiť procesy vysporiadania pozemkov a legalizácie obydli marginalizovaných komunit vrátane jednoduchých pozemkových úprav pre potreby budovania infraštruktúry a bývania	
f)	Podporiť mladých obyvateľov MRK (osobitne dievčat a žien) v oblasti získavania vzdelania, účasti na trhu práce, zlepšenia podmienok v oblasti bývania a zdravia a aktívneho začleňovania <i>= dokončenie základného vzdelania a ďalšieho vzdelávania prerušeného materstvom a/alebo rodičovstvom, zosúladenie rodinného a pracovného života, nadobúdanie pracovných zručností a ochrany zdravia (hygienické štandardy bývania, reprodukčné zdravie, plánované rodičovstvo a i.), občianska participácia, = budovanie kapacít a personálnych kompetencií mladých lídrov na lokálnej úrovni, = advokačné a watchdogové aktivity, = individualizovaný prístup, prevencia, poradenstvo a sprevádzanie, včasná intervencia.</i>	
g)	Podporiť menšinovú rómsku kultúru <i>= zriadenie Rómskeho umeleckého súboru, Múzeum rómskej kultúry, Spolok rómskej inteligencie, sieťovanie a spolupráca s kultúrnymi inštitúciami</i>	
h)	Podporiť rozvoj občianskeho a cirkevného sektora participujúceho na riešení problémov MRK <i>= inštitucionálny, programový a finančný rozvoj</i>	
i)	Podporiť realizáciu inovatívnych rozvojových, vzdelávacích a kultúrnych aktivít a preventívno-informačných programov smerujúcich k zvýšeniu občianskej zodpovednosti , posilňovaniu interkultúrnych kompetencií a zlepšeniu občianskeho spolunažívania	
j)	Vytvárať príležitosti pre uplatnenie znevýhodnených a zraniteľných obyvateľov v oblasti rozvoja cestovného ruchu (tzv. pro-poor turism)	ŠC 1.2.1
k)	Vytvárať multirezortnú spoluprácu a budovať kapacity na riešenie problémov občanov z MRK prostredníctvom iniciatívy Catching UP regions	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.8	Oblasť zamestnanosti Podpora efektívnych nástrojov pre zamedzenie predčasného ukončenia vzdelávania a pre ľahší vstup na trh práce zraniteľným a znevýhodneným skupinám obyvateľstva (zvlášť MRK)	
Aktivity:		

a)	Rozvíjať regionálnu spoluprácu a partnerstvá so subjektami pôsobiacimi v oblasti formálneho i neformálneho vzdelávania, v oblasti práce s rómskou mládežou a v oblasti poskytovania sociálnych služieb a služieb zamestnanosti <i>= komunitné centrá, servisné a poradenské subjekty, atď.,</i>	
b)	Podporiť servisné, informačné a poradenské služby a kariérne poradenstvo v oblasti zamestnanosti a trhu práce vrátane modelu podporovaného zamestnávania, pracovnej rehabilitácie, asistenčných služieb, mentoringu a podpory vykonávania samostatnej zárobkovej činnosti u znevýhodnených skupín obyvateľstva (zvlášť MRK)	ŠC 1.1.5
c)	Podporiť rozvoj subjektov sociálnej ekonomiky prostredníctvom sieťovania sociálnych podnikov, vytvorenia klastra sociálnych podnikov a prepojením sociálnych podnikov na stredné školy na území kraja	ŠC 1.1.5
d)	Vybudovať systém integračných centier na území kraja	ŠC 1.1.5
e)	Podporiť realizácie aktívnych nástrojov politiky trhu práce na území kraja	
f)	Podporiť kvalitné, efektívne a ucelené celoživotné vzdelávanie a vzdelávanie dospelých (rekvalifikácie, školenia, tréningy, stáže a ich diverzifikácia) v nadväznosti na potreby trhu práce, jeho zmeny a trendy <i>= automatizácia, robotizácia, technologické postupy, podnikateľské, zelené, jazykové, digitálne zručnosti a na zručnosti v oblasti riadenia kariéry</i>	ŠC 1.1.5
g)	Podporiť možnosti dosiahnutia vyššieho stupňa vzdelania pre obyvateľov z MRK bez ukončeného základného vzdelania. = <i>implementácia nového typu F- odborov</i>	ŠC 1.1.5
h)	Propagovať a sieťovať úspešných rómskych absolventov stredných a vysokých škôl, inovatívnych start-upov, talentov	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.3.9	Podpora riešení životných situácií špecifických komunit obyvateľov kraja	
Aktivity:		
a)	Podporiť aktivity zamerané na tradičné i inovatívne riešenia životných situácií súvisiacich s problematikou podmienok života osôb so zdravotným postihnutím, zdravím, problematikou domáceho násillia, násillia na ženách a násillia na deťoch, ktoré sú vystavované situáciám zanedbávania, psychického, fyzického alebo sexuálneho násillia	
b)	Podporiť subjekty poskytujúce odbornú pomoc deťom a rodinám / náhradným rodinám, deťom umiestneným v zariadení na základe rozhodnutia súdu a jeho rodinou, deťom so zdravotným postihnutím	
c)	Podporiť integráciu komunit cudzincov a migrantov <i>= integrácia vysokokvalifikovaných cudzincov na trhu práce, efektívna komunikácia s príslušnými úradmi, informačné a osvetové činnosti zamerané na boj proti stereotypom a dezinformáciám, poradenská činnosť zameraná na lepšiu integráciu cudzincov, vrátane ich rodinných príslušníkov, podpora vzdelávania cudzincov a migrantov, vrátane jazykových kurzov, dobrovoľnícke programy zamerané na posilnenie porozumenia a</i>	

	<i>spolupatričnosti medzi miestnou spoločnosťou a cudzincami, vzdelávanie zamestnancov štátnej a verejnej správy a iné</i>	
Opatrenie		
2.1.3.10	Vytvárať podmienky pre spoluprácu aktívnych MVO a občianskych iniciatív s miestnou a regionálnou samosprávou	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť systém služieb zameraných na rozvoj kapacít MVO a občianskych iniciatív	

Programy a projekty PSK:

- Poskytnuté dotácie § 3 a § 12 ods. 3 zákona č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, Rozvoj sociálnych služieb pre 11 soc. zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK, 103 260 € MPSVaR, MPSVaR , spolufinancovanie PSK
- NP DI ZSS Podpora transformačných tímov, prechod inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť, Európsky sociálny fond (Operačný program Ľudské zdroje)

Súlad so strategickými dokumentami a legislatívou:

- Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2015 – 2020
- Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v Prešovskom samosprávnom kraji na roky 2020 - 2025

Špecifický cieľ 2.1.4:

Zvýšiť bezpečnosť a ochranu životov obyvateľov kraja a ich majetku

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.2** Podporiť výskum, vývoj a inovácie v kraji a zrýchliť digitalizáciu a inovácie
- **Špecifický cieľ 1.1.3** Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky, a efektívneho zhodnocovania zdrojov
- **Špecifický cieľ 3.1.1** Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS
- **Špecifický cieľ 3.2.1** Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy

Stručné zdôvodnenie cieľa: Či už ide o bezpečnosť v oblasti prevencie kriminality a patologických javov, v oblasti dopravnej bezpečnosti, v oblasti kybernetickej bezpečnosti alebo v oblasti prevencie pred polarizáciou spoločnosti, extrémistickými prejavmi a dezinformáciami, je dnes téma bezpečnosti veľmi aktuálna, keďže jej hlavnou úlohou je ochrana života, zdravia a majetku občanov. Aj keď sa na neočakávané krízové situácie v spoločnosti, ako napríklad pandémie, náhle zmeny klímy alebo vojenské konflikty, nie je možné dokonale pripraviť, je dôležité, aby samosprávy (a najmä tá krajská) vyvinuli čo najvyššie úsilie na zmiernenie dopadov takýchto situácií. Práve preto bol v krajskom PHRSR vytvorený tento samostatný špecifický cieľ 2.1.4.

Problém: Hlavný problém pre tento špecifický cieľ, identifikovaný v analytickej časti bol nevyhovujúci stav bezpečnostnej infraštruktúry. Pojem bezpečnostná infraštruktúra je naozaj široký a zahŕňa infraštruktúru vo všetkých bezpečnostných zložkách (armáda, polícia, zdravotníctvo), ako aj infraštruktúru krízových a prevenčných centier, dopravnú infraštruktúru, infraštruktúru ochranných opatrení súvisiacich so zmenami klímy alebo infraštruktúru ochrany v online priestore. Vzhľadom na rozsah tejto oblasti je pre krajskú samosprávu výzvou vytvorenie, obnova, ale aj efektívna a udržateľná správa týchto infraštruktúr.

Príčiny: Hlavnými príčinami problému tohto špecifického cieľa vyplývajúcimi z analytickej časti, boli najmä nedostatky týkajúce sa zásahových zložiek. Analýza potvrdila, že materiálno-technické vybavenie všetkých zásahových a bezpečnostných zložiek je zastaralé. Personálne kapacity zložiek sú poddimenzované a neadekvátne ohodnotené. Porovnanie dochádzkových vzdialeností obcí kraja k najbližším policajným staniciam odhalilo ich nerovnomerné rozmiestnenie. Nedostatočne zabezpečený je aj prevenčný a varovný systém v obciach, chýbajú sirény, funkčné moderné rozhlas, kamerové a alebo iné monitorovacie systémy, ktoré by predchádzali možným krízovým situáciám. Niektoré obce nemajú žiadne protipovodňové opatrenia, aj napriek tomu, že sa nachádzajú v zónach s vysokým rizikom výskytu povodní. Dôležité je doplniť aj to, že oblasť podpory prevencie a bezpečnostných zložiek však nie je dostatočne ukotvená v zákonoch, a preto aj nedostatočná legislatíva sa dá považovať za jednu z hlavných príčin nevyhovujúceho stavu bezpečnostnej infraštruktúry.

Následky: Nevyhovujúca alebo chýbajúca bezpečnostná infraštruktúra môže spôsobiť zvýšenie rizika a škôd pri prírodných katastrofách, pandemiách a iných krízových situáciách. Najzávažnejším následkom, ktorý môže nevyhovujúci stav bezpečnostnej infraštruktúry spôsobiť je samozrejme ujma na zdraví alebo dokonca ohrozenie života obyvateľov. Ďalším následkom sú materiálne škody, ktoré môžu vzniknúť na majetku obyvateľov. Obydlia a verejné priestranstvá nie sú dostatočne chránené potrebnými opatreniami, či už protipovodňovými opatreniami ako prevenciou pred povodňami,

kamerovými a monitorovacími systémami pred rastúcou kriminalitou alebo chýbajúcimi a funkčnými sirénami či rozhlasmi pred inými všeobecnými ohrozeniami. Ako možnosť opatrenia predchádzania bezpečnostným a zdraviu ohrozujúcim rizikám (rastu kriminality v komunitách, rastu počtu požiarov,...) je potrebné uviesť aj podporu občianskych hliadok a združení (napr. MOPS, DHZ), ktoré v mnohých obciach chýbajú, no v posledných rokoch sa ako nástroj prevencie osvedčili. Bez podpory zo strany samospráv a štátu je takmer isté, že tieto hliadky a združenia zaniknú.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
2.1.4	Zvýšiť bezpečnosť a ochranu životov obyvateľov kraja a ich majetku	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 Priorita 2P2 Životné prostredie • Špecifický cieľ RSO2.4 Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy Priority cieľa politiky 3 Priorita 3P1 Doprava • Špecifický cieľ RSO3.2 Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility Priorita 5P1 Moderné regióny • Špecifický cieľ RSO 5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, bezpečnostné zložky, mimovládny sektor a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.4.1	Optimalizovať riadenie krízových a mimoriadnych situácií na území kraja	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť zber a vyhodnotenie dát a informácií o jednotlivých oblastiach bezpečnosti na území kraja <i>= oblasť kriminality, protipožiarnych a protipovodňových opatrení a iných mimoriadnych situácií – napr. COVID, zosuv pôdy, vojna, vojnový stav</i>	
b)	Podporiť participatívnu tvorbu regionálnych a lokálnych plánovacích strategických dokumentov, koncepčných podkladov a krízových plánov pre oblasti súvisiace s bezpečnosťou <i>= oblasť kriminality, protipožiarnych a protipovodňových opatrení a iných mimoriadnych situácií – napr. COVID, zosuv pôdy, vojna, vojnový stav</i>	
c)	Podporiť vytvorenie jednotného informačného systému krízového manažmentu (SMART nástroj) na komunikáciu s obyvateľstvom v prípade výnimočných udalostí na území kraja	
d)	Podporiť využívanie nových technologických riešení pre analýzy a vyhodnocovanie bezpečnostných rizík na území kraja (napr. GIS, softwarové riešenie, zariadenia pre snímanie a monitorovanie a pod)	

e)	Zabezpečiť koordinované informačné a vzdelávacie aktivity o systéme bezpečnostných zložiek, o civilnej ochrane, preventívnych opatreniach a o význame a možnostiach využitia infraštruktúry v oblasti bezpečnosti (kryt, sirény, atď.)	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.4.2	Podporiť funkčnosť, efektívnosť a kvalitu integrovaného záchranného systému na území kraja	
Aktivity:		
a)	Modernizovať existujúcu a dobudovať chýbajúcu infraštruktúru bezpečnostného a záchranného systému na území kraja s využitím digitálnych nástrojov a inovatívnych riešení <i>= kamerový systém, kryty, sirény, obecné rozhlas</i>	
b)	Podporiť zlepšenie materiálno – technického a technologického vybavenia zložiek bezpečnostného a záchranného systému	
c)	Podporiť kvalitu a dostatočný počet odborných kapacít bezpečnostného a záchranného systému na území kraja	
Opatrenie		Prepojenie::
2.1.4.3	Opatrenia na predchádzanie problémových javov a napätia, zabezpečenie verejného poriadku, ochrany zdravia a majetku a znižovanie kriminality na území kraja	
Aktivity:		
a)	Modernizovať a budovať kamerový systém v obciach vrátane SMART riešení	
b)	Modernizovať verejné osvetlenie a inštalovať nové svetelné body verejného osvetlenia vrátane SMART riešení	
c)	Posilňovať profesionálne a krízové kapacity pomáhajúcich profesií, terénnych a dobrovoľníckych pracovníkov <i>(Dobrovoľné hasičské zbory, SČK, MOPS, atď.)</i>	
d)	Podporiť poradenstvo a informačné aktivity v oblasti predchádzania sociálno-patologickým javom, polarizácii spoločnosti a nárastu extrémizmu	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.4.4	Opatrenia na zabezpečenie ochrany pred požiarmi, povodňami a inými prírodnými katastrofami na území kraja	
Aktivity:		
a)	Realizovať adaptačné opatrenia na zmenu klímy ako ochranu pred povodňami	ŠC 3.1.1 /3.1.3
b)	Posilniť profesionálne a krízové kapacity pomáhajúcich profesií, terénnych a dobrovoľníckych pracovníkov	
c)	Vybudovať, modernizovať a rekonštruovať nevyhovujúci stav budov hasičských staníc vrátane znižovania ich energetickej náročnosti a barierizácie	
d)	Modernizovať zariadenia a technológie potrebné pre prevenciu, reakciu a obnovu súvisiacu s hrozbami a rizikami	
e)	Modernizovať technológie a zavádzať systémy včasného varovania obyvateľstva <i>= rozšírenie ich územnej dostupnosti, ako aj rozvoj, udržiavanie a posilnenie predpovedných a výstražných systémov vrátane monitorovania všetkých rizík katastrof</i>	

Špecifický cieľ 2.1.5:

Zabezpečiť kvalitné vzdelanie pre obyvateľov kraja na všetkých stupňoch školstva

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ:** 1.1.5 Zlepšiť podmienky pre prístup obyvateľov na trh práce
- **Špecifický cieľ:** 2.1.2 Rozšíriť spektrum možností pre pohybové aktivity a zdravý životný štýl každej vekovej skupiny obyvateľstva
- **Špecifický cieľ:** 2.1.3 Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením

Stručné zdôvodnenie cieľa: Pre každú spoločnosť je základom výchova a vzdelávanie novej generácie. Dostupnosť vzdelania a jeho kvalitný obsah určujú smer a úroveň celej populácie. Bez kvalitného vzdelávacieho systému nie je možné očakávať progres a kontinuálne zvyšovanie kvality života obyvateľov kraja. Prioritou kraja by preto malo byť zabezpečiť kvalitné vzdelávanie na všetkých stupňoch školstva.

Problém: Výrazným problémom Prešovského kraja je **nízka vzdelanostná úroveň obyvateľstva** prameniaca z **vysokého počtu obyvateľov opúšťajúcich vzdelávací systém bez získania akejkoľvek kvalifikácie, resp. s nízkou kvalifikáciou**. Výsledky sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2011 potvrdzujú, že na území Prešovského kraja existujú pomerne **veľké regionálne rozdiely vo vzdelanostnej štruktúre jednotlivých okresov**. Potvrdila sa tak existencia oblastí s nadpriemerným zastúpením ekonomicky aktívnych obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním a naopak regiónov, kde dôležitú časť produktívnej zložky miestnej populácie tvoria osoby, ktoré dosiahli nanajvýš základné vzdelanie prípadne majú absolvovanú strednú školu bez maturity. V porovnaní s ostatnými krajinami SR má Prešovský kraj **najväčší percentuálny podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva so základným, resp. žiadnym vzdelaním (8,41 %)**. Jedná sa o zásadný a dlhodobý pretrvávajúci problém, ktorý sa odráža na vysokej miere nezamestnanosti a absenciou kvalifikovaných pracovníkov.

Príčiny: Primárnou príčinou nízkej vzdelanostnej úrovne obyvateľstva je **vysoký podiel žiakov opúšťajúcich vzdelávací proces bez získania akejkoľvek kvalifikácie, resp. s nízkou kvalifikáciou**. Podľa štatistík z roku 2021 bolo mimo vzdelávací proces cca 11 000 obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov, čo znamená, že takmer 30 % osôb v danom veku opustilo vzdelávací proces bez získania odbornej kvalifikácie. Vzdelanostná úroveň obyvateľov nedosahuje požadovanú úroveň aj z dôvodu **slabého prepojenia vzdelávacieho systému s aktuálnymi potrebami trhu práce**. Výrazným nedostatkom, ktorý vplýva na zabezpečenie kvalitného vzdelávania je akútny **nedostatok kapacít a vysoký modernizačný dlh materských a základných škôl**. Záujem o umiestnenie dieťaťa vo veku 3 – 6 rokov do zariadenia predprimárneho vzdelávania je dlhodobo vyšší ako je kapacita MŠ. V školskom roku 2020/2021 bolo zamietnutých 1 167 žiadostí o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovieť z dôvodu nedostatku miesta. V 129 triedach ZŠ Prešovského kraja prebieha výuka v druhej zmene.

Následky: Neriešenie situácie zapríčiňuje nízku vzdelanostnú úroveň obyvateľov Prešovského kraja môže vyústiť do zvýšenia počtu obyvateľov v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia z dôvodu nezačlenenia sa na trh práce. Hrozí nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a zníženie atraktívnosti kraja pre možných investorov s vyššou pridanou hodnotou. Zároveň môže dôjsť k zvýšeniu miery nezamestnanosti nízkokvalifikovaných obyvateľov kraja. Akútny nedostatok kapacít zariadení predprimárneho a primárneho vzdelávania sa odrazí jednak v nemožnosti naplnenia zákonnej povinnosti absolvovania posledného ročníka predprimárneho vzdelávania pre deti 5+ a súčasne vo zvýšení počtu detí navštevujúcich ZŠ v druhej zmene vyučovania.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
2.1.5	Zabezpečiť kvalitné vzdelanie pre obyvateľov kraja na všetkých stupňoch školstva	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 Priority cieľa politiky 4 Priorita 4P1 Adaptabilný a prístupný trh práce • Špecifický cieľ SO (C) Podpora rodovo vyváženej účasti na trhu práce, rovnakých pracovných podmienok a lepšej rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom vrátane prístupu k cenovo dostupnej starostlivosti o deti a odkázané osoby • Špecifický cieľ SO (D) Podpora adaptácie pracovníkov, podnikov a podnikateľov na zmeny, ako aj aktívneho a zdravého starnutia a zdravého a vhodne prispôsobeného pracovného prostredia, ktoré rieši zdravotné riziká • ŠC RSO4.1 Zvyšovanie účinnosti inkluzívnosti trhov práce a prístupu ku kvalitnému zamestnaniu rozvíjaním sociálnej infraštruktúry a podporou sociálneho hospodárstva • Špecifický cieľ SO (F): Podpora rovného prístupu, a to najmä znevýhodnených skupín, ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu a odbornej príprave a podpora ich úspešného ukončenia, počnúc vzdelávaním a starostlivosťou v ranom detstve cez všeobecné a odborné vzdelávanie a prípravu až po terciárnu úroveň a vzdelávanie a učenie dospelých vrátane uľahčovania vzdelávacej mobility pre všetkých a prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím • Špecifický cieľ RSO4.2 Zlepšenie rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu Plán obnovy a odolnosti SR: • KOMPONENT 6: Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch (Vzdelávanie - Materské školy, základné školy, stredné školy, vysoké školy) • KOMPONENT 7: VZDELÁVANIE PRE 21. STOROČIE (Vzdelávanie - Základné a stredné školstvo) • KOMPONENT 8: Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl Program rozvoj vidieka 2023 - 2027: Priorita 3: Rozvoj obcí, spoločenského a komunitného života	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, vzdelávacie a výskumné inštitúcie, mimovládny sektor a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.1	Zber dát a strategické participatívne plánovanie v oblasti školstva, vzdelávania a zamestnanosti na území kraja	

Aktivita:		
a)	Zabezpečiť zber dát v oblasti školstva, vzdelávania a zamestnanosti pre potreby strategického rozhodovania v uvedených oblastiach	
b)	Zabezpečiť participatívne plánovanie rozvojových procesov v školstve a vzdelávania s prepojením na potreby trhu práce a sociálnej inklúzie	
c)	Podporiť rozvoj digitálnej infraštruktúry v oblasti školstva a vzdelávania pre riadenie a plánovanie procesov	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.2	Podporiť zvýšenie hrubej zaškolenosti detí materských škôl a kvalitu predprimárneho vzdelávania = t.j. pomer detí v MŠ k populácii 3 až 5 ročných detí	
Aktivita:		
a)	Podporiť vytvorenie, modernizáciu a zvýšenie kapacít infraštruktúry materských škôl na území kraja, ich materiálne technické vybavenie, zlepšenie energetickej efektívnosti budov, kompenzačné vybavenie a bezbariérovosť	
b)	Podporiť výstavbu a modernizáciu školských vnútorných a vonkajších učební s využitím moderných digitálnych technológií a športovísk = laboratória, dielne, ateliéry, odborné učebne, učebne novej generácie, učebne informatiky, knižnice – študovne = telocvične, plavárne, viacúčelové športové ihriská atletické areály, work-outové zóny a iné	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.3	Podpora zvyšovania kvality primárneho a nižšieho stredného vzdelávania v základných školách	
Aktivita:		
a)	Podporiť vytvorenie, modernizáciu a zvýšenie kapacít infraštruktúry základných škôl na území kraja, ich materiálne technické vybavenie, zlepšenie energetickej efektívnosti budov, kompenzačné vybavenie a bezbariérovosť	
b)	Vybudovať a modernizovať školské vnútorné a vonkajšie učebne s využitím moderných digitálnych technológií a športovísk = laboratória, dielne, ateliéry, odborné učebne, učebne novej generácie, učebne informatiky, knižnice – študovne = telocvične, plavárne, viacúčelové športové ihriská atletické areály, work-outové zóny a iné	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.4	Podpora zvyšovania kvality stredoškolského vzdelávania na území kraja	
Aktivita:		
a)	Podporiť vytvorenie efektívnej siete a optimálneho počtu tried gymnázií, stredných odborných škôl, konzervatórií, škôl umeleckého priemyslu a stredných športových škôl na území kraja = športové gymnázium	

b)	Podporiť modernizáciu kapacít infraštruktúry stredných škôl na území kraja, ich materiálno technické vybavenie, zlepšenie energetickej efektívnosti budov, kompenzačné vybavenie a bezbariérovosť	
c)	Vybudovať a modernizovať školské vnútorné a vonkajšie učebne s využitím moderných digitálnych technológií a športovísk <i>= laboratória, dielne, ateliéry, odborné učebne, učebne novej generácie, učebne informatiky, knižnice – študovne = telocvične, plavárne, viacúčelové športové ihriská atletické areály, work-outové zóny a iné</i>	
d)	Podporiť spoluprácu a vytváranie partnerstiev gymnázií a ostatných stredných škôl s vysokými školami previazaním školských vzdelávacích programov SŠ s VŠ, zapájaním nadaných žiakov do riešenia výskumných úloh a výmenou poznatkov medzi SŠ a VŠ pedagógmi	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.5	Podpora zlepšenia kľúčových kompetencií obyvateľov kraja pre život v globálnej a nízkouhlíkovej digitálnej spoločnosti	
Aktivity:		
a)	Podporiť posilnenie profesijného rozvoja učiteľov v oblastiach: <i>= automatizácia a digitalizácia, klimatická zmena, prechod na nízkouhlíkovú a obehovú ekonomiku, digitálna transformácia, finančná gramotnosť atď</i>	
b)	Vybudovať plnú digitálnu infraštruktúru (aj inkluzívnu/ kompenzačnú) na školách a v školských zariadeniach pre potreby vyučovacieho procesu v súlade so zeleným obstarávaním <i>= pripojenie na širokopásmový internet a obstaranie digitálneho vybavenia a softvéru; sieťová infraštruktúra, PC, mikropočítače, tablety, interaktívne tabule, headset, laptop a licencia k softvérovým kancelárskym balíkom pre pedagógov a pod. = čítač obrazovky pre nevidiacich, alebo zväčšovač obrazovky pre slabozrakých a pod.</i>	
c)	Vytváranie podmienok pre digitálny vzdelávací obsah vo vzdelávacom procese a digitálne testovanie	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.6	Podpora systému inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch vzdelávania	
Aktivity:		
a)	Podporiť pôsobenie podporných pomáhajúcich profesií v školách a školských zariadeniach	
b)	Podporiť programy na profesionalizáciu pracovníkov v oblasti inklúzie	
c)	Podporiť programy na zvýšenie účasti detí zo znevýhodneného prostredia či na deti so zdravotným a iným znevýhodnením vo vzdelávacom systéme na všetkých stupňoch škôl <i>= kariérové poradenstvo, sociálne, psychologické a tutoringové poradenstvo štipendijné programy, doprava, podporné/asistenčné služby vo vzdelávaní</i>	

d)	Podporiť programy na zníženie segregácie detí a žiakov zo znevýhodneného prostredia či na deti so zdravotným a iným znevýhodnením vo vzdelávacom systéme na všetkých stupňoch škôl	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.7	Podpora zvyšovania kvality školských výchovno-vzdelávacích zariadení na území kraja	
Aktivity:		
a)	Podporiť vytvorenie, modernizáciu a zvýšenie kapacít infraštruktúry školských výchovno-vzdelávacích zariadení na území kraja, ich materiálno technické vybavenie, zlepšenie energetickej efektívnosti budov, kompenzačné vybavenie a bezbariérovosť	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.8	Zabezpečenie vzdelávania na stredných školách reflektujúc potreby trhu práce	ŠC 1.1.5
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.9	Rozvoj spolupráce s vysokými školami pre posilnenie kvality ľudského kapitálu, sociálnej inklúzie, inovačného potenciálu, vyššej konkurencieschopnosti ekonomiky, k ekonomickému rastu a udržateľným pracovným miestam na území kraja	
Aktivity:		
a)	Podporiť spoluprácu vysokých škôl so súkromným sektorom v oblasti výskumu, inovácií a diverzifikácie ekonomiky <i>= vrátane digitálnych inovácií</i>	
b)	Podporiť budovanie centier excelentnosti, inovačných centier a klastrov	
c)	Podporiť komplexnú modernizáciu infraštruktúry vysokých škôl a študentského ubytovania, zníženie ich energetickej náročnosti a ich debarierizácia	
Opatrenie		Prepojenie:
2.1.5.10	Podporiť rozvoj kompetencií pedagogických pracovníkov na všetkých stupňoch škôl a školských zariadení	

Programy a projekty PSK :

Realizované/ prebiehajúce:

- Strešný projekt 2 - „Implementácia mikroprojektov v oblasti vzdelávania v Euroregióne Karpaty a v Prešovskom samosprávnom kraji“(1 000€, INTERREG SK PL 2014 – 2020)
- Strešný projekt 4 - „Spoločné odborné vzdelávanie na poľsko - slovenskom pohraničí“(1 000€, INTERREG SK PL 2014 – 2020)
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ polytechnickej Andyho Warhola, Duchnovičova 506, Medzilaborce, 1 728 453,61€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ Jarmočná 108, Stará Ľubovňa v rámci projektu Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v Spojenej škole, Jarmočná 108, Stará Ľubovňa, 3 656 342,28€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ agropotravinárskej a technickej, Kušníerska brána 349/2, Kežmarok, revitalizácia hlavnej budovy školy s telocvičňou a konferenčné centrum , Kušníerska brána 349/2 Kežmarok 1 499 993,34€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ agropotravinárskej a technickej, Kušníerska brána 349/2, Kežmarok, Školská hala a dielne, Pradiareň, 3 205 244,97€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ agropotravinárskej a technickej, Kušníerska brána 349/2, Kežmarok, Elokované pracovisko odborného výcviku, Rakúsy – prestavba, 475 033,30€
- Stredná športová škola, Poprad, 13 991 549,70€

Pozn. Zoznam ďalších realizovaných projektov v roku 2022 tvorí prílohu PHRSR č.2

Pripravované:

- Podpora zlepšovania kvality a efektívnosti stredného odborného vzdelávania a prípravy a jeho prepojenia s potrebami trhu práce, Rekonštrukcie / stavebné úpravy a vybavenie 10 stredných odborných škôl, vrátane podpory súvisiacich mäkkých aktivít (PSK)
- Podpora zlepšovania kvality a efektívnosti stredného odborného vzdelávania a prípravy a jeho prepojenia s potrebami trhu práce, Investície do SOŠ so zameraním na digitalizáciu (vrátane rozvoja infraštruktúry, mäkkých aktivít a MTZ) + implementácia systému manažérstva kvality na stredných odborných školách (PSK)
- Podpora zlepšovania kvality a efektívnosti stredného odborného vzdelávania a prípravy a jeho prepojenia s potrebami trhu práce, Multiplikácia metodiky CuRI v priebehu PO 2021-2027 - integrované investície do stredných odborných škôl a gymnázií (infraštruktúra a MTZ, mäkké investície v oblasti kvality vzdelávania, investície do spolupráce s MSP (PSK)
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v Spojenej škole Ľ. Podjavorinskej 22, Prešov, 7 648 243€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v Spojenej škole Jarmočná 108, Stará Ľubovňa – Elokované pracovisko Lomnička 150, 3 000 648€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ elektrotechnickej Hlavná 1400/1, Poprad – Matejovce, 8 387 789€
- Rekonštrukcia internátu SOŠ lesnícka v Bijacovciach na sociálne zariadenie – komplexná rekonštrukcia budovy, 7 295 400€
- Rekonštrukcia objektu – SPŠ strojnícka Prešov, 3 335 099€ IROP
- Rekonštrukcia objektu II. Etapa, SOŠ agropotravinárska a technická, Kežmarok, 2 562 869€, IROP.
- Rekonštrukcia objektu II. Etapa, Spojená škola, Stará Ľubovňa, 1 581 939€, IROP.
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry SOŠ gastronómie a služieb., SDH 3, Prešov, 1 375 000€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry SOŠ technickej, Volgogradská 1, Prešov, 1 419 700€

- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ drevárskej, Lúčna 1055, Vranov nad Topľou, 690.000, vybavenie MTZ 541 200€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ technickej ,Levočská 40, Stará Ľubovňa, 574 274€, vybavenie MTZ 1 820 000€.
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ polytechnickej J.A.Baťu, Štefánikova 39, Svit, 1 396 554€, vybavenie MTZ 827 300€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ technickej, Kukučínova 12, Poprad, 480 423€, vybavenie MTZ 995 700€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ ekonomiky, hotelierstva a služieb, Pod Vinbargom 3, Bardejov, 1 609 144€, vybavenie MTZ 349 200€.
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ technickej , Družstevná 19, Humenné, 234 547€, vybavenie MTZ 1 152 200€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ technickej arm.gen.L.Svobodu, Bardejovská 18, Svidník, 202 619€, vybavenie MTZ 1 462 900€
- Zateplenie budovy a oprava strechy Gymnázium L. Stöckela, Bardejov, 1 130 000€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ ekonomiky, hotelierstva a služieb J. Andraščíka, Pod Vinbargom 3, Bardejov, 1 727 757€
- Oprava a rekonštrukcia poškodenej strechy na telocvični, Výmena starých výťahov, OŠ ekonomiky, hotelierstva a služieb J. Andraščíka, Pod Vinbargom 3, Bardejov, 215 000€
- INICIATÍVA REACT.EU - Vzdelávanie, odborná príprava a rozvoj zručnosti najnovšími technológiami, Spojená škola Juraja Henischa, Bardejov, 770 000€
- Rekonštrukcia strechy DM, kuchyne a jedálne / Rekonštrukcia UK a rozvodov tepla Rekonštrukcia elektroinštalácie, elektric. rozvodov, rozvádzačov EZ a svietidiel / Výstavba učební školského autoservisu / Rekonštrukcia skladov a výdajne náradia na dielňach PV, Spojená škola Juraja Henischa, Bardejov
- Rekonštrukcia elektroinštalácie / Zvýšenie tepelno - izolačných vlastností striech na SOŠ polytechnickej v Humennom, 320 000€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ technickej v HE , Catching Up - CURI III, 1 300 017€
- Debarierizácia budov/odstránenie architektonických bariér väčších stredných škôl, Stredná odborná škola obchodu a služieb Humenné, 130 000€
- Rekonštrukcia telocvične / Rekonštrukcia plynovej kotolne / Sanácia spodných častí budovy Gymnázia - dokončenie 3. a 4. etapy plánovanej sanácie, sanácia z dôvodu nevyhovujúceho stavu spodných častí budovy / Rekonštrukcia multifunkčného ihriska a výmena umelej trávy, Gymnázium J.F.- Rimavského, Levoča, 2 350 000€
- Debarierizácia budov/odstránenie architektonických bariér väčších stredných škôl / Dostavba školských priestorov - stredoškolský inštitút, Gymnázium, Poprad, 1 970 000€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ technická, Kukučínova 483/12, Poprad, 1 432 605€
- Rekonštrukcia strechy na budove PV/ rekonštrukcia kotolní, škola, ŠI, PV, SOŠ technická, Kukučínova 483/12, Poprad
- Oprava sprchy a WC v telocvični / Rekonštrukcia a zateplenie striech a obvodového plášťa telocvične, rekonštrukciu vykurovacieho systému a vzduchotechniky, 490 000€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v Spojenej škole, Ľ. Podjavorinskej 22, Prešov– II. Etapa, zriadenie odborného pracoviska pre elektrikárov, tréningovej učebne riadiacich systémov vrátane vonkajšej športovej oddychovej zóny, 570 000€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ gastronómie a služieb, SDH 3, Prešov, 2 539 746€
- Zníženie energetickej náročnosti budovy školského internátu a telocvične školy, Stredná odborná škola lesnícka, Prešov
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ technickej, Volgogradská 1, Prešov, 2 393 060€
- Rekonštrukcia vnútorného objektu školy - výmena rozvodov, regulácia rozvodov, regulácia jednotlivých blokov budovy, b. Rekonštrukcia sociálnych zariadení, c. Oprava oplotenia školy, d. Modernizácia vybavenia školy - školský nábytok, vymaľovanie vnútorných priestorov, e.

Zapojenie do projektových aktivít zriaďovateľa - Iniciatíva "Catching-up Regions, f. Rekonštrukcia vonkajších ihrísk - športovísk, g. Oprava strechy v časti budovy školskej jedálne, Stredná priemyselná škola, Snina

- Rekonštrukcia elektroinštalácie a sadrokartónových stropov - 2. – 3. etapa, SOŠ technická, Stará Ľubovňa, 930 000€
- Rekonštrukcia sociálnych zariadení, podláh a vybudovanie bezbariérového prístupu do budovy školy, SOŠ technická, Stará Ľubovňa, 600 000€
- Materiálno technické vybavenie - praktické vyučovanie (vybavenie dielní stýkačového ovládania a motorov, rozvodov elektrickej inštalácie, strojového obrábania kovov, programovania CNC strojov, auto-opravárov, zvárackej školy, vybudovanie nových dielní pre montážne cvičenia zapájania v silnoprúdovej elektrotechnike, inteligentnej inštalácie a robotiky, obnoviteľných zdrojov energií vybavenie učební elektrických meraní, silnoprúdovej techniky, jazykov, matematiky a fyziky, vybudovanie novej učebne auto-elektroniky), SOŠ technická, Stará Ľubovňa, 2 200 000€
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ polytechnická a služieb arm. gen. L. Svobodu, Bardejovská 715/18, Svidník, 1 614 090€
- Športové multifunkčné ihrisko a úprava školského dvora / Zabezpečenie bezbariérového prístupu v interiéri školy - rekonštrukcia výťahu v novej budove / Rekonštrukcia veľkej telocvične, Gymnázium Cyrila Daxnera, Vranov nad Topľou
- Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ drevárskej, Lúčna 1055, Vranov n. Topľou, 1 053 851€
- Rekonštrukcia a prístavba, Gymnázium P. O. Hviezdoslava, Kežmarok, 11 250 498€

Pozn. Zoznam projektových zámerov je indikatívny.

Priorita 3

○ Rozvinutá infraštruktúra a energetika v priaznivom životnom prostredí

Infraštruktúra v Prešovskom kraji má významnú úlohu v jeho ďalšom rozvoji. **Doprava** je jedna z najdôležitejších častí infraštruktúry a zabezpečuje pohyb ľudského kapitálu, tovarov a služieb, ktorá v súčasnosti čelí viacerým výzvam. Trend v náraste využívania individuálnej automobilovej dopravy negatívne vplyva na životné prostredie a komplikuje dopravnú situáciu vo viacerých mestách kraja. Súčasné trendy v doprave poukazujú na to, že je potrebné budovať cestné obchvaty, nadradenú cestnú infraštruktúru a riešiť statickú dopravu. Dôležitým krokom je aj odklonenie tranzitnej dopravy v blízkosti obytných zón v obciach. Nízky záujem o verejnú hromadnú dopravu spôsobený nárastom individuálnej automobilovej dopravy komplikuje cestovanie verejnou hromadnou dopravou, kde dochádza k zníženiu počtu spojov alebo k ich zrušeniu.

Cieľom je zatriktívnenie verejnej hromadnej dopravy prostredníctvom zavedenia integrovaného dopravného systému, ktorý bude odzrkadľovať potreby cestujúcich.

Kľúčovým je vybudovanie rýchlostnej cesty R4, ktorá bude prepájať Maďarsko s Poľskom cez Prešovský a Košický kraj, kde by mala byť smerovaná výrazná časť tranzitnej dopravy.

Energetika je odvetvím, ktoré do veľkej miery znečisťuje životné prostredie a práve kvôli tomu sa na ňu vzťahuje jedna z najzávažnejších strategických úloh riešenia globálnych environmentálnych problémov. Zosúladenie energetiky a životného prostredia musí dodržať princíp trvalo udržateľného rozvoja. Zníženie negatívnych vplyvov energetiky na životné prostredie v Prešovskom kraji je možné dosiahnuť za pomoci zvýšeného využívania obnoviteľných zdrojov energie a aplikovania úsporných energetických riešení.

Cieľom je energetickú hospodárnosť zvyšovať, efektívne využívať prírodné zdroje, avšak so zreteľom nielen na ich ochranu, ale aj na ochranu prírody. Územie kraja má potenciál využívať vodné toky,

geotermálny vody, solárnu či veternú energiu ako energiu obnoviteľných zdrojov energie. Avšak problémom je nedostatočne využitý potenciál, ktorý kraj má v spojení či už s nedostatočným zmapovaním a zhodnotením územia pre umiestnenie veterných turbín, nastavením politiky štátu a pod.

Dôležitým faktorom je aj energetická úspornosť na budovách a následne ich energetická efektívnosť. Je európskym cieľom do roku 2050 dosiahnuť energeticky efektívne a dekarbonizované verejné a súkromné budovy. Na druhej strane je sektor budov najväčším spotrebiteľom energie. Obnova budov je veľmi náročná a tempo ich obnovy je veľmi nízke. Najväčším problémom sú historické budovy najmä z dôvodu zachovania hydrotermálnych vlastností súčasného obvodového plášťa či schválenia príslušným pamiatkovým úradom.

Cieľom Prešovského kraja je neustále znižovať emisie, ktoré sa dostávajú do ovzdušia, vody alebo pôdy, rovnako tak zvyšovať úroveň triedenia odpadov a plynule prechádzať z odpadového na obehové hospodárstvo. Zároveň je v záujme PSK priblížiť sa a prejsť na ekologickejšie nízkouhlíkové hospodárstvo, ktoré bude zárukou trvalo udržateľného rozvoja územia pre nasledujúce dekády.

Merateľné ukazovatele – Priorita 3

Tabuľka 5 Merateľné ukazovatele k priorite 3

Názov ukazovateľa (SK)	Definícia (SK)	Merná jednotka	Granularita údajov (SR, kraj, okres, obec)	Zdroj dát k indikátoru
Produkcia CO₂		EUR/kg	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	SHMÚ
Emisie CO₂ z dopravy	Emisie CO ₂ z dopravy v tonách vydelená veľkosťou obyvateľstva.	tony na obyvateľa	SR, VÚC	Výskumný ústav dopravný
Emisie skleníkových plynov	Emisie skleníkových plynov vyjadrujú celkové množstvo agregovaných antropogénnych emisií skleníkových plynov v CO ₂ ekvivalentoch.	mil. t	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	SHMÚ
Emisie znečisťujúcich látok	Emisie znečisťujúcich látok vyjadrujú množstvo základných a niektorých vybraných znečisťujúcich látok do ovzdušia - SO ₂ , NOX, CO.	tony	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	SHMÚ
Vystavenie znečistenému ovzdušiu - jemným tuhým časticiam (PM2.5)		PM2.5 v µg/m ³	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	Eurostat
Podiel obyvateľov pripojených aspoň na	Podiel obyvateľov napojených na verejné čistiare odpadových vôd s	%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	MŽP SR

sekundárne čistenie odpadových vôd	minimálne sekundárnym čistením.			
Podiel vodných útvarov v dobrom stave		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	VÚVH
Podiel dôležitých lokalít pre suchozemskú a sladkovodnú biodiverzitu, ktoré sú pokryté chránenými územiami		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	ŠOP SR
Stav druhov a biotopov európskeho významu		%	SR, VÚC, ,strategicko-plánovací región alebo okres, obec	ŠOP SR
Podiel poľnohospodárskej pôdy s ekologickým hospodárstvom	Ukazovateľ meria percentuálny podiel pôdy v ekologickom poľnohospodárstve z celkovej plochy poľnohospodárskej pôdy. Poľnohospodárska pôda je definovaná ako orná a trvalá orná pôda plus trvalé a dočasné pasienky.	%	SR, VÚC, strategicko-plánovacie regióny, obce	Eurostat,
Miera recyklácie komunálneho odpadu	Tento ukazovateľ je definovaný ako podiel recyklovaného komunálneho odpadu (vrátane domácnosti).	%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	ŠÚ SR
Produktivita zdrojov	Vzťah medzi hospodárskym rastom a vyčerpávaním zdrojov/materiálov	PKS/kg; EUR/kg	SR	ŠÚ SR
Energetická účinnosť	Indikátor meria množstvo ekonomickej produkcie, ktorá sa vyprodukuje na jednotku hrubej domácej spotreby energie.	HDP na jednotku celkových dodávok primárnej energie	SR	Eurostat
Ekologickosť produkcie	Podiel produktivity práce z tržieb za vlastné výkony a tovar k vypusteným emisiám	%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	Prepočte z údajov ŠÚ SR
Produkcia odpadov bez minerálnych		kg/obyvateľ	SR	Eurostat, ŠÚ SR

odpadov (O, N) a produkcia KO				
Podiel elektrickej energie vyrobenej bez emisií uhlíka na celkovej vyrobenej elektrine	určí MH SR	%	SR	Eurostat
Emisie skleníkových plynov v sektoroch mimo ETS	Agregované emisie skleníkových plynov v sektoroch mimo schémy ETS vyjadrené v CO2 ekvivalentoch.	milión ton	SR	Eurostat
Tvorba novej zelenej infraštruktúry	Percentuálny prírastok zelených plôch v intraviláne obcí	-%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	
Miera skládkovania komunálneho odpadu	Podiel skládkovaného komunálneho odpadu na jeho celkovom množstve	%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	ŠÚ SR
Podiel populácie majúcej prístup k bezpečnej dodávke pitnej vody		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	VÚVH
Priemerná dĺžka cestovania do práce pri využití verejnej dopravy		v minútach	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	
Podiel verejnej osobnej dopravy na celkovom objeme prepravených osôb		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	

Zdroj: Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja asociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja, Príloha č.3: Ukazovatele k PHRSR 2020, verzia 1.0.3

Pozn. Zoznam merateľných ukazovateľov je otvoreným reflektovať merateľné ukazovatele OP Slovensko, Plán obnovy a odolnosti a ďalšie kľúčové dokumenty pre čerpanie externých zdrojov.

Strategický cieľ 3.1

Vytvoriť udržateľný model rozvoja dopravnej infraštruktúry a udržateľnej energetiky na území kraja

Súlad strategického cieľa s programovými dokumentami pre čerpanie EŠIF

Národné priority - Agenda 2030

Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030

Integrovaný rozvojový program II. Udržateľné využívanie zdrojov Cieľ: Premena hospodárstva SR na udržateľné, ktorého konkurenčná schopnosť sa zakladá na inovatívnom a efektívnom zhodnocovaní zdrojov a ktoré generuje dobré mzdy a prosperitu. II.2 Dobudovať infraštruktúru inovačne založenej zelenej ekonomiky

Cieľ politiky súdržnosti EÚ

PO2 Ekologickejšia Európa

PO3 Prepojenejšia Európa

Partnerská dohoda

Ekologickejšia nízkouhlíková Európa (Prechod z ekologickejšieho, nízkouhlíkového hospodárstva na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka a odolnú Európu vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, Obehového hospodárstva, zmierňovania zmeny klímy a adaptácie na ňu, predchádzania rizikám a ich riadenia a udržateľnej mestskej mobility)

Prepojenejšia Európa (Prepojenejšia Európa vďaka posilneniu mobility)

Operačný Program Slovensko,

- Priorita 2, P3 Udržateľná mestská mobilita, Špecifický cieľ RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility ako súčasť prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka
- Priorita 3, P1 Doprava, Špecifický cieľ RSO3.1 Rozvoj inteligentnej, bezpečnej, udržateľnej a intermodálnej TEN-T odolnej proti zmene klímy, Špecifický cieľ RSO3.2 Rozvoj a posilňovanie udržateľnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej voči zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility

Hlavné problémy: Súčasná dopravná infraštruktúra čelí viacerým výzvam. Jednak je to zlý technický stav dopravnej infraštruktúry, a taktiež chýbajúce obchvaty a kľúčové uzly nadradenej cestnej infraštruktúry zvyšujú prítomnosť nákladnej dopravy v intravilánoch obcí a miest. Infraštruktúra v obciach a mestách vo väčšine prípadov na to nie je prispôsobená. Železničnú sieť, ktorá by mala tvoriť chrbticu systému verejnej dopravy, je potrebné modernizovať. Všetky nedostatky dopravnej infraštruktúry vplyvajú na atraktivitu verejnej hromadnej dopravy. Nepomáha tomu ani absencia funkčného integrovaného dopravného systému, ktorý by pomohol zefektívniť verejnú hromadnú dopravu v kraji a tým zvýšil jej atraktivitu.

Na to, aby bola na území kraja **energetika** udržateľná je potrebné, aby sa zatiaľ nedostatočne využitý potenciál obnoviteľných zdrojov energie stal prioritou pri vytváraní udržateľného modulu rozvoja kraja. Problémy, ktoré sa naskytajú v tejto oblasti sú, že v najvyššej miere je využívaná len solárna energia. Veterná energia je v súčasnosti nedostatočne zmapovaná, bránia jej legislatíva či politika štátu, i napriek tomu, že záujem investorov o tento druh OZE je veľký. Na území kraja sa nenachádzajú žiadne veľké vodné zdroje elektrickej energie a ani sa neuvažuje o ich výstavbe. Geotermálna energia je v území nedostatočne využitá. OZE zahŕňajú niekoľko ďalších problémov (slabých stránok) ako nedostatok kapacít v danej problematike, chýbajúci koncept rozvoja OZE na úrovni kraja, administratívna náročnosť procesov či vysoké vstupné náklady na výstavbu, modernizáciu a transformáciu niektorých typov OZE.

V súčasnosti je energetika na území Prešovského kraja neudržateľná pre budúcnosť. Nachádza sa tu mnoho neobnoviteľných zdrojov energie a využívanie nenávratných finančných prostriedkov na OZE je nízke. Prešovský kraj nemá vytvorený koncept udržateľnej energetiky, čo sa v konečnom dôsledku odzrkadľuje ako jeden z hlavných problémov. Pri súčasnej geopolitickej situácii, rastúcich cenách energií, inflácií a raste energetickej chudoby je spoločným východiskom spoločnosti, čerpať energiu z obnoviteľných zdrojov energie.

Príčiny: Nevyhovujúci technický stav dopravnej infraštruktúry je spôsobený najmä zvýšenou intenzitou nákladnej dopravy, nárastom individuálnej automobilovej dopravy, oneskorenými realizáciami kľúčových stavieb a nízkou atraktivitou verejnej hromadnej dopravy. Členitý reliéf v kraji častokrát komplikuje modernizáciu existujúcich úsekov a výrazne finančne zaťažuje výstavbu novej dopravnej infraštruktúry. Nepomáha tomu ani čoraz výraznejšia motorizácia, kedy čoraz viac domácností vlastní aspoň jeden automobil. V železničnej doprave sú najväčšie nedostatky badateľné v neelektrifikovaných úsekoch a nízkej kvalite infraštruktúry a vozového parku.

Príčin nevyužitého potenciálu obnoviteľných zdrojov energie v kraji je niekoľko. Vysoká finančná náročnosť OZE je jedným z hlavných dôvodov, prečo je transformácia energetiky na OZE v kraji pomalá. Legislatíva je nepripravená a administratívne povinnosti v tejto súvislosti sa stávajú čoraz náročnejšími, najmä kvôli chýbajúcim konceptom a odborníkom. Rovnako chýba energetické plánovanie a zapájanie odborných kapacít do celého procesu od samého začiatku monitoringu a plánovania. Na úrovni samospráv či verejnosti chýba dostatočné povedomie o problematike OZE a potrebe na jej prechod. Rovnako nízke využívanie nenávratných finančných prostriedkov na OZE.

Výzvy: Doprava predstavuje pre región Prešovského samosprávneho kraja roky zhoršujúci sa problém a našou výzvou bude nájsť ekvilibrium medzi osobnou a nákladnou motorovou dopravou a verejnou dopravou tak, aby to bolo udržateľné z pohľadu dosiahnutia klimatických cieľov, ale aj financií. Infraštruktúra pre osobnú a nákladnú motorovú prepravu potrebuje významné investície na stavbu rýchlostných ciest, ktoré umožnia zrýchliť dopravu medzi jednotlivými okresmi a pritiahnuť investorov do regiónu, pre ktorých je dopravná dostupnosť kľúčová. Podiel verejnej dopravy predstavuje osobitnú výzvu, keďže trend medzi obyvateľmi je jednoznačný, a to je odliv smerom k osobnej motorovej preprave. Verejná doprava tak prichádza o zákazníkov, a tým pádom sa znižuje aj ponuka verejnej dopravy. Vzniká tak začarovaný kruh, ktorý bráni rastu a modernizácii verejnej dopravy. Ponuka verejnej dopravy musí byť časovo, finančne a pohodlím porovnateľná s osobnou prepravou, aby bola pre väčšinu obyvateľov prvou voľbou pri cestovaní.

Súčasný energetický mix v kraji nie je udržateľný. Hospodárstvo je energeticky mimoriadne náročné a väčšina využívaných energetických zdrojov je neobnoviteľných. Bytový fond aj verejné budovy nie sú z veľkej časti zastaralé a energeticky neefektívne a ich obnova prebieha pomaly. Využívanie nenávratných finančných príspevkov na zlepšenie energetickej efektívnosti a zavádzanie OZE je nízke a je to potrebné ich výrazne zintenzívniť. V energetike je hlavnou výzvou pre kraj vytvoriť koncept udržateľnej energetiky s jasným plánom pre celý kraj ako aj pre mikroregióny.

K primárnemu cieľu znížiť emisie skleníkových plynov v doprave a v energetike sa z dôvodov aktuálnej geopolitickej situácie pridáva aj aspekt energetickej bezpečnosti a sebestačnosti a taktiež pri rastúcich cenách energií a inflácii aj hrozba energetickej chudoby pre časť obyvateľov. Riešením pre všetky tieto problémy sú obnoviteľné zdroje energií. Možnosti viacerých druhov OZE je však málo preskúmaných v našich podmienkach a chýbajú dáta o ich potenciáli.

Cieľový stav v roku 2030: Cieľom v roku 2030 je nastavenie udržateľnej a inteligentnej mobility. V kraji bude kvalitná cestná a železničná sieť. Ponuka verejných prepravcov bude inteligentne a pružne reagovať na potreby cestujúcich. Väčšina obyvateľov na svoje pravidelné dochádzanie do práce a školy bude využívať kvalitnú a dostupnú verejnú dopravu v kombináciu s nemotorovou dopravou. Obyvatelia majú možnosť využívať modernú a bezpečnú cyklistickú infraštruktúru či na dochádzanie do práce, alebo na trávenie voľného času. Vo verejnej aj osobnej preprave sa využívajú nízko emisné vozidlá s čistými zdrojmi energií.

V roku 2030 by mali mať všetci obyvatelia kraja prístup k bezpečným dodávkam čistej a cenovo dostupnej energie. Šetrenie a efektívne využívanie energií bude pre všetkých obyvateľov samozrejmosťou súčasťou ich života a aktivít. Možnosť využívať OZE pre firmy a domácnosti bude technicky, logisticky a finančne atraktívne. Energetický sektor sa transformuje smerom k decentralizovanej výrobe s

využitím obnoviteľných zdrojov energie, akumulčných kapacít a inteligentného riadenia výroby a spotreby (SMART grid).

Špecifický cieľ 3.1.1:

Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.4** Zvýšiť atraktivitu a pripravenosť kraja pre potenciálnych investorov vytvorením podmienok a širšej ponuky investičných príležitostí
- **Špecifický cieľ 1.2.1** Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu vrátane rozširovania ponuky CR a zavádzania inovatívnych riešení
- **Špecifický cieľ 3.1.2** Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja
- **Špecifický cieľ 3.2.1** Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy
- **Špecifický cieľ 3.2.3** Znížiť znečistenie zložiek životného prostredia

Stručné zdôvodnenie cieľa: Cieľom je vytvorenie systému dopravnej infraštruktúry, ktorý bude udržateľný a bude sa snažiť čo najviac znižovať ekologické dopady na krajinu. V Prešovskom kraji dominuje cestná doprava, ktorá je doplnená železničnou. Súčasnú situáciu, kde je v Prešovskom kraji každoročne čoraz viac využívaná individuálna automobilová doprava, je potrebné riešiť prostredníctvom optimalizácie verejnej dopravnej obslužnosti. Modernizácia a optimalizácia verejnej hromadnej dopravy je preto kľúčovým krokom k zmierneniu nárastu individuálnej automobilovej dopravy, a zároveň k zníženiu ekologických dopadov. Integrovaný dopravný systém (IDS) by mal v tomto smere zabezpečiť nadväznosť jednotlivých druhov verejnej hromadnej dopravy (napr. železničnej na prímestskú autobusovú dopravu, mestskú hromadnú dopravu atď.), posilnenie spojov v špičkách, cenovo atraktívne cestovné, čím by sa zvýšila atraktivita verejnej hromadnej dopravy.

Problém: Prešovský kraj má spomedzi všetkých krajov SR jednu z najdlhších cestných sietí (hneď po Banskobystrickom kraji), na čo má vplyv veľkosť územia (2. najväčší kraj SR) a taktiež vysoký počet obcí (665), v ktorých spolu žije najviac obyvateľov v rámci krajov SR. Cestná sieť slúži v kraji ako primárny spôsob prepravy, a prirodzene, jej kvalita, rokmi degraduje. Modernizácia a výstavba nových ciest v Prešovskom kraji je najčastejšie limitovaná obmedzenými finančnými zdrojmi a členitým reliéfom. Vzhľadom na obmedzené financie vo vzťahu k celkovej dĺžke ciest, ktoré je potrebné modernizovať, resp. rekonštruovať je nemožné, aby sa modernizovali všetky úseky ciest, ktoré to potrebujú. Okrem cestnej dopravy je potrebné zlepšovať aj kvalitu železničnej dopravy, ktorá má tvoriť hlavnú kostru dopravného systému. Časť železníc je neelektrifikovaných a kvôli nedostačujúcej kvalite koľajníc sú znižované traťové rýchlosti. To znižuje komfort a dĺžku jazdy, čo má za následok nižšiu atraktivitu prepravy vlakom. Veľmi výrazným problémom je dopravná dostupnosť a obslužnosť koncových obcí s dopadom na dostupnosť pracovných príležitostí, ale aj zdravotných a sociálnych služieb, vzdelávania, príležitostí na kvalitné trávenie voľného času, a napokon aj na zabezpečenie potravín pre miestnych obyvateľov.

Príčiny: Nárast individuálnej automobilovej dopravy postihol ako Prešovský kraj, tak aj ostatné kraje SR. Automobily sú čoraz dostupnejšie a pohodlie a rýchlosť cestovania ich predurčuje k trendu rastu individuálnej automobilovej dopravy. To negatívne vplyva na obce a mestá, ktoré neboli pripravené a nestihli držať krok s tak prudkým nárastom. Cestná infraštruktúra je v dôsledku toho preťažená a je rýchlejšie opotrebovaná, čo si vyžaduje vynaloženie značných finančných prostriedkov na modernizáciu nedostačujúcej alebo rekonštrukciu poškodenej infraštruktúry vysokým počtom automobilov. Konkurentom individuálnej automobilovej dopravy je verejná hromadná doprava, ktorá

však stráca na svojej atraktivite, v dôsledku čoho je na cestách práve čoraz viac automobilov. Na zatriktívnenie verejnej hromadnej dopravy častokrát chýbajú finančné zdroje, ktoré by pomohli napr. pri železničnej doprave skvalitniť vozový park a železnice. Okrem financií chýba aj efektívny integrovaný dopravný systém s optimalizovanými spojmi. Okrem individuálnej automobilovej dopravy je badateľný aj nárast kamiónovej dopravy, na čo väčšina územia kraja nie je pripravená. Chýbajú obchvaty a kľúčové stavby ako napr. R4. Vysoký počet kamiónov v obciach Prešovského kraja výrazne zhoršuje kvalitu cestnej infraštruktúry, ako aj kvalitu životného prostredia a kvalitu života ľudí.

Následky: Pri neriešení týchto problémov môžu nastať vážne následky, ktoré výrazne ovplyvnia ďalší rozvoj Prešovského kraja. Pri cestnej doprave je tu viacero výziev: časté opravy komunikácií, dlhé zápchy na dopravných uzloch, nedostatok parkovacích miest. Dostupnosť kraja sa zhorší nie len pre ľudí žijúcich v kraji, ale aj pre turistov a potenciálnych investorov. Vyšší počet áut na cestách spôsobí častejšie dopravné nehody. Vo verejnej hromadnej doprave sa kvôli nízkemu záujmu zníži počet a kapacita spojov, naopak navýši sa cena, práve z týchto dôvodov budú obyvatelia kraja nútení prejsť na individuálnu automobilovú dopravu. Tí, ktorí nemajú autá sa nebudú mať ako dostať do práce a z práce. Takto bude atraktivita verejnej dopravy ešte nižšia. Množstvo emisií vo vzduchu sa bude zvyšovať a zároveň budú vznikať zdravotné riziká pre ľudí. Pri zvyšovaní počtu áut sa zvýši spotreba palív, a v tom prípade aj naša závislosť na dovážaných palivách. Najväčším rizikom ostáva zvyšovanie skleníkových plynov a s tým spojené klimatické zmeny.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.1.1	Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P3 Udržateľná mestská mobilita - Špecifický cieľ RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility ako súčasti prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka CP3- Prepojenejšia Európa Priorita 3P1 Doprava - Špecifický cieľ RSO3.1 Rozvoj inteligentnej, bezpečnej, udržateľnej a intermodálnej TEN-T odolnej proti zmene klímy - Špecifický cieľ RSO3.2 Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 3 – Udržateľná doprava Program cezhraničnej spolupráce Interreg VI-A Poľsko – Slovensko 2021 – 2027 Priorita 2. Prepojenejšie pohraničie Špecifický cieľ: Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility	
Zodpovedné subjekty	VÚC, SÚC, NDS, SSC, samosprávy, podnikateľské subjekty (dopravné spoločnosti) a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.1	Strategické plánovanie rozvoja dopravy na území kraja s využitím SMART nástrojov, digitálnych a informačných systémov pri plánovaní, organizovaní a riadení procesov v doprave	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť zber, vyhodnocovanie a využívanie dát v kontexte rozvoja inteligentnej mobility	
b)	Zabezpečiť dopravné prieskumy pre potreby plánovania, organizovania a riadenia procesov v doprave	

c)	Vypracovať a aktualizovať strategické plány udržateľného rozvoja dopravy na úrovni kraja i ostatných relevantných regiónov či samospráv	
d)	Vytvoriť SMART nástroj pre zisťovanie potrieb cestujúcej verejnosti a definovanie potrieb	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.2	Podpora zavádzania efektívnych a ekologických alternatívnych foriem prepravy osôb	
Aktivity:		
a)	Podporiť budovanie infraštruktúry nízkouhlíkovej dopravy = <i>elektrifikácia železničných tratí, modernizácia železničných tratí, výstavba alebo modernizácia trolejbusových tratí a výstavba cyklistickej infraštruktúry v nadväznosti na železničné zastávky a stanice</i>	
b)	Zabezpečiť ekologické dopravné prostriedky vo vozovom parku vo verejnej doprave	
c)	Podporiť budovanie infraštruktúry pre alternatívne pohony = <i>ultrarýchle nabíjacie body pre elektromobily/ hybridné automobily a vodíkové plniace stanice</i>	
d)	Realizovať dopravné investície v súlade s požiadavkami ochrany prírody a zmeny klímy, manažmentu dažďovej vody = <i>koridory, zvyšovanie podielu zelene atď.</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.3	Podpora rozvoja ekologickej verejnej osobnej železničnej dopravy a nadväznej prímestskej a mestskej dopravy	
Aktivity:		
a)	Podporiť zvýšenie ponuky spojov osobnej železničnej dopravy a nadväznej prímestskej a mestskej dopravy	
b)	Podporiť modernizáciu a rozvoj železničnej infraštruktúry , t.j. hlavné železničné trate a uzly	
c)	Zabezpečiť nové alebo modernizované bezemisné koľajové dopravné prostriedky = <i>elektrické, vodíkové</i>	
d)	Podporiť modernizáciu a rozšírenie trolejbusovej elektrickej trakcie ako nosného systému pri preprave osôb vrátane obstarania moderných nízkopodlažných vozidiel	
e)	Podporiť modernizáciu a rozšírenie vozidlového parku autobusov nízkopodlažnými ekologickými vozidlami spolu s budovaním zodpovedajúcej nabíjacej a plniacej infraštruktúry a inovatívnymi SMART riešeniami	
f)	Podporiť budovanie inteligentných križovatiek = <i>funkciou ktorých je zabezpečiť preferenciu vozidiel verejnej osobnej dopravy</i>	
g)	Podporiť reguláciu a minimalizáciu vjazdu vozidiel individuálnej automobilovej dopravy do centier miest a obcí	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.4	Podpora rozvoja intermodálnej dopravy tovaru	
Aktivity:		

a)	Podporiť budovanie doplnkových terminálov kombinovanej prepravy tovaru zabezpečujúcich styk železničnej a cestnej dopravy <i>= privádzače, vstupy/výstupy, vnútorná cestná sieť, skladovacie a parkovacie plochy, manipulačné prostriedky, prekládkové a spojovacie koľaje, servisné zariadenia</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.5	Podpora rozvoja leteckej dopravy	
Aktivita:		
a)	Zabezpečiť legislatívne zásady a vytvoriť územný koridor a územno-technické podmienky pre rozvoj leteckej dopravy <i>= prepravnej, vojenskej, poľnohospodárskej</i>	
b)	Zabezpečiť napojenie letísk na ostatné systémy dopravy	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.6	Podpora rozvoja integrovaných dopravných systémov (IDS) prepájajúcich rôzne druhy dopravy	
Aktivita:		
a)	Prepojiť a organizovať jednotlivé moduly dopravných systémov	
b)	Realizovať dopravné stavebné riešenia prepájajúce jednotlivé druhy verejnej dopravy, motorovú dopravnú infraštruktúru s nemotorovou dopravnou infraštruktúrou pre udržateľnú mestskú a prímestskú mobilitu	
c)	Podporiť zavádzanie tarifných, informačných, oznamovacích a dispečerských systémov a opatrení	
d)	Vytvoriť kvalitný informačný systém pre cestujúcich	
e)	Vybudovať podpornú a zelenú infraštruktúru v kontexte IDS	
f)	Vytvoriť technologické SMART nástroje <i>= mobilná aplikácia, NFC platby atď</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.7	Vytvorenie podmienok a infraštruktúry pre cyklodopravu a pešiu dopravu ako súčasť multimodálnej mestskej a prímestskej dopravy pre regionálnu mobilitu a prepravné potreby obyvateľov kraja	
Aktivita:		
a)	Rozširovať siete pre nemotorovú dopravu (pešiu a cyklodopravu), cyklistické chodníky a doplnkovú infraštruktúru pri tvorbe a revitalizácii multifunkčných verejných priestorov <i>= tvorba a revitalizácia multifunkčných verejných priestorov, rozširovanie a modernizácie siete chodníkov a cyklistických komunikácií, zdieľaných chodníkov, cyklopruhov ciest s upokojenou dopravou, investície do systémov zdieľaných bicyklov (bikesharing), do odstavných zariadení pre bicykle/cyklostanov, do drobnej infraštruktúry a príslušenstva cyklistických komunikácií, ako aj do získavania dát potrebných pre rozhodovanie a monitoring</i>	

b)	Zvyšovať povedomie o cyklodoprave a pešej doprave a prispievať k jej popularizácii = <i>kampane na informovanie verejnosti o prínosoch cyklodopravy</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.8	Zvýšenie atraktivity, spoľahlivosti a efektivity verejnej osobnej dopravy	
Aktivity:		
a)	Optimalizovať ponuku verejnej dopravy na základe potrieb verejnosti pre jednotlivé cieľové skupiny prostredníctvom zavádzania integrovaného dopravného systému	
b)	Skvalitniť služby a prepojenie verejnej osobnej hromadnej dopravy	
c)	Realizovať opatrenia na udržanie cien verejnej dopravy v porovnaní individuálnou aut. dopravou	
d)	Budovať cestné prvky pre zlepšenie verejnej dopravy a jej preferovanie pred individuálnou dopravou	
e)	Vytvoriť kvalitný informačný systém pre cestujúcich	
f)	Zavádzať moderné systémy pre cestujúcich = <i>úhrady cestovného a vybavovanie pri cestovaní verejnou dopravou</i>	
g)	Zlepšiť prístupnosť významných súborov pamiatok v rámci pamiatkových rezervácií a pamiatkových území s osobitným dôrazom na pamiatky UNESCO prostriedkami verejnej dopravy	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.9	Podpora a aplikácia výskumno-vývojových aktivít a prepájania v sektore dopravy	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť a rozvíjať spoluprácu so subjektami v oblasti vedy a výskumu = <i>Verejný výskumný ústav dopravy, Žilinská univerzita</i>	
b)	Zabezpečiť prípravu ľudských zdrojov pre oblasť rozvoja cestnej infraštruktúry v rámci duálneho vzdelávania	ŠC 1.1.5
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.10	Podpora optimalizácie dopravnej infraštruktúry pre zvýšenie bezpečnosti, lepšiu obslužnosť, prepojenosť, regionálnu mobilitu, ekonomických centier na území kraja a cezhraničného prepojenia / Minimalizácia kritických dopravných uzlov	
Aktivity:		
a)	Participovať na procese výstavby rýchlostnej cesty R4 vrátane dopravného značenia	
b)	Prispieť k modernizácii a výstavbe ciest I. triedy vrátane dopravného značenia = <i>budovanie obchvatov miest a obcí, výstavba preložiek, prestavba križovatiek, rekonštrukcia mostov a odstraňovanie kritických nehodových lokalít na infraštruktúre, úprava šírkových parametrov, polomerov ciest a rozhľadových pomerov, modernizácii a rekonštrukcia mostných objektov na cestách I. triedy</i>	

c)	Rekonštruovať, modernizovať a vybudovať cesty II. a III. triedy vrátane dopravného značenia v súlade s Plánmi udržateľnej mobility regiónu <i>= rekonštrukcia, modernizácia a výstavba ciest II. a III. triedy, prestavba križovatiek, budovanie obchvatov miest a obcí a rekonštrukcia mostov - prioritne do ciest zlepšujúcich prístupnosť k sieti TEN-T, ciest vedúcich k terminálom integrovanej osobnej prepravy (napr. k železničným staniciam) a k okresom, kde neexistuje cesta I. triedy, ako aj pridružená výstavba cyklistickej komunikácie (prechody pre chodcov, prejazdy pre cyklistov, atď.) a pešej dopravy za účelom zvýšenia bezpečnosti účastníkov cestnej premávky</i>	
d)	Vybudovať, rekonštruovať a modernizovať miestne komunikácie vrátane dopravného značenia <i>= výstavba, rekonštrukcia a modernizácia so zameraním na kvalitu miestnej komunikácie, jej mostných objektov a súčastí, ako aj na bezpečnosť pešej a cyklistickej dopravy</i>	
f)	Odstrániť nedostatočné dopravné sprístupnenia obcí, <i>= ktoré sú dopravne sprístupnené len z jedného smeru (tzv. koncové obce) pre prístup záchranných zložiek (živelné pohromy), únik pre obyvateľov, zásobovanie a efektívnosť zokruhovania hromadnej dopravy</i>	
g)	Zabezpečiť dopravnú dostupnosť významných hospodárskych území (najmä výroby a obchodu) s problémovým napojením na hlavný dopravný systém	ŠC 1.1.4
h)	Budovať infraštruktúru cestných komunikácií, železníc, cyklistickej a pešej dopravy pretínajúcej štátnu hranicu	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.1.11	Podpora statickej dopravy vrátane dopravného značenia	
Aktivity:		
a)	Podporiť výstavbu verejných záchytných parkovísk (P+R, K+R, B+R), podzemných i povrchových parkovísk, odstavných miest	
b)	Podporiť výstavbu hromadných garáží , parkovacích domov	

Programy a projekty PSK:

Realizované v roku 2022:

- Integrovaný dopravný systém IDS Východ (vytvorenie moderného zákaznického atraktívneho systému verejnej dopravy, pozostávajúceho zo všetkých druhov verejnej dopravy (vlak, autobus, MHD), zahrňujúceho celé územie Prešovského a Košického samosprávneho kraja a umožňujúceho cestovanie na jeden cestovný doklad (jednorazový alebo časový predplatný) bez ohľadu na prestupy či použité druhy dopravy, pri jednotných prepravných a tarifných podmienkach a vzájomne zosúladených cestovných poriadkoch, Realizátor, IDS Východ, s.r.o.)
- Modernizácia cestného spojenia Pieninských národných parkov 2. etapa (2 939 744,20 €, EÚ + SR + PSK)
- Zlepšenie dopravného napojenia okresov Jaslo, Bardejov a Svidník na TEN-T koridor (3 086 593,47 €, EÚ + SR + PSK)
- Zlepšenie cezhraničnej dopravy medzi Malopoľským vojvodstvom a Prešovským samosprávnym krajom (2 368 238,17 €, EÚ + SR + PSK)
- Rekonštrukcia dopravného spojenia v okresoch Svidník, Stropkov a Jaslo (2 666 466,51 €, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cesty III/3216 Bijacovce - Brezovica, zlepšenie mobility v okrese Levoča (717 041,91 €, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cesty II/534 Poprad - Starý Smokovec, 1. etapa (4 794 620,94 €, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cesty II/536 Spišský Štvrtok - Kežmarok, zlepšenie dopravnej mobility v okresoch Kežmarok a Levoča (1 236 014,33 €, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cesty II/558 Hudcovce - Topoľovka, zlepšenie dopravnej mobility v okrese Humenné (1 819 687,98 €, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cestného spojenia medzi Prešovským samosprávnym krajom a Zakarpatskou oblasťou Ukrajiny, Programu HUSKROUA ENI CBC 2014-2020 (2196682,55€, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cestného spojenia medzi Prešovským samosprávnym krajom a Zakarpatskou oblasťou Ukrajiny - 2. etapa, Programu HUSKROUA ENI CBC 2014-2020 (1054392,4€, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cestného spojenia Pieninských národných parkov 3. etapa (1180612,86 €, EÚ + SR + PSK)
- Rekonštrukcia cesty II/556 okresná hranica Svidník - Mičakovce, zlepšenie dopravnej mobility v okrese Svidník (1 398 232,84 €, EÚ + SR + PSK)
- Eliminácia bezpečnostných rizík na ceste II/537, Tatranské Matliare - križovatka s cestou I/66 (3 442 235,18 €, EÚ + SR + PSK)
- Eliminácia bezpečnostných rizík na mostoch a oporných múroch na ceste II/537 (6 490 777,14 €, EÚ + SR + PSK)
- Eliminácia bezpečnostných rizík na ceste II/537, Podbanské - Pavúčia dolina (3 742 366,74 €, EÚ + SR + PSK)
- Modernizácia cesty III/3635 Malá Domaša – Detrík (2 479 825,10 €, EÚ + SR + PSK)
- Rekonštrukcia mostného objektu na ceste III/3440, Solivarská ulica (2 999 887,30 €, EÚ + SR + PSK)

Pripravované:

- PUMA (Poskytovanie služieb mobility pre vidiecke a okrajové pohraničné regióny v strednej Európe, 170 000€, INTERREG CENTRAL EUROPE)
- Eliminácia bezpečnostných rizík na ceste II/537, Pavúčia dolina - križovatka s cestou II/538 (7 091 520,93 €, EÚ + SR + PSK)
- Eliminácia bezpečnostných rizík na ceste II/537, Starý Smokovec - Tatranské Matliare (5 795 838,67 €, EÚ + SR + PSK)

Súlad so strategickými dokumentami a legislatívou:

- Plán udržateľnej mobility PSK (PUM PSK)
- Plán dopravnej obslužnosti Prešovského samosprávneho kraja (PDO PSK)
- Generel dopravnej infraštruktúry PSK
- Územný plán Prešovského samosprávneho kraja
- Konceptia dopravy vo verejnom záujme pre Prešovský samosprávny kraj
- Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030
- Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike od roku 2013
- Priority v obnove a rozvoji železničnej infraštruktúry (strategický dokument MDV SR a ÚHP MFSR)
- Zhodnotenie potenciálu Slovenskej republiky vo vnútrozemskej intermodálnej preprave v EÚ z roku 2019
- Návrh Akčného plánu rozvoja elektromobility v Slovenskej republike (február 2019)
- Návrh národného politického rámca pre rozvoj trhu s alternatívnymi palivami
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/94/EÚ z 22. októbra 2014 o zavádzaní infraštruktúry pre alternatívne palivá
- Zákon č. 151/2019 Z. z. o poskytovaní dotácií na podporu rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky
- Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu – nasmerovanie európskej dopravy do budúcnosti
- Kostrová sieť cyklistických trás v Prešovskom samosprávnom kraji

Špecifický cieľ 3.1.2:

Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.3** Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky a efektívneho zhodnocovania zdrojov
- **Špecifický cieľ 3.1.1** Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS
- **Špecifický cieľ 3.2.1** Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy
- **Špecifický cieľ 3.2.3** Znížiť znečistenie zložiek životného prostredia

Stručné zdôvodnenie cieľa: Pri zvyšovaní energetickej hospodárnosti na území kraja je potrebný komplexný pohľad na celú problematiku. Cieľom je energetickú hospodárnosť zvyšovať, efektívne využívať prírodné zdroje, ale so zreteľom na ochranu prírody. Využívanie OZE by na území kraja významnou mierou prispievalo k zvýšeniu sebestačnosti pri výrobe energie i pri energeticky efektívnom hospodárení s energiami. Intenzívnejšie využívanie OZE v Prešovskom kraji má svoje opodstatnenie nielen v legislatíve, ale aj z pohľadu environmentálnych činností potrebných pre rozvoj územia a jeho dlhodobú stabilitu. Cieľom Prešovského kraja je využiť potenciál obnoviteľných zdrojov energie či už z pohľadu hydroenergetického potenciálu vodných tokov, geotermálnych vôd alebo solárnej energie. Cieľom je naštartovať nevyužitý potenciál OZE, aby sa predišlo nedosiahnutiu klimatických cieľov a nedošlo k prehĺbeniu klimatickej krízy v nasledujúcich dekádach.

Problém: Na území kraja je potenciál obnoviteľných zdrojov nedostatočne využitý. Aj napriek tomu, že solárna energia je v kraji využívaná, limitujúcimi faktormi sú v praxi ekonomika projektov inštalovania

solárnych systémov, spotreba potenciálneho tepla v letnom období a disponibilná plocha pre umiestnenie kolektorov. Na Slovensku je nedostatočná miera zmapovania a aktualizácie potenciálu využiteľnej veternej energie. Rozvoju veternej energetiky na Slovensku bránia najmä legislatívne faktory a politika štátu, i keď záujem investorov o tento druh OZE je zrejmý. Z hľadiska vodnej energie má kraj veľmi dobré podmienky na výrobu elektrickej energie využitím malých vodných elektrární. Aj napriek niektorým nevýhodám, ktoré sú spojené s budovaním malej vodnej elektrárne, má výroba elektrickej energie pozitívne ako aj negatívne vplyvy. Nevyužitým potenciálom územia je geotermálna energia.

Príčiny: Nedostatočná energetická hospodárnosť OZE je zapríčinená ich vysokou finančnou náročnosťou, z čoho v konečnom dôsledku vyplýva pomalá transformácia hospodárstva na OZE. Rovnako nedostatok finančného zabezpečenia na výstavbu nových a modernizáciu starých zariadení na výrobu OZE (vysoké vstupné náklady na výstavbu, ale aj modernizáciu a transformáciu niektorých typov OZE spôsobujú pomalý alebo žiadny posun vpred). Legislatíva nie je pripravená na administratívnu náročnosť, ktorá vyplýva z problematiky OZE. Na území Prešovského kraja chýba koncept rozvoja obnoviteľných zdrojov energie, štátna ani verejná správa dostatočne nezapája odborníkov pri manažmente transformácie energetiky (chýbajú plány). Na území kraja absentuje energetické plánovanie, absentujú odborníci a ich zapájanie do celého procesu. Medzi verejnosťou, samosprávami a podnikateľskou sférou absentuje povedomie o možnostiach a potrebe OZE.

Následky: Pri nedodržaní stanovených cieľov sa nedosiahnu klimatické ciele, ktoré boli stanovené v oblasti energetiky na európskej úrovni. V júli 2021 bola v oblasti klímy spoluzákonodarcom navrhnutá revízia cieľa z roku 2018, dosiahnuť cieľ 40 % podiel energie z OZE na spotrebe energie v EÚ do roku 2030. Pri nedodržaní cieľa EÚ je možné, že Slovensko, ako aj kraj ohrozí kvalitu života krajiny a obyvateľov v dôsledku energetickej krízy a klimatických zmien. Avšak regióny nie sú na energetickú krízu pripravené. Sú zraniteľné ako podniky, tak aj domácnosti, a to z dôvodu dovozu energií a prehĺbenia energetickej chudoby. Zvyšovanie spotreby fosílnych palív bude mať za následok prehľbujúcu sa klimatickú krízu. V dôsledku nedostačujúceho energetického plánovania, vzniká neefektívne vytváranie siete OZE.

A) OPATRENIA / AKTIVITY - Oblasť energetiky a OZE

Špecifický cieľ		
3.1.2.	Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P1 Energetická efektívnosť a dekarbonizácia • Špecifický cieľ RSO2.1 Podpora energetickej efektívnosti a znižovania emisií skleníkových plynov • Špecifický cieľ RSO2.2 Podpora energie z obnoviteľných zdrojov v súlade so smernicou (EÚ) 2018/2001 vrátane kritérií udržateľnosti, ktoré sú v nej stanovené • Špecifický cieľ RSO2.3 Vývoj inteligentných energetických systémov, sietí a uskladnenia mimo transeurópskej energetickej siete (TEN-E) Plán obnovy a odolnosti: KOMPONENT 1 – Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra • Investície do výstavby nových zdrojov elektriny z OZE • Investície do modernizácie existujúcich zdrojov elektriny z OZE („repowering“) • Investície do zvyšovania flexibility elektroenergetických sústav pre vyššiu integráciu OZE	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, podnikateľské a výskumné subjekty a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.1	Vytvorenie systému koordinácie rozvoja udržateľnej regionálnej a lokálnej výroby energií z OZE smerom k energetickej sebestačnosti kraja	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť systém zberu kvalitných dát v oblasti OZE a energetiky = <i>spotreby energií, energetickej infraštruktúry</i>	
b)	Zaviesť moderné regionálne a lokálne energetické plánovanie, monitoring a hodnotenie účinností realizovaných opatrení = <i>Vypracovať Plán rozvoja udržateľnej energetiky pre jednotlivé regióny na úrovni kraja</i>	
c)	Vytvoriť návratný finančný nástroj (tzv. Regionálny fond) pre podnikateľský sektor pre zintenzívnenie využívania OZE, zvýšenia energetickej bezpečnosti kraja a inovatívne energetické zámery	
d)	Zabezpečiť energetický manažment budov vo vlastníctve PSK prostredníctvom príspevkovej organizácie - Energetickej Agentúry Smart Regiónu PSK a rozšíriť kompetencií organizácie	
e)	Vytvoriť Regionálne centrá udržateľnej energetiky (RCUE) s novými odbornými kapacitami na území PSK, t.j. energetickými manažérmi a implementačným mechanizmom pre kraj	

f)	Podporiť vznik Krajského energetického centra (KEC) a posilniť existujúce odborné kapacity v predmetnej oblasti	
g)	Zabezpečiť transfer vedomostí , dobrej praxe a informácií v rámci kraja a zahraničia	
h)	Vypracovať regionálnu surovinovú politiku PSK pre oblasť nerastných surovín PSK stanovenie priestorových limitov a časových termínov pri rešpektovaní únosnosti územia <i>= t.j. v akom rozsahu a poradí bude prebiehať ťažba, ukončovanie ťažby, sanačné a rekultivačné práce</i>	
i)	Vytvoriť na stredných školách študijné odbory pre inštaláciu, údržbu OZE	ŠC 1.1.5/ 2.1.5
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.2	Podpora výskumno - vývojových a inovačných kapacít v energetike v kraji	
Aktivity:		
a)	Zintenzívniť spoluprácu s TUKE FVT v oblasti vývoja a výskumu OZE a energetiky	
b)	Rozvíjať spoluprácu s relevantnými partnermi v kraji v oblasti inovácií, výskumu, informačných a školiacich aktivít, spolupráce	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.3	Zabezpečenie prenosu informácií o energetickej hospodárnosti a efektívnom využívaní prírodných zdrojov	
Aktivity:		
a)	Realizovať informačné a vzdelávacie aktivity o možnostiach a potrebe OZE pre verejnosť, podnikateľský sektor a samosprávy	
b)	Podporiť územie kraja poradenstvom v oblasti OZE <i>= možnosti, výhody, zdroje financovania, prevádzka</i>	
c)	Propagovať subjekty, ktoré prešli transformáciou OZE ako príklady dobrej praxe	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.4	Inteligentné a digitálne investície do elektrizačnej sústavy pre integráciu obnoviteľných zdrojov a čisté technológie	
Aktivity:		
a)	Podporiť výstavbu nových zdrojov elektriny z OZE pre zvýšenie výrobnnej kapacity z OZE na území kraja	
b)	Modernizácia existujúcich zdrojov elektriny z OZE na území kraja (bioplyn, vodná energia a iné)	
c)	Investície do zvyšovania flexibility a energetickej účinnosti energetických sústav pre vyššiu integráciu OZE na území kraja	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.5	Diverzifikácia energetiky a energetických zdrojov kraja	
Aktivity:		
a)	Podporiť produkciu energie z obnoviteľných zdrojov energie s rešpektovaním limitov prírodného prostredia	

b)	Podporiť výrobu OZE v mieste spotreby energie	
c)	Podporiť produkciu obnoviteľnej energie z poľnohospodárstva a lesníctva	
d)	Podporiť inovatívne riešenia pre lokálnu výrobu energií z OZE	
e)	Pripraviť cestovnú mapu na znižovanie emisnej a energetickej náročnosti ekonomiky v súlade s našimi medzinárodnými záväzkami a Integrovaným národným energetickým a klimatickým plánom na roky 2021 – 2030	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.6	Znižovanie celkovej energetickej spotreby kraja	
Aktivity:		
a)	Podporiť energeticky hospodárne riešenia verejných služieb a infraštruktúry na území kraja = <i>verejné budovy, osvetlenie, doprava, atď.</i>	
b)	Realizovať informačné kampane pre verejnosť a podnikateľský sektor o potrebe efektívneho nakladania s energiami	

Súlad so strategickými dokumentami a legislatívou:

- Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030, s výhľadom do roku 2050
- Integrovaný národný energetický a klimatický plán na roky 2021 – 2030
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/2001 o podpore využívania energie z obnoviteľných zdrojov
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/944 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh s elektrinou
- Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike a o zmene a doplnení niektorých zákonov

B) Oblasť - Energetická efektívnosť budov

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR PSK

- **Špecifický cieľ 1.2.2** Zabezpečiť ochranu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúry, kreatívneho priemyslu a komunitného života na území kraja
- **Špecifický cieľ 2.1.1** Zvýšiť dostupnosť a kvalitu zdravotnej starostlivosti pre obyvateľov kraja
- **Špecifický cieľ 3.2.1** Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy
- **Špecifický cieľ 3.2.3** Znížiť znečistenie zložiek životného prostredia

Problém: Do roku 2050 je cieľom EÚ dosiahnuť energeticky efektívne a dekarbonizované verejné a súkromné budovy. Sektor budov je najväčším spotrebiteľom energie v Európe. Väčšina budov je energeticky neefektívnych, pričom predpoklad je, že takmer 80 % existujúcich budov sa bude využívať aj v roku 2050. Keďže obnova budov je veľmi náročná a tempo ich obnovy je veľmi nízke, nebude postačovať na dosiahnutie stanoveného cieľa do roku 2050. Na to, aby boli dosiahnuté čo najlepšie výsledky je potrebné prijať prísnejšie technické požiadavky a legislatívu v podobe právnych predpisov. Víťanými sú „zero energy buildings“. Pre kraj predstavuje najväčší problém rekonštrukcia, ktorú si vyžaduje väčšina budov. Problémovými sú historické budovy, v ktorých je rekonštrukcia veľmi zložitým a dlhodobým procesom, najmä z dôvodu zachovania hydrotermálnych vlastností súčasného obvodového plášťa či schválenia príslušným pamiatkovým úradom a pod. Pri využívaní historickej budovy napríklad ako domov sociálnych služieb, je takýto objekt využívaný 24 hodín denne počas celého roka, to znamená, že v takýchto zariadeniach bude merná spotreba energie nanajvýš vysoká.

Príčiny: Historické a pamiatkovo chránené budovy vykazujú najhoršie parametre z hľadiska energetickej hospodárnosti. Ich obnova je veľmi náročná z dôvodu zachovania kultúrnej hodnoty a dedičstva. Pri dennom využívaní budov je spotreba historických budov vysoká. Energetické audity sú na budovách vykonávané nedostatočne z dôvodu absencie odborníkov. V kraji absentuje systém energetického manažmentu budov, rovnako nastavenie energetického manažmentu z národnej úrovne v dôsledku nedostatku odborníkov. Obnova budov z hľadiska energetickej efektívnosti je pri väčšine budov finančne náročná, najmä ak je historická (navýšenie z dôvodu komplikácií). Financie, častokrát postačujú len na časť obnovy, čo je z hľadiska energetickej efektívnosti budov nepostačujúce.

Následky: Ak nebudú verejné a súkromné budovy prechádzať na energeticky efektívne a dekarbonizované, hrozí, že Prešovský kraj nedosiahne cieľ klimateckej neutrality do roku 2050. Budovy stratia kultúrnu hodnotu, ohrozí sa tým tak životné prostredie, čo bude mať vplyv na klimatické zmeny a nepochybné sa náklady na prevádzku budov ešte zvýšia.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.1.2	Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P1 Energetická efektívnosť a dekarbonizácia - Špecifický cieľ RSO2.1 Podpora energetickej efektívnosti a znižovania emisií skleníkových plynov Plán obnovy a odolnosti SR: KOMPONENT 2: Obnova budov - Investícia 1: Zlepšenie energetickej hospodárnosti rodinných domov - Investícia 2: Obnova verejných historických a pamiatkovo chránených budov <i>Pozn.: PLÁN OBNOVY A ODOLNOSTI SR - rodinné domy, OP SLOVENSKO: bytové budovy</i>	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, vlastníci budov, podnikateľské subjekty a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.7	Zlepšenie energetického manažmentu budov	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť zvýšenie a dostupnosť kapacít spôsobilých na vykonávanie energetických auditov na budovách (prostredníctvom rozšírenia študijných odborov, doplnkovým vzdelávaním a výmenou informácií)	ŠC 2.1.5
b)	Podporiť vykonávanie energetických auditov verejných a súkromných budov	
c)	Informovať a poskytnúť usmernenia a návody pre efektívny energetický manažment budov a možnosti financovania s cieľom znížiť náklady a spotrebu energií, tvorbu emisií a skleníkových plynov	
d)	Podporiť vytvorenie Regionálnych centier udržateľnej energetiky a prostredníctvom nich podporovať samosprávy v tejto oblasti	ŠC 3.1.2
Opatrenie		Prepojenie:
3.1.2.8	Zlepšenie energetickej hospodárnosti verejných historických a pamiatkovo chránených budov s priemernou úsporou primárnej energie minimálne 30%	
Aktivity:		
a)	Podporiť špecifické nástroje a technické možnosti investičných opatrení na zníženie energetickej náročnosti historických a pamiatkovo chránených budov vrátane ich debarierizácie	
b)	Obnoviť a realizovať adaptačné opatrenia historických a pamiatkovo chránených budov pre zvýšenie ich odolnosti voči klimatickým zmenám a úsporu energií	

	<i>= opatrenia na zvyšovanie energetickej efektívnosti (v priemere minimálne 30% úspora primárnej energie) pri zachovaní ich historickej a pamiatkovej hodnoty, opatrenia na stavebnotechnickú obnovu budov, obnovu technického systému budovy, vrátane aplikácie systémov automatizácie a riadenia budov, prvkov elektromobility a cyklodopravy, bezbariérovosť a implementácia zelených opatrení a iné</i>		
Opatrenie			Prepojenie:
3.1.2.9	Zlepšenie energetickej hospodárnosti verejných budov v správe PSK pomocou optimalizácie procesov a inštaláciou zariadení OZE na vymedzených objektoch		
Aktivity:			
a)	Implementovať nízkouhlíkové energetické zdroje, vrátane podpory nasadzovania obnoviteľných zdrojov energie v zariadeniach v správe PSK		
b)	Monitorovať spotrebu energií a ich navrhovať opatrenia na jej znižovanie – využívanie SMART nástrojov		
Opatrenie			Prepojenie:
3.1.2.10	Podporiť opatrenia na znižovanie energetickej náročnosti verejných budov na území kraja		
Aktivity:			
a)	Podpora výstavby energeticky úsporných verejných budov (nízkoenergetických a pasívnych domov) s progresívnymi a obnoviteľnými zdrojmi energie		
b)	Obnova a adaptačné opatrenia verejných domov pre zvýšenie ich odolnosti voči klimatickým zmenám a úsporu energií		
Opatrenie			Prepojenie:
3.1.2.11	Zlepšenie energetickej hospodárnosti rodinných domov a bytových domov integrovaním obnoviteľných zdrojov energie a inteligentných a digitálnych nástrojov s priemernou úsporou primárnej energie minimálne 30%		
Aktivity:			
a)	Podporiť výstavbu energeticky úsporných domov (nízkoenergetických, pasívnych a aktívnych domov) s progresívnymi a obnoviteľnými zdrojmi energie		
b)	Obnoviť a zaviesť adaptačné opatrenia rodinných domov pre zvýšenie ich odolnosti voči klimatickým zmenám a úsporu energií <i>= zateplenie obvodových stien, striech, stropu a podláh, obnova vykurovacích systémov, výmena otvorových výplní (okien, dverí), tieniaca technika, vodozádržné opatrenia, kompostér, fotovoltaika a tepelné čerpadlá, alternatívne v prípade vysokej energetickej účinnosti nízkoemisné spaľovacie zariadenia, odstránenie striech/krytiny z azbestu a montáž zelených striech</i>		
c)	Podpora riešenia energetickej chudoby sociálne znevýhodnených domácností zlepšením energetickej efektívnosti a inštaláciou zariadení OZE		

Súlad so strategickými dokumentami a legislatívou:

- Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030, s výhľadom do roku 2050
- Dlhodobá stratégia obnovy fondu budov 2021 - 2027
- Integrovaný národný energetický a klimatický plán na roky 2021 – 2030
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/2001 o podpore využívania energie z obnoviteľných zdrojov
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/944 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh s elektrinou
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/27/EÚ o energetickej efektívnosti
- Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Strategický cieľ 3.2:

Zlepšiť stav životného prostredia a adaptovať územie kraja na zmenu klímy

Súlad strategického cieľa s programovými dokumentami pre čerpanie EŠIF

Národné priority - Agenda 2030

Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030

Integrovaný rozvojový program I. Ochrana a rozvoj zdrojov Cieľ: Rast a kvalitatívny rozvoj populácie, so špeciálnym dôrazom na vzdelanie, zdravie, kultúru, rozvoj občianskej spoločnosti a právneho štátu a ochrana a udržateľný manažment a rozvoj prírodných zdrojov

I.5 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment prírodných zdrojov

Integrovaný rozvojový program II. Udržateľné využívanie zdrojov Cieľ: Premena hospodárstva SR na udržateľné, ktorého konkurenčná schopnosť sa zakladá na

inovatívnom a efektívnom zhodnocovaní zdrojov a ktoré generuje dobré mzdy a prosperitu

II.2 Dobudovať infraštruktúru inovačne založenej zelenej ekonomiky

Cieľ politiky súdržnosti EÚ

- PO2 Ekologickejšia Európa

Partnerská dohoda

- *Ekologickejšia nízkouhlíková Európa (Prechod z ekologickejšieho, nízkouhlíkoveho hospodárstva na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka a odolnú Európu vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, zmierňovania zmeny klímy a adaptácie na ňu, predchádzania rizikám a ich riadenia a udržateľnej mestskej mobility)*

Operačný Program Slovensko, Priorita 2, P1 Energetická efektívnosť a dekarbonizácia

Špecifický cieľ RSO2.1 Podpora energetickej efektívnosti a znížovania emisií skleníkových plynov

Špecifický cieľ RSO2.2 Podpora energie z obnoviteľných zdrojov v súlade so smernicou (EÚ) 2018/2001 vrátane kritérií udržateľnosti, ktoré sú v nej stanovené

Špecifický cieľ RSO2.4 Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy

Špecifický cieľ RSO2.5 Podpora prístupu k vode a udržateľného vodného hospodárstva

Špecifický cieľ *RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia.*

Hlavné problémy: Prírodné podmienky sa v dôsledku zmeny klímy menia, čo má negatívny vplyv predovšetkým na životné prostredie. Jedným z kľúčových problémov je ohrozenie vodného hospodárstva, pretože klíma je s vodou veľmi úzko prepojená.

Rozvoj verejných kanalizácií a čistiarní odpadových vôd v Prešovskom kraji zaostáva za rozvojom verejných vodovodov, a rovnako i za celoslovenským priemerom. Verejné kanalizácie s ČOV a priemyselné aktivity miest patria k hlavným zdrojom znečistenia vôd.

Pôda je často zanedbávanou doménou biodiverzity, pričom sa v nej nachádzajú živé organizmy, ktoré majú životne dôležitú úlohu vo fungovaní pôdneho ekosystému.

Produkcia komunálnych odpadov predstavuje veľkú záťaž pre kvalitu životného prostredia. Skládky odpadov v Prešovskom kraji sú kapacitne limitované. V kraji je nedostatok zariadení na materiálové a energetické využitie odpadu, ktoré by riešili zvyškový komunálny odpad. Taktiež je tu problém s pripravenosťou a logistikou pri nakladaní s BRKO a s ohrozením zvyšovania poplatkov za nakladanie s odpadom.

Príčiny: Zmeny prírodných podmienok sú zapríčinené najmä nedostatočnou transformáciou hospodárstva na využívanie obnoviteľných zdrojov energie, nedostatočnými aktivitami do výskumu a inovácií, nedocenením významu ekosystémov pre klimatickú rovnováhu a pod.

Hlavné príčiny problému v súvislosti s vodou sú ohrozenie kvality vôd v dôsledku absencie resp. nedostatočnej úrovne čistenia produkovaných odpadových vôd, znečistenia vôd dusičnanmi z poľnohospodárskej výroby, narastajúceho obdobia sucha, ale aj privalových dažďov a búrok. Úbytok poľnohospodárskej pôdy a jej znečisťovanie je zapríčinené, tým, že poľnohospodárska pôda je zaberaná stavebnou činnosťou a energetickým sektorom. Kvalita pôd je ohrozená nelegálnymi skládkami odpadov a dopravou. V dôsledku zlej poľnohospodárskej praxe je zvýšené riziko vodnej erózie pôdy.

Vysoká produkcia komunálnych odpadov je zapríčinená nízkym podielom bezobalových produktov a nedostatočné environmentálne povedomie výhod recyklácie. Konzumná spotreba domácností sa zvyšuje. Významná je absencia kontajnerov na triedený zber na všetkých miestach, a rovnako tak absentuje komunálna politika zvýhodňujúca triedený zber.

Výzvy: Do roku 2030 je potrebné úsilie všetkých subjektov prierezovo v jednotlivých sférach života smerovať k zlepšeniu stavu životného prostredia v súlade s potrebou adaptovať územie na zmenu klimatických podmienok, nevyhnutnosťou dekarbonizácie a obehového hospodárstva.

Výzvy, voči ktorým spoločnosť čelí sú alarmujúce a ich intenzita i dopady majú vplyv na bezprostrednú bezpečnosť životov obyvateľov územia, na udržanie prírodných zdrojov a poľnohospodárskej produkcie.

Územie kraja v súčasnosti čelí výzvam akými sú náhle zmeny počasia, dlhodobé obdobia sucha, no i povodňové riziká spojené so svahovou a vodnou eróziou, prítomnosť nepôvodných invazívnych druhov rastlín či environmentálne záťaže. Lesy sú vystavené extrémnych suchám a požiarom či silným vetrom. Výzvou sa stáva taktiež ochrana biodiverzity jednotlivých spoločenstiev, ktorá sa v dôsledku vyššie uvedených skutočností postupne mení tak, že sa mnoho pôvodných druhov vytráca a nové, nepôvodné druhy si v meniacich sa podmienkach nachádzajú priaznivé prostredie, v ktorom sa často správajú ako škodcovia.

Dlhodobou výzvou kraja je narastajúca produkcia odpadov všetkých komodít a nie celkom uspokojivé nakladanie s nimi. Je preto nevyhnutné realizovať opatrenia v prvom rade na minimalizáciu produkcie odpadov a k už vytvorenému odpadu pristúpiť ako ku komoditám obehového hospodárstva.

Cieľový stav v roku 2030: V roku 2030 očakávame za predpokladu realizácie plánovaných opatrení ekologickú stabilitu územia kraja, obnovu funkčnosti a stavu poškodených zložiek ŽP a ekosystémov

(primerane k revitalizačnej schopnosti vyčleneného územia, ktorým je kraj) a vytvorenie efektívneho manažmentu vody. Správne nastavený manažment vody a vodozádržné opatrenia prispievajú k obnove malého vodného obehu, ktorý má vplyv na celkovú kondíciu jednotlivých zložiek životného prostredia. Do roku 2030 predpokladáme nastavený systém obehového hospodárstva v súlade s princípmi hierarchie nakladania s odpadmi, pričom prioritou všetkých sektorov spoločnosti bude odpady nevytvárať.

Koncepčné dokumenty:

- Územno-plánovania dokumentácia PSK
- Adaptačná stratégia na zmenu klímy
- Nízkouhlíková stratégia (NÚS pre budovy kraja)
- POH Program odpadového hosp. Prešovského kraja (2016 – 2020))
- Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií (Okresný úrad, Pre územie Prešovského kraja
- Plán manažmentu povodňového rizika

Špecifický cieľ 3.2.1:

Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

- **Špecifický cieľ 1.1.3** Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky a efektívneho zhodnocovania zdrojov
- **Špecifický cieľ 1.2.1** Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu vrátane rozširovania ponuky CR a zavádzania inovatívnych riešení
- **Špecifický cieľ 2.1.4** Zvýšiť bezpečnosť a ochranu životov obyvateľov kraja a ich majetku
- **Špecifický cieľ 3.1.1** Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS

Stručné zdôvodnenie cieľa: V súčasnosti je územie kraja čoraz viac vystavované náhlým zmenám a extrémnym výkyvom počasia. Výkyvy teploty (extrémne vysoké teploty, veľmi nízke teploty, zvýšenie frekvencie ich výskytu, trvanie vln horúčav, zvyšovanie počtu tropických dní) spôsobujú nežiadúce prejavy najmä u staršej vekovej populácie. Zmeny klímy ale predstavujú riziko rovnako nielen pre urbanizovanú krajinu, ale aj pre prírodné prostredie. Preto je nanajvýš potrebné, aby sa samosprávy adaptovali na zmeny klímy, ktorým čelia a prijímali opatrenia, ktoré budú zmierňovať až eliminovať prehlbovanie klimatických zmien, ktoré v nasledujúcich rokoch ovplyvnia fungovanie spoločnosti.

Problém: Prírodné podmienky sa v dôsledku zmeny klímy menia a nemajú vplyv len na populáciu či urbanizovanú krajinu, ale predovšetkým negatívne vplyvajú aj na prírodné prostredie. Najčastejšími prejavmi v krajine sú svahové deformácie, vodná erózia, ktorou je na území kraja ohrozených viac ako 60 % poľnohospodárskej pôdy. Ohrozené sú aj mokrade, ktoré môžu nárastom teploty postupne vysychať. Čoraz vyšší nárast invázných druhov, ktoré môžu zmeniť obraz krajiny. Zvyšuje sa i ohrozenie lesného hospodárstva spôsobeného suchom, ničivými vetrami, extrémnymi zrážkami, teplotnými extrémami či požiarimi. Jedným z kľúčových problémov je ohrozenie vodného hospodárstva, pretože klíma je s vodou veľmi úzko prepojená. V budúcnosti preto môže nastať významný problém s dostupnosťou vody a dopyte po vode ako zdroja pitnej vody, zdroj vody pre priemysel a závlahy, nastanú obdobia prívalových povodní, sucha, a to výrazne ovplyvní kvalitu vody a biodiverzitu vodných ekosystémov. V priebehu roka 2022 bolo na celom území Slovenska, no najmä na strednom

a východnom Slovensku zaznamenané extrémne sucho, ktoré je nepochybne spôsobné zmenou klímy a nedostatočnou adaptabilitou územia, ktorá je celosvetovo alarmujúca.

Príčiny: Hospodárstvo je založené prevažne na fosílnych palivách. Nedostatočné využívanie obnoviteľných zdrojov energie v hospodárstve spôsobuje nenávratné poškodenie životného prostredia. Aktivita, financie a inovatívne prístupy v oblasti výskumu a inovácií sú nedostatočné (oblasť dekarbonizácie). Vysoké náklady na potrebnú dekarbonizáciu priemyslu sú vysoké.

Nedocenenie významu ekosystémov pre klimatickú rovnováhu. Ekosystémy sú základnými jednotkami funkčného celku prírody, v ktorých prebieha trvalá výmena hmoty a energie. Akékoľvek narušenie tohto kolobehu môže mať za následok poškodenie ekosystémov až ich zánik. Klimatická zmena ovplyvní hlavne ekosystémy kľúčové pre ukladanie uhlíka, akými sú lesy, nestabilné monokultúry tvorené nevhodnými druhmi drevín, trávne ekosystémy, mokrade a rašeliniská a vodné ekosystémy.

Povedomie verejnosti je nízke. Široká verejnosť sa málo venuje problematike zmeny klímy okrem združení a dobrovoľníkov, ktorí sa tým zaoberajú / nízke povedomie verejnosti o následkoch dopadov zmeny klímy.

Slabá rezonancia problému u voličov, následná neochota politikov riešiť tento problém / nízka miera propagácie a mediálny tlak, ktorý by zarezoval vo všetkých vekových kategóriách

Následky: Ohrozenie plnenia prijatých medzinárodných záväzkov v boji s klimatickou zmenou. V roku 2021 EÚ stanovila klimatickú neutralitu, teda cieľ nulových čistých emisií do roku 2050, ako právne záväzný v EÚ. Stanovila predbežný cieľ znížiť emisie o 55 % do roku 2030. EÚ tiež pracuje na dosiahnutí obehového hospodárstva do roku 2050, vytvorení udržateľného potravinového systému a ochrane biodiverzity a opeľovačov. Európska komisia v januári 2020 predstavila Investičný plán pre udržateľnú Európu.

Nepripravenosť kraja na zmenu klímy. Prijatím „Stratégie adaptácie SR na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy“ a jej aktualizácie v r. 2018 sa problematika zmeny klímy a jej dopadov začala postupne začleňovať do rozvojových a strategických dokumentov na všetkých úrovniach samosprávy PSK. Absencia takéhoto typu dokumentu na úrovni kraja PSK, ako aj narastajúca naliehavosť a dôležitosť problematiky klimatických zmien a ich negatívnych dopadov, bol impulzom pre zabezpečenie vypracovania „Adaptačnej stratégie na zmenu klímy Prešovského samosprávneho kraja“. Analýza, návrh cieľov, opatrení a aktivít je sústredená do relevantných sektorov, ktoré sú zmenami klimatických podmienok najviac zasiahnuté. Záber týchto opatrení a aktivít je pomerne široký a vo veľkej miere sa bude týkať ich realizácie na území miest a obcí. Krajská samospráva by mala prioritne zodpovedať za iniciovanie, hľadanie možnosti a realizovanie adaptačných opatrení v organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK a v nehnuteľnostiach vo vlastníctve PSK. Taktiež by mala byť nápomocná samosprávam pri zvyšovaní možnosti realizácie zámerov a projektov zameraných na znižovanie následkov a zvyšovanie odolnosti hlavne „voľnej“ krajiny voči zmenám klímy.

Silné narušenie biotopov, ohrozenie miestnej fauny a flóry. Odhaduje sa, že rastom priemernej globálnej teploty o viac ako 2°C sa približne 20-30% druhom rastlín a živočíchov zvýši riziko ich vyhynutia. Tieto zmeny budú mať za následok ochudobnenie pôvodnej biologickej rozmanitosti a jej celkovú homogenizáciu. Očakáva sa posun vegetačných pásiem a stupňov v dôsledku nárastu teploty, predpokladajú sa zmeny v štruktúre a zložení biotopov a výmeny druhov v biotopoch. Vysychanie pôd a vegetačné zmeny znamenajú úbytok mokradí, slatín a rašelinísk. Zmeny v kvalite vodných systémov sa budú prejavovať v zmenách kvality vody, zvýšením jej sedimentácie, zvýšením eutrofizácie, neobvyčajným výskytom toxických siníc a rias, úhynom rýb a ďalších vodných živočíchov.

Ohrozenie obyvateľstva výkyvmi počasia. povodne, suchá, vysoké teploty a negatívny dopad na ich zdravotný stav. K významným dôsledkom klimatickej zmeny patrí jej potenciálny vplyv na ľudské zdravie. Negatívne zdravotné dopady sú dôsledkom častejších výskytov extrémneho počasia (mimoriadne horúčavy a studené obdobia), väčší rozsah povodní, ohrozenie produkcie potravín. Starší obyvatelia patria spoločne s deťmi k najviac ohrozeným skupinám v súvislosti so zmenami klímy, a to z dôvodov horšej termoregulačnej schopnosti s častejším výskytom ochorení, oslabením organizmu,

zhoršenou schopnosťou individuálnej adaptácie, a to aj v súvislosti zvýšeným výskytom chronických ochorení. Zmeny klímy majú súvislosť aj s výskytom chorôb spôsobených kontamináciou vody a potravín, nárastom výskytu chorôb prenášaných hmyzom a hlodavcami ako možný dôsledok prítalových povodní, a tiež zvýšenie počtu dýchacích ochorení, virózných a alergických ochorení.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.2.1	Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 - Špecifický cieľ RSO2.4 Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy Plán obnovy a odolnosti SR: - KOMPONENT 5: Adaptácia na zmenu klímy - Investícia 1: Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na ochranu prírody a rozvoj biodiverzity Program cezhraničnej spolupráce Interreg VI-A Poľsko – Slovensko 2021 – 2027 Priorita 1 K prírode ohľaduplné a bezpečné pohraničie Špecifický cieľ: Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof a odolnosti s prihliadnutím na ekosystémové prístupy Program LIFE 2021-2027 - finančný nástroj Európskej únie pre oblasť životného prostredia a ochrany klímy. - oblasť „Životné prostredie: - podprogram „Príroda a biodiverzita“; - podprogram „Obehové hospodárstvo a kvalita života“ - oblasť „Opatrenia v oblasti klímy: - podprogram „Zmiernenie zmeny klímy a adaptácia na zmenu klímy“; podprogram „Prechod na čistú energiu“	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, podnikateľské subjekty, mimovládny sektor, vzdelávacie a výskumné inštitúcie a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.1.1	Vytvorenie kvalitného systému environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu zameranej na problematiku zmeny klímy v kraji PSK, vrátane prepojenia na vedu a výskum	
Aktivity:		
a)	Realizovať informačné a osvetové aktivity , kampane a vzdelávanie o zmene klímy a možných opatreniach na všetkých stupňoch škôl a na verejnosti	
b)	Podporovať občianske a ďalšie iniciatívy v oblasti predchádzania a riešenia problémov vyplývajúcich zo zmeny klímy	
c)	Sprostredkovať transfer poznatkov a príkladov dobrej praxe zo zahraničia v oblasti predchádzania zmeny klímy a prispôsobovaniu sa	

d)	Podporiť prepojenie vedy a výskumu a podnikateľského prostredia v oblasti dekarbonizácie pri zachovaní výroby a sebestačnosti	ŠC 1.1.3
e)	Podporiť sieťovanie podnikateľských subjektov pre spoločné financovanie aktivít v oblasti vedy, výskumu a dekarbonizácie	ŠC 1.1.3
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.1.2	Ochrana životného prostredia, životov ľudí a majetku zamedzením degradácie prírodného prostredia, ekosystémov a ich zložiek	
Aktivity:		
a)	Zabezpečovať inžinierskogeologické prieskumy a monitorovanie havarijných lokalít	
b)	Zabezpečovať sanáciu a poasanačný monitoring havarijných lokalít	
c)	Vytvárať systematickú spoluprácu so Štátnym geologickým ústavom Dionýza Štúra, orgánmi civilnej ochrany a krízového riadenia	
e)	Zabezpečiť informačné nástroje a informačné toky pri vzniku havarijných zosuvov	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.1.3	Zvyšovanie adaptačnej schopnosti a ekologickej stability územia PSK prostredníctvom efektívneho manažmentu vody a funkčnosti ekosystémov	
Aktivity:		
a)	Realizovať opatrenia na zvýšenie retenčnej schopnosti územia PSK = <i>udržiavať, obnovovať mokrade a záplavové územia, vytvárať podmienky na zabezpečenie spojitosti vodných tokov a odstraňovanie bariér na vodných tokoch, podporovať biodiverzitu, zabezpečiť vhodné spôsoby využívania územia tam, kde hrozí zvýšené riziko erózie a vzniku povodní, uplatňovať správne poľnohospodárske postupy - obrábanie pôdy, oševné postupy, na exponovaných lokalitách zabezpečiť trvalý vegetačný kryt, budovanie zasakovacích pásov a iných prvkov zelenej infraštruktúry</i>	
b)	Realizovať opatrenia na revitalizáciu tokov a povodí	
c)	Realizovať opatrenia na ochranu a adaptáciu biodiverzity v poľnohospodárskej krajine = <i>eliminácia hnojenia a používania chemických prípravkov v okolí mokradí, podpora ekotónových biotopov na ornej pôde, podpora udržateľného obhospodarovania lúčnych biotopov a pasienkov</i>	
d)	Podporiť revitalizáciu ekosystémov a prírodného vývoja biotopov = <i>využitím územného plánovania, pozemkových úprav, pri tvorbe ÚSES, generelov zelene a pod.</i>	
e)	Realizovať opatrenia na odstraňovanie a zamedzenie šírenia nepôvodných inváznych druhov = <i>aktivity zamerané na potláčanie šírenia inváznych druhov: priama likvidácia, podporné schémy pre vlastníkov pozemkov a užívateľov na súkromných pozemkoch</i>	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.1.4	Zvyšovanie adaptačnej schopnosti lesov na zmenu klímy	

Aktivity:		
a)	Podporiť úpravu drevinového zloženia lesných porastov = s cieľom zvyšovania ich stability a odolnosti voči suchu a znižovania zraniteľnosti biotickými a abiotickými činiteľmi aj v súvislosti s rizikom posunu vegetačných stupňov v dôsledku globálneho zvýšenia teploty	
b)	Podporiť zalesňovanie poľnohospodársky nevyužívaných pozemkov , degradovaných plôch s nízkou biodiverzitou = zavádzanie a podpora fungovania agro-lesníckych systémov	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.1.5	Zvýšenie bezpečnosti obyvateľstva, ochrany kritickej infraštruktúry a krajiny v dôsledku povodní	
Aktivity:		
a)	Monitorovať a aktualizovať dáta a mapové podklady povodňových rizík = pre územnoplánovacie dokumentácie, územné rozhodnutia a stavebné povolenia	
b)	Realizovať technické opatrenia na zabezpečenie ochrany pred povodňami	
c)	Realizovať sanačné práce a odstraňovanie povodňových škôd na vodných tokoch a vodohospodárskych zariadeniach = úprava vodného režimu v povodiach a úprava odtokových pomerov napr. i zväčšením prirodzenej retencie najmä v horných častiach povodí	
d)	Realizovať opatrenia na zabezpečenie funkčnosti malého kolobehu vody a minimalizovania odvodnenia územia kraja PSK = o.i. minimalizovanie budovania spevnených plôch z nepriepustných materiálov a dažďových kanalizácií odvádzajúcich vodu z územia	
e)	Realizovať protierózne opatrenia v území PSK = zníženie plošnej a výmoľovej erózie = zníženie transportu splavenín po vodných tokoch do vodných nádrží a zamedzenie znižovania ich prietochnej a akumulačnej kapacity	
f)	Zabezpečiť vypracovanie špecializovaných komplexných programov riešiace prevenciu pre prípady sucha a náhlych hydrologických situácií pre jednotlivé oblasti povodí	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.1.6	Zvýšenie adaptačnej schopnosti obhospodarovania poľnohospodárskej krajiny	
Aktivity:		
a)	Realizovať opatrenia na zvýšenie retencie vody v pôde pre spomalenie povrchového odtoku = komplexné pozemkové úpravy, vhodné agrotechnické postupy	
b)	Realizovať opatrenia pre minimalizovanie vodnej a veternej erózie pôdy = protierózne rozmiestňovanie plodín, vhodné rozmiestnenie pozemkov (veľkosť, tvar a poloha), protierózna organizácia pasenia,	

	= výsev plodín podľa vrstevnicovej agrotechniky, realizácia protieróznej obnovy porastu, protierózneho smeru výsadby, realizácia zatravnovania medziradiakov i krátkodobá, striedanie plodín a pod. = realizovanie terénnych úprav, terasovanie pozemkov, budovanie záchytných pásov, zberných priekop, protieróznych medzí a pod, = výsadba prirodzených vegetačných zábran – vetrolamov.	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.1.7	Zvyšovanie dlhodobej odolnosti sídiel kraja voči prejavom klimatickej zmeny	
Aktivity:		
a)	Realizovať opatrenia na zvyšovanie retenčnej schopnosti a minimalizovanie povrchového odtoku v území miest a obcí s dôrazom na ekosystémovo založenú adaptáciu	
b)	Realizovať opatrenia na efektívne a udržateľné hospodárenie s dažďovou vodou v území miest a obcí	
c)	Realizovať opatrenia na zabezpečenie energetických úspor na verejných a bytových budovách	ŠC 3.2.2
d)	Realizovať opatrenia na zakladanie, revitalizovanie a ochranu vegetačných prvkov a plôch, uličnej zelene a stromoradií	
e)	Podporovať urbanistický rozvoj sídiel s využitím aktuálnych trvalo udržateľných trendov architektúry (tzv. solárny urbanizmus)	
f)	Posilňovať krízové riadenie v oblasti dopadov zmeny klímy v sídlach = zabezpečenie krízového riadenia a rozvíjanie krízovej komunikácie regiónu, mesta, mestských častí, inštitúcií a obyvateľstva	
g)	Realizovať edukačné aktivity pre ochranu zdravia obyvateľov v dôsledku zmeny klímy – zvyšovanie povedomia a informovanosti verejnosti o problematike zmeny klímy, prezentácia úspešnej realizácie adaptačných opatrení a aktivít	

Programy a projekty PSK:

Realizované:

- LIFE IP – Zlepšenie kvality ovzdušia (01/2020 – 12/2027)
Cieľ projektu: Podpora efektívneho riadenia kvality ovzdušia s cieľom zlepšiť kvalitu ovzdušia a znížiť vystavenie obyvateľstva škodlivým vplyvom látok znečisťujúcich ovzdušie. (Fond: LIFE IP)
- SMART PSK - kvalitnejšia budúcnosť - CuRI 3. etapa, Základná environmentálna infraštruktúra v okrese Snina (2020 – 2030), Cieľ projektu: Hydrogeologický prieskum, vypracovanie projektových dokumentácií pre verejný vodovod, kanalizáciu a ČOV, realizácia stavieb pre vybrané obce okresu Snina, Fond: Európsky sociálny fond, Efektívna verejná správa

Relevantné stratégie:

- Cestovná mapa budovania administratívnych kapacít pre 2020+
- Európska zelená dohoda
- Stratégia EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030
- Koncepcia ochrany prírody, biodiverzity a krajiny do roku 2030
- Akčný plán na riešenie dôsledkov sucha a nedostatku vody H2odnota je voda
- Akčný plán pre implementáciu Stratégie adaptácie SR na zmenu klímy
- Program prevencie a manažmentu zosuvných rizík 2021 – 2029
- Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy
- Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030 s výhľadom do roku 2050 (NUS SR)
- Zelenšie Slovensko: Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030“ (Envirostratégia 2030)
- Integrovaný a klimatický plán na roky 2021-2030
- Adaptačná stratégia na zmenu klímy Prešovského samosprávneho kraja
- Územný plán Prešovského samosprávneho kraja

Špecifický cieľ 3.2.2:**Zvýšiť úroveň vytriedenia odpadov a transformovať odpadové hospodárstvo na obehové****Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:**

- **Špecifický cieľ 1.1.3** Transformovať infraštruktúru podnikateľského prostredia v súlade s princípmi adaptácie na zmenu klímy, inovačne založenej zelenej ekonomiky, a efektívneho zhodnocovania zdrojov
- **Špecifický cieľ 1.2.2** Zabezpečiť ochranu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúry, kreatívneho priemyslu a komunitného života na území kraja
- **Špecifický cieľ 3.1.2** Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja
- **Špecifický cieľ 3.2.1** Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy
- **Špecifický cieľ 3.2.3** Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek

Stručné zdôvodnenie cieľa: Slovensko prijalo viaceré relevantné stratégie a zákony na prechod k obehovej ekonomike, výzva nastáva v ich implementovaní. Dosiahnutie cieľov EÚ v oblasti nakladania s komunálnym odpadom sú časovo náročné a nákladné na prípravu, preto treba začať čo najskôr a pracovať s dlhodobým výhľadom na regionálnej úrovni - v mestách a obciach Prešovského kraja. Vysoko konzumný spôsob života našej spoločnosti sa odráža na hromadení odpadu, čo následne vytvára problém s jeho uskladnením a zároveň má za následok negatívne vplyvy na životné prostredie. Triedenie odpadu je preto pri súčasnej miere produkcie odpadov nevyhnutné. Okrem toho, že redukuje množstvo komunálneho odpadu ukladaného na skládku, eliminuje aj čierne skládky odpadov, šetria sa prírodné zdroje a suroviny, ktoré môžu byť ďalej využité, znižujú sa nepriaznivé dopady pôsobenia človeka na životné prostredie. Cieľom obehového hospodárstva je zachovať hodnotu výrobkov a materiálov čo najdlhšie, aby sa minimalizoval odpad a využívanie nových zdrojov.

Problém: Vysoká miera produkcie komunálnych odpadov / Vysoká miera podielu zmesových komunálnych odpadov, nízka úroveň triedenia. Produkcia komunálnych odpadov predstavuje veľkú záťaž pre kvalitu životného prostredia či už na regionálnej, národnej alebo celosvetovej úrovni. Ich produkcia v priebehu posledných desiatich rokov rástla vo všetkých krajoch na Slovensku. Najväčší podiel komunálnych odpadov tvorí vo všetkých krajoch zmesový komunálny odpad.

V regióne je potrebné zvyšovať povedomie a vzdelávať občanov v oblasti predchádzania vzniku odpadu, jeho opätovného využitia, potreby triedenia odpadov. Ďalej je potrebné rozšíriť možnosti nakladania s odpadom podporou existujúcich a nových zariadení pre materiálové zhodnocovanie,

kompostovanie, energetické zhodnocovanie odpadov. Skládky odpadov v Prešovskom kraji sú kapacitne limitované, a to v tom zmysle, že výstavba nových skládok/kaziet nie je žiaduca z hľadiska závažných cieľov nakladania s komunálnym odpadom vo veci postupného znižovania podielu skládkovania v snahe znížiť negatívny dopad na životné prostredie a aj z hľadiska finančnej náročnosti kvôli povinnosti používania technológie pre úpravu odpadov pred skládkovaním. V kraji je nedostatok zariadení na materiálové a energetické využitie odpadu, ktoré by riešili zvyškový komunálny odpad. Zároveň sa očakáva aj nízka akceptácia umiestňovania zariadení tohto typu na nakladanie s odpadmi. Taktiež je tu problém s pripravenosťou a logistikou pri nakladaní s BRKO a s ohrozením zvyšovania poplatkov za nakladanie s odpadom.

Príčiny: Jednou z príčin vysokej miery produkcie komunálnych odpadov je nízky podiel bezobalových produktov resp. produktov s ekologickými obalovými materiálmi. Nedostatočné environmentálne povedomie výhod recyklácie. Medzi verejnosťou, samosprávami a národnou úrovňou prevláda nízke povedomie o možnostiach nakupovania v predajniach s bezobalovou distribúciou, čomu neprispievajú ani relatívne vyššie ceny produktov v bezobalových obchodoch. Predajne s bezobalovou distribúciou majú vyššie vstupné náklady výrobcov a relatívne nedostupné inovatívne biodegradovateľné materiály. Niektorí výrobcovia obalov nie sú ochotní prispôbiť obal produktu vstupujúceho na trh Slovenskej republiky environmentálne prijateľnejšiemu ekodizajnu kvôli marketingovo zaujímavejšiemu neekologickému obalu. U spotrebiteľa prevláda nízka miera recyklácie obalov a odpadov. Nízke povedomie a neochota spotrebiteľov v oblasti ekologického nakupovania (napr. používanie vlastných obalov na pečivo, ovocie a zeleninu, nízka preferencia nakupovania v bezobalových obchodoch, nízka preferencia nakupovania ekologicky efektívnejších väčších obalových tovarov oproti menším a i.) zvyšuje konzumnú spotrebu domácností. Kontajnery na triedený zber absentujú na všetkých miestach. V blízkosti bytových domov je nedostatok voľného priestoru na stojiská pre kontajnery alebo nedostatočne využitý potenciálny voľný priestor. Rovnako sa v okolí bytových domov nachádzajú znečistené nádoby na triedený zber v dôsledku nedisciplinovanosti občanov ako aj preplnené nádoby na triedený zber v dôsledku nestláčania obalov na plasty a papier. V kraji absentuje cielená komunálna politika zvyhodňujúca triedený zber. Environmentálna osвета zo strany samospráv o nevyhnutnosti odklonenia odpadov zo skládkovania k procesom zhodnotenia/recyklácie je nedostatočná. V kraji absentujú zberné dvory v dostupnej vzdialenosti od územných jednotiek, rovnako aj odpadkové koše na triedený zber v obciach, predovšetkým v ich centrách. Prepojenie sociálno-ekonomických aspektov zamestnávania ľudských zdrojov (napr. chránené dielne) v súvislosti s efektívnejším nakladaním s odpadmi (napr. upcyclácia odpadov v zberných dvoroch) je v kraji nedostatočné.

Následky: Neustála prítomnosť nelegálnych skládok odpadov a zvýšená záťaž územia odpadmi, najmä v blízkosti obydľí a nedostupnosť finančných zdrojov samospráv na ich odstraňovanie. Zvyšovanie daňových poplatkov za zneškodňovanie komunálnych odpadov a celkové zvyšovanie cien za zneškodňovanie odpadov. Nízka miera materiálového zhodnocovania odpadu a opätovného využitia odpadov (recyklácia, upcyclácia).

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.2.2	Zvýšiť úroveň vytriedenia odpadov a transformovať odpadové hospodárstvo na obehové	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P2 Životné prostredie Špecifický cieľ RSO2.6 Podpora prechodu na obehové hospodárstvo, ktoré efektívne využíva zdroje	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, podnikateľské subjekty, mimovládny sektor, obyvatelia územia kraja, vzdelávacie inštitúcie a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.2.1	Podpora aktivít v oblasti predchádzania vzniku odpadov	
Aktivity:		
a)	Realizovať aktivity zamerané na zvyšovanie povedomia o výhodách bezobalových produktov a ekologických obalových materiálov	
b)	Realizovať lokálne informačné kampane a účinné informačné systémy so zameraním na minimalizovanie vzniku odpadov	
c)	Realizovať edukačno-výchovné a informačné aktivity na podporu prechodu na obehové hospodárstvo v PSK	
d)	Zabezpečiť manažment komunikácie priorít a cieľov obehového hospodárstva smerom k verejnosti, podnikateľom a verejným inštitúciám <i>= zapracovanie priorít a cieľov do štruktúr (partnerstvá, klastre) potrebných pre prechod na obehové hospodárstvo</i>	
e)	Podporiť zvyšovanie konkurencieschopnosti subjektov verejného a súkromného sektora pôsobiach na území PSK efektívnou podporou TUR odpadového hospodárstva	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.2.2	Podpora inovácií a aplikovaného výskumu v oblasti ekologicky efektívneho odpadového a obehového hospodárstva	
Aktivity:		
a)	Podporiť a aplikovať inovatívne spôsoby výroby biodegradovateľných kompozitných materiálov a ďalších ekologických materiálov na území PSK	
b)	Podporiť vývoj a využitie SMART nástrojov v oblasti odpadového a obehového hospodárstva	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.2.3	Zabezpečenie trvalo udržateľného nakladania s odpadmi zhodnocovaním vytriedeného komunálneho odpadu	

Aktivity:		
a)	Podporovať zhodnocovanie biologicky rozložiteľných odpadov prostredníctvom budovania lokálnych kompostární a ich rozširovania	
b)	Podporovať vybudovanie, transformáciu a modernizáciu bioplynových staníc a ďalších zariadení, ktoré budú zhodnocovať zvyškový komunálny odpad na výrobu tepla a elektrickej energie	
c)	Podporovať zvyšovanie úrovne triedeného zberu <i>= podporou budovania zberných dvorov o.i. i pre recyklovateľné druhy komunálnych odpadov</i>	
d)	Podporiť v území činnosti jednotlivých subjektov verejného a súkromného sektora v oblasti obehového hospodárstva <i>= v oblasti zberu a opätovného použitia a recyklácie odpadov, ako aj používania výrobkov vyrobených recykláciou, upcycláciou a pod.</i>	
e)	Podporovať zamedzenie vzniku a odstránenie pôsobenia stresových faktorov (skládky odpadov, konfliktné uzly a pod.) v územiach prvkov územného systému ekologickej stability	
f)	Podporovať dobudovanie, intenzifikáciu a rozšírenie systémov triedeného zberu komunálnych odpadov <i>= napr. vybavenie priestorov stojísk kontajnermi na zber triedeného odpadu</i>	

Relevantné stratégie:

- Program odpadového hospodárstva SR na roky 2021 - 2025
- Program predchádzania vzniku odpadu Slovenskej republiky na roky 2019 – 2025
- Adaptačná stratégia na zmenu klímy Prešovského samosprávneho kraja
- Územný plán Prešovského samosprávneho kraja

Špecifický cieľ 3.2.3:

Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek

Stručné zdôvodnenie cieľa: Znečistenie životného prostredia znamená uvoľnenie environmentálnych kontaminantov do ŽP resp. ich prítomnosť v ŽP. Znečistenie vzniká ak sa škodlivé látky dostávajú do ŽP v takých veľkých množstvách, že škodia ľuďom, živočíchom, rastlinám i prírodnému prostrediu. Antropogénna činnosť, nárast populácie, nároky na úroveň života znamenajú mnohokrát i negatívny tlak na ŽP – jeho zložky. Narastajúca intenzita dopravy, priemyselná činnosť, narastajúca produkcia odpadov, urbanizácia – zvyšujúce sa nároky na priestor i na úkor prírodného prostredia a mnohokrát i benevolentný prístup k týmto problémom sú dôsledkom zhoršujúceho stavu ŽP a toho, že v súčasnej dobe čelíme výrazným negatívnym dôsledkom. Prejavmi znečistenia ŽP je aj nárast chorobnosti, hlavne respiračných a alergických ochorení. Povinnosťou a potrebou súčasnosti je ochrana ŽP, teda predchádzať znečisťovaniu alebo poškodzovaniu ŽP alebo toto znečisťovanie obmedziť a odstrániť.

A) Oblasť - OVZDUŠIE

Problém: Zhoršená kvalita ovzdušia. V Prešovskom kraji je dominantným zdrojom znečisťovania ovzdušia **vykurovanie domácností**, najmä v menších obciach v hornatých častiach územia, ktoré majú hlavný podiel na emisiách jemných prachových častíc PM₁₀, PM_{2,5} a ultrajemných prachových častíc, na ktoré sa ľahko viaže aj látka benzo(a)pyrén (BaP). Vo všeobecnosti horské doliny a kotliny sú oblasťami s výskytom najsilnejších a najdlhších inverzií. Ide o oblasti s vysokým potenciálom pre výskyt tzv. smogovej situácie. Pre vykurovanie domácností v zóne je podľa údajov zo SODB 2021 využívaný zväčša zemný plyn, najmä vo väčších mestách. Podiel tuhých palív je vyšší ako v Trnavskom a Nitrianskom kraji. Tuhé palivá sa pravdepodobne viac používajú vo vidieckom type osídlenia s dobrou dostupnosťou palivového dreva. Najvyšší podiel tuhých palív v zóne majú podľa SODB 2021 okresy Humenné, Medzilaborce a Snina. Významným zdrojom emisií do ovzdušia je tiež **cestná doprava**, ktorá má podľa NPZE SR vydaného v roku 2022 najväčší podiel na emisiách oxidmi dusíka NO_x (42%) spomedzi všetkých sektorov na Slovensku. Z hľadiska príspevku k lokálnemu znečisteniu ovzdušia základnými znečisťujúcimi látkami sú priemyselné zdroje menej významné. Najčastejšie sa prejavuje vplyv teplární a drevospracujúceho priemyslu, pričom ich vplyv na zhoršenie kvality ovzdušia závisí od meteorologických podmienok.

Príčiny: Jednou z príčin zhoršenej kvality ovzdušia v Prešovskom kraji je **existencia lokálnych kúrenísk a nesprávne vykurovanie domácností** napríklad kúrenie tuhým palivom, ktoré je často nevhodné (mokré drevo, uhlie, odpad), vysoký podiel zastaraných vykurovacích telies alebo využívanie nesprávnej techniky vykurovania. S rastúcou populáciou je **rastúci aj počet osobných automobilov**, uprednostňuje sa využívanie nákladnej automobilovej dopravy pred železničnou dopravou na prepravu, čím sa zvyšuje intenzita dopravy. Vysoký počet **nezrekonštruovaných budov**, rodinných domov a bytov so zastaranou technológiou (staré vykurovacie systémy, bez zateplenia) spôsobuje nedostatočne obnovený fond rodinných domov. V kraji rovnako absentuje **nedostatočná náhradná výsadba** za poškodené, resp. staré porasty, nedostatočné množstvo zelene na zlepšenie kvality ovzdušia v sídlach. Pokrytie územia Slovenska monitorovacími stanicami je nedostatočné vzhľadom na jeho rozlohu a členitosť, s čím súvisí nedostatok dát o kvalite ovzdušia a z toho vyplývajúca nedostatočná informovanosť o kvalite ovzdušia.

Následky: Zhoršená kvalita ovzdušia má negatívny vplyv na ľudské zdravie a kvalitu životného prostredia. Zvýšenú prašnosť (zvýšená koncentrácia PM_{2,5} a PM₁₀) podľa údajov z Národného programu znižovania emisií Slovenskej republiky (NPZE SR) vydaného v roku 2020, má vykurovanie domácností, najmä tuhým palivom najväčší podiel (77 %) na znečisťovaní ovzdušia časticami PM spomedzi všetkých sektorov na Slovensku. V dôsledku zvýšenej intenzity dopravy je zvýšená záťaž územia exhalátmi. Nedostatočným pokrytím monitorovacích staníc v kraji vzniká nedostatok dát a následne nedostatočná informovanosť a tvorba opatrení.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.2.3	Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek (OVZDUŠIE)	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P2 Životné prostredie - Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia Plán obnovy a udržateľnosti SR - KOMPONENT 1 Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra - KOMPONENT 2 Obnova budov - KOMPONENT 3 Udržateľná doprava - KOMPONENT 4 Dekarbonizácia priemyslu - KOMPONENT 5 Adaptácia na zmenu klímy Program LIFE 2021-2027 - finančný nástroj Európskej únie pre oblasť životného prostredia a ochrany klímy. - oblasť „Životné prostredie“: - podprogram „Príroda a biodiverzita“; - podprogram „Obehové hospodárstvo a kvalita života“ - oblasť „Opatrenia v oblasti klímy“: - podprogram „Zmiernenie zmeny klímy a adaptácia na zmenu klímy“; - podprogram „Prechod na čistú energiu“	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, vzdelávacie a výskumné inštitúcie, podnikateľské subjekty, mimovládny sektor, obyvatelia a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.1	Eliminovanie príčin znečisťovania ovzdušia a redukcii znečistenia	
Aktivity:		
a)	Realizovať environmentálnu osvetu o správnom vykurovaní a alternatívnych možnostiach vykurovania	
b)	Realizovať opatrenia súvisiace s energetickou chudobou a následným znečisťovaním ovzdušia	ŠC 3.1.2
c)	Realizovať opatrenia na znižovanie energetickej spotreby historických chránených, verejných a bytových domov	ŠC 3.1.2
d)	Zabezpečovať rozšírenie monitorovacej siete kvality ovzdušia a personálnych kapacít v zodpovedných / príslušných organizáciách	

e)	Realizovať opatrenia na zniženie dopadov dopravy na znečistenie ovzdušia = spracovanie stratégií pre udržateľnú a nízkoemisnú mobilitu, vytvorenie nízkoemisných zón, manažment parkovania motorových vozidiel, manažment plynulosti dopravy (ETM), emisné mýta, elektrifikácia, rozširovanie MHD, podpora elektro-mobility, budovanie infraštruktúry pre cyklo dopravu, budovanie infraštruktúry pre nemotorovú dopravu, ekošoférovanie, kampaň podpory cyklo-dopravy, súťaže „na bicykli do“ firmy, školy, elektrifikácia železničnej dopravy, zdieľanie osobných áut (car-sharing), požičiavanie bicyklov v mestách (bike - renting)	ŠC 3.1.1
f)	Zabezpečovať zvyšovanie podielu zelene a náhradnej výsadby pri výrube drevín	ŠC 3.2.3
g)	Realizovať opatrenia na eliminovanie nepriepustných povrchov na území kraja	ŠC 3.2.1
h)	Podporiť využívanie alternatívnych nízkoemisných zdrojov tepla = OZE, plyn, CZT	
i)	Realizovať opatrenia na eliminovanie dopadov poľnohospodárstva na znečistenie ovzdušia = zákaz a motivačné postihy pre spaľovanie záhradnej, poľnohospodárskej biomasy / odpadu = opatrenia pre elimináciu/minimalizáciu úniku amoniaku NH ₃ do ovzdušia = opatrenia pre elimináciu/minimalizáciu úniku PM do ovzdušia	
j)	Realizovať opatrenia pre zabezpečenie správneho spaľovania tuhých palív v lokálnych kúreniskách = kampaň správneho spaľovania tuhých palív v domácnostiach, osвета o nízkoemisných zdrojoch energie (solar; tep. čerpadlá; (bio)plyn), využívanie kvalitných zariadení – kotlov, pecí	

B) Oblasť – VODA

Problém: Zhoršená kvalita a úbytok povrchových a podzemných vôd. Ohrozenie prítalovými povodňami.

Verejné kanalizácie s ČOV a priemyselné aktivity miest patria k hlavným zdrojom znečistenia vôd nielen v samotnom kraji, ale i v rámci SR. Rozvoj verejných kanalizácií a čistiarní odpadových vôd v Prešovskom kraji zaostáva za rozvojom verejných vodovodov a rovnako i za celoslovenským priemerom. Verejná kanalizácia s čistiarnou odpadových vôd je vybudovaná v 227 obciach, v obci Vernár je vybudovaná verejná kanalizácia bez ČOV. Verejná kanalizácia úplne absentuje v 438 obciach kraja.

Toky na území kraja sú v zmysle platných hodnotení v dobrom chemickom stave, prevažná časť tokov je v rámci hodnotenia ekologického stavu zaradená do 2. a 3. triedy (dobrý až priemerný stav), ojedinele do 4. triedy (zlý stav) – a to toky Torysa pod mestom Prešov, Ondava v oblasti miest Svidník, Stropkov a Laborec pod mestom Humenné.

Útvary podzemných vôd v predkvartérnych horninách sú v dobrom chemickom i kvantitatívnom stave. Kvartérny útvar podzemných vôd SK1001200P (Medzizrnové podzemné vody kvartérnych náplavov Hornádu) zasahujúci na územie kraja, bol identifikovaný v zlom chemickom stave i kvantitatívnom stave.

Kvalita vôd v kraji je negatívne ovplyvnená aktivitami sústredenými vo väčších mestách priemyslom, komunálnou sférou ako aj samotnými mestskými čistiarnami odpadových vôd (vyššie negatívne zaťaženie tokov v oblasti pod sídlami), ale i poľnohospodárskou prípadne lesohospodárskou činnosťou. Povodne na území kraja spôsobené extrémnymi zrážkami po miestnych búrkach patria spravidla v rámci SR k najničivejším. Na území kraja boli identifikované úseky tokov s existujúcim potenciálne významným povodňovým rizikom na území 130-tich obcí.

Príčiny: Kvalita vôd je ohrozená v dôsledku absencie resp. nedostatočnej úrovne čistenia produkovaných odpadových vôd. Verejná kanalizácia a ČOV je vybudovaná v 227 obciach, v obci Vernár je vybudovaná verejná kanalizácia bez ČOV. Z obcí s vybudovanou kanalizáciou s ČOV je v 100 obciach podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV vyšší ako 90 %, a v 34 obciach je to podiel nad 99 %. Verejná kanalizácia úplne absentuje v 438 obciach kraja. V kraji sa nachádza 7 obcí s počtom obyvateľov väčším ako 2000, v ktorých absentuje verejná kanalizácia. Vo veľkostnej skupine obcí s počtom obyvateľov menším ako 2000 je až 430 obcí bez verejnej kanalizácie a ČOV.

Poľnohospodárska pôda je znečistená dusičnanmi. Poľnohospodárska výroba (rastlinná i živočíšna) predstavuje významný a nezanedbateľný plošný zdroj znečistenia vôd jednak aplikáciou prostriedkov na ochranu rastlín a hnojív, a jednak sú to tekuté odpady zo živočíšnej výroby (hnojovica, močovka). Na území 130-tich obcí kraja sú poľnohospodársky využívané pozemky ustanovené ako zraniteľné oblasti, z ktorých zrážkové vody odtekajú do povrchových vôd alebo vsakujú do podzemných vôd, v ktorých je koncentrácia dusičnanov vyššia ako 50 mg.l⁻¹ alebo sa môže táto hodnota v blízkej budúcnosti prekročiť.

Na území kraja sú identifikované významné zdroje znečistenia vôd v rámci SR. Verejné kanalizácie s ČOV a priemyselné aktivity miest patria k hlavným zdrojom znečistenia vôd nielen v samotnom kraji, ale i v rámci SR. Na území kraja bolo evidovaných 16 významných zdrojov znečistenia vôd. Antropogénna činnosť značne ovplyvňuje kolobeh vody, či už sú to zmeny hladiny podzemnej vody vplyvom poľnohospodárskej činnosti, či vplyvom zmien absorpčných schopností pôdy spôsobené odlesňovaním i zalesňovaním. Ďalším vplyv na kolobeh vody predstavujú hydroenergetické zariadenia (priehrady, vodné nádrže) a následné ovplyvnenie prísunu vody do riek a nemalým negatívnym vplyvom prispieva i urbanizácia. Z prírodných fenoménov vodný cyklus najviac ovplyvňuje teplota povrchu a globálne otepľovanie. Problematika sucha je na Slovensku zaznamenaná od 90-tych rokov. Operatívny monitoring je v prevádzke od roku 2015. Rastúca dĺžka trvania suchých období bola výraznejšie pozorovaná na juhozápade a juhovýchode Slovenska (6 - 18 dní). Na území kraja je trend menej výrazný, s ojedinelým výskytom. Silné prehánky spojené s búrkovou činnosťou sú v letnom období častým a bežným javom. Vo väčšine prípadov trvajú krátko (do 30 minút). Niekedy sa však

vytvorí mimoriadne aktívna búrková bunka a vo veľmi krátkom čase z nej vypadne extrémne množstvo zrážok, ktoré nestačia normálne odtiecť, prípadne vsiaknuť. Vysoké nebezpečenstvo vzniká, ak sa takýchto búrok vytvorí opakovane viac v približne rovnakej oblasti. Povodne spôsobené prívalovými búrkami patria na území kraja k najničivejším v rámci SR.

Následky: Znížená dostupnosť ku kvalitnej, čistej vode a devastácia krajiny spôsobí škody na zdraví a majetku obyvateľov. Kvalita pitnej vody je ohrozená. Nevyhovujúca alebo zhoršená kvalita pitnej vody môže znamenať riziko negatívneho dopadu na zdravie ľudí a tiež predstavuje zvýšené náklady na jej úpravu pred jej použitím. Najčastejšie prekračovanými mikrobiologickými ukazovateľmi sú koliformné baktérie a kultivovateľné mikroorganizmy pri 22°C, ktorých prítomnosť môže pravdepodobne súvisieť s prienikom znečistenia do verejných vodovodov z okolia (voda, pôda), ale sú taktiež spoľahlivým indikátorom nedostatočnej úpravy vody alebo dezinfekcie častokrát z dôvodu poruchy na verejnom vodovode. Kvalita povrchových vôd najviac ovplyvňuje fakt, že povrchové toky sú recipientom odpadových z väčšiny existujúcich ČOV, či už mestských alebo priemyselných. Najviac ovplyvnené sú tak toky v okolí veľkých miest. Kvalitu podzemných vôd značne ovplyvňuje horninové prostredie, ale taktiež aj kvalita povrchových vôd, ktoré prispievajú vo veľkej miere k dopĺňaniu zásob podzemných vôd. Postupný úbytok vody v krajine môžeme pripisovať prioritne zmene klimatických podmienok a narastajúcim teplotám v letnom období a zvýšeným teplotám v zimnom období, keď donor vody v podobe zrážok (dážď, sneh) nie je kontinuálny, ale krátkodobý a nárazový. Poľnohospodársku činnosť ovplyvňuje nárast teplôt a s tým súvisiaci nedostatok vody, čo spôsobuje aj neustály nárast nákladov na produkciu, či už rastlinnú alebo živočíšnu. Tento nárast nákladov (zavlažovanie, ochrana pred mrazom) je častokrát príčinou aj zániku poľnohospodárskych fariem a podnikov. Odhaduje sa, že rastom priemernej globálnej teploty o viac ako 2°C sa približne 20-30 % druhom rastlín a živočíchov zvýši riziko ich vyhynutia. Tieto zmeny budú mať za následok ochudobnenie pôvodnej biologickej rozmanitosti a jej celkovú homogenizáciu. To bude mať samozrejme i vplyv na krajinu, jej ráz a rozmanitosť, keďže sa vynára riziko výrazného úbytku niektorých druhov fauny a flóry a zvyšuje sa riziko rozšírenia invázných druhov, mnohokrát i agresívnych voči pôvodným druhom. Nevhodnými pôdohospodárskymi, vodohospodárskymi a lesohospodárskymi zásahmi a s tým spojeným negatívnymi zmenami v zastúpení hydromorfných a ostatných ekostabilizačných prvkov v krajinnej štruktúre sa predovšetkým vo flyšovej oblasti urýchľuje odtok vody z krajiny a znižuje sa schopnosť krajiny zadržiavať vodu. To má za následok výskyt povodní so značnými materiálnymi škodami. Predovšetkým na území Východoslovenskej nížiny, Košickej a Popradskej kotliny i Spišsko – Šarišského medzihoria tak prevláda veľkoblková orná pôda s minimálnym zastúpením ekostabilizačných prvkov v krajinnej štruktúre.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.2.3	Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek (VODA)	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P2 Životné prostredie • Špecifický cieľ RSO2.5 Podpora prístupu k vode a udržateľného vodného hospodárstva • Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia Plán obnovy a udržateľnosti SR • KOMPONENT 1 Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra • KOMPONENT 5 Adaptácia na zmenu klímy	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, podnikateľský sektor, mimovládny sektor, vzdelávacie a výskumné inštitúcie a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.2	Ochrana vodných zdrojov a zabezpečenie zásobovania obyvateľstva pitnou vodou	
Aktivity:		
a)	Dodržiavať zásady hospodárenia s vodou v pásmach ochrany vodárenských zdrojov všetkých stupňov	
b)	Vybudovať verejné vodovody s nezávadnou a kvalitnou pitnou vodou <i>= hlavne v tých okresoch, ktoré v súčasnosti nedosahujú krajskú úroveň</i>	
c)	Realizovať opatrenia na odstránenie nedostatkov technického stavu v problémových verejných vodovodoch	
d)	Realizovať opatrenia na využívanie malých vodných zdrojov na lokálne zásobovanie pitnou vodou <i>= na základe hydrogeologického prieskumu tam, kde nie možnosť iného zdroja pitnej vody</i>	
e)	Pripraviť náhradné, kapacitne postačujúce vodné zdroje namiesto nevhodných, rizikových a nepostačujúcich na pokrytie výhľadových potrieb	
f)	Realizovať opatrenia na zvyšovanie podielu využívania úžitkovej vody pri celkovej spotrebe vody v priemysle, poľnohospodárstve, vybavenosti a bývaní	
g)	Zabezpečiť realizáciu správnej poľnohospodárskej praxe a programu poľnohospodárskych činností	
h)	Zabezpečiť ochranu a manažment využívania minerálnych vôd na území kraja	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.3	Zvýšiť úroveň čistenia odpadových vôd na území kraja s minimalizáciou negatívnych dopadov na ŽP a kvalitu vôd	
Aktivity:		

a)	Vybudovať, rekonštruovať a intenzifikovať systémy verejnej kanalizačnej siete a čistiarní odpadových vôd = s cieľom minimalizovania znečisťovania povrchových a pozemných vôd zvyšovaním napojenia obyvateľstva, = zvyšovanie podielu čistených odpadových vôd a zlepšovanie kvality čistenej odpadovej vody, = zabezpečenie odvádzania a sekundárneho čistenia odpadových vôd , = zabezpečenie primeraného čistenia odpadových vôd vo všetkých sídlach, v ktorých je vybudovaná stoková sieť, = zabezpečenie čistenia priemyselných odpadových vôd pred ich vypúšťaním do recipientu, resp. do verejnej kanalizácie.	
b)	Vybudovať, rekonštruovať a intenzifikovať ČOV a stokovú sieť v aglomeráciách s produkciou znečistenia nad 2000 EO = v oblastiach so zvýšeným eutrofizačným potenciálom a potrebou zvýšenej ochrany biotopov	
c)	Dobudovať rozostavané stavby v aglomeráciách nad 2000 EO situovaných CHVO a povodí vodárenských tokov nad odberným profilom	
d)	Vybudovať vodohospodársku infraštruktúru v aglomeráciách pod 2000 EO = vodovod, kanalizačná sieť, ČOV, vodojemy	
e)	Primerane čistiť odpadové vody priebežne v aglomeráciách pod 2000 EO , kde je vybudovaná stoková sieť	
f)	Zabezpečiť riadne užívanie verejnej kanalizácie zo strany jej užívateľov = zabezpečiť, aby do verejnej kanalizácie boli vypúšťané len tie priemyselné odpadové vody s obsahom obzvlášť škodlivých látok, ktoré nespôsobia poškodenie stokovej siete, ohrozenie prevádzky čistiarní odpadových vôd, spracovanie kalu a jeho ďalšie využitie alebo bezpečného zneškodnenie a prekročenie limitných hodnôt znečistenia určených pre vypúšťanie odpadových vôd z verejnej kanalizácie a ohrozenie kvalitatívnych cieľov	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.4	Vytvorenie podporných kapacít pre činnosti spojené s vodohospodárskou infraštruktúrou na území kraja	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť mechanizmus fungovania poradensko-konzultačných služieb pre samosprávy v rámci zabezpečovania technických, finančných a manažérskych záležitostí spojených s výstavbou vodohospodárskej infraštruktúry	
b)	Vytvoriť špecializované profesionálne konzultačno-poradenské pracovisko na úrovni kraja	

C) Oblasť - Pôda

Problém: Úbytok poľnohospodárskej pôdy a jej znečisťovanie. Pôda je často zanedbávanou doménou biodiverzity, pričom sa v nej nachádzajú živé organizmy, ktoré majú životne dôležitú úlohu vo fungovaní pôdneho ekosystému. Tu sa živiny menia na formy, ktoré môžu rastliny prijímať, čím je možná tvorba biomasy a uchovanie uhlíka. K úbytku poľnohospodárskej pôdy dochádza rozpínajúcou sa urbanizáciou, ale aj znehodnocovaním pôdy jej kontamináciou.

Príčiny: Poľnohospodársku pôdu možno použiť na stavebné účely a iné nepoľnohospodárske účely len v nevyhnutných prípadoch a v odôvodnenom rozsahu. Poľnohospodársku pôdu možno odňať natrvalo alebo dočasne alebo použiť poľnohospodársku pôdu na nepoľnohospodársky účel na čas do jedného roka vrátane uvedenia pôdy do pôvodného stavu. Narastajúcimi nárokmi na priestor nielen čo sa týka bývania, rozvoja občianskej vybavenosti a výrobnéj infraštruktúry, ale aj rozvoja využívania OZE sa vytvára tlak mnohokrát aj na zábery poľnohospodárskej pôdy, čím môže dochádzať ku kolíziám medzi ochranou pôdy a navrhovanými aktivitami. Poľnohospodárske postupy nie sú jediným zdrojom znečistenia pôdy. Nedostatočné nakladanie s odpadom, komunálnym aj priemyselným, za ktorým nasledujú priemyselné činnosti, zodpovedá za viac než jednu tretinu lokálnych kontaminácií. Ďalším zdrojom ohrozenia pôdy je doprava jednak rizikom únikov pohonných hmôt a jednak rizikom rôznych kolízií a havárií pri preprave rôznych druhov tovarov a látok. Niektoré znečisťujúce látky sa časom rozložia do pôdy, ale iné sa navždy zachovávajú. V mnohých prípadoch je zem a pôda posledným cieľovým miestom, kde končia rôzne znečisťujúce látky, ktoré sa časom hromadia. V dôsledku zlej poľnohospodárskej praxe je zvýšené riziko vodnej erózie pôdy. Erózia poľnohospodárskej pôdy predstavuje úbytok povrchovej najúrodnejšej vrstvy poľnohospodárskej pôdy, úbytok živín, humusu, organickej hmoty, zníženie mikrobiologického života a stratu funkcií pôdy. Je to vôbec najzávažnejší problém degradácie slovenskej pôdy. Často je spôsobená aj nevhodnými spôsobmi obhospodarovania pôdy (nevhodná orba, oševné postupy, vrstevnicová agrotechnika a pod.). Vlastník alebo užívateľ je povinný vykonávať trvalú a účinnú protieróziu ochranu poľnohospodárskej pôdy vykonávaním ochranných agrotechnických opatrení podľa stupňa erózie poľnohospodárskej pôdy. Monokultúra, ktorá sa široko používa v priemyselnom poľnohospodárstve, ale aj v ekologickom poľnohospodárstve umožnila zvýšiť účinnosť výsadby a zberu úrody, ale súčasne zvyšuje riziko vystavenia chorobám alebo škodcom. Je to pomerne lacný spôsob zvyšovania produkcie. Pestovanie monokultúr, rok čo rok ten istý druh, môže viesť k rýchlejšiemu hromadeniu škodcov a chorôb a následne i k ich rýchlemu šíreniu.

Následky: Poľnohospodárska pôda je čoraz viac degradovaná. Znižuje sa tak aj potravinová sebestačnosť v kraji ako aj na celom území Slovenska. Poľnohospodárskej pôdy v kraji ubúda. Hoci má SR v porovnaní s inými krajinami EÚ pomerne prísnu právnu ochranu pôdneho fondu pred záberom, nové bytové domy a výrobné haly stále vznikajú aj na najkvalitnejších pôdach. Výmera poľnohospodárskej pôdy na SR sa len za posledných 15 rokov zmenšila o 70 tisíc hektárov. Tlaky na záber pôdy stále rastú. Do poľnohospodárskej krajiny sa rozťahujú nové obytné štvrte na okrajoch vidieckych sídel, hoci na prvý pohľad do nich úplne nezapadajú. Paradoxom je, že počet obyvateľov sa síce znižuje, ale naopak rozloha zastavanej plochy sa zvyšuje, čo je zrejme dôsledok konzumného spôsobu života spoločnosti. Rovnako nastáva potenciálne riziko kontaminácie pôdy. Niektoré znečisťujúce látky sa časom rozložia do pôdy, ale iné sa navždy zachovávajú. V mnohých prípadoch je zem a pôda posledným cieľovým miestom, kde končia rôzne znečisťujúce látky, ktoré sa časom hromadia. Kontaminácia pôdy má významný vplyv na ľudské zdravie, ako aj na biodiverzitu pôdy a stav ekosystémov. Znečisťujúce látky môžu negatívne zasiahnuť organizmy v pôde, kontaminovať potravinový reťazec a vodu. Zvýšený prísun živín do pôdy neznamena zároveň aj zvýšenie jej produkčnej schopnosti. Veľakrát zvýšený prísun živín (hnojív) má opačný efekt a má za následok vyplavovanie nevyužitých látok do vody a ich hromadenie. Správnu poľnohospodárskou praxou a postupmi, dodržiavaním „plánom hnojenia“ by malo byť zabezpečené, aby sa dôsledne využil živinový potenciál aplikovaných hnojív v pestovateľskom systéme na pôde a tiež, aby sa predišlo kontaminácii vody.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.2.3	Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek (Pôda)	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P2 Životné prostredie - Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia Plán obnovy a udržateľnosti SR Priorita: Zelená ekonomika - KOMPONENT 1 Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra - KOMPONENT 2 Obnova budov - KOMPONENT 3 Udržateľná doprava - KOMPONENT 4 Dekarbonizácia priemyslu - KOMPONENT 5 Adaptácia na zmenu klímy	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, poľnohospodárske a lesnícke subjekty a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.5	Zabezpečenie ochrany kvality a rozlohy poľnohospodárskej pôdy	
Aktivity:		
a)	Minimalizovať zábery poľnohospodárskej pôdy pre obytnú výstavbu a výrobné činnosti = so zameraním na nevyužívané plochy a areály, = minimalizovanie umiestňovania fotovoltaičných a veterných elektrární na poľnohospodárskej pôde.	
b)	Zabezpečiť racionálne využívanie a ochranu poľnohospodárskej pôdy prostredníctvom pozemkových úprav	
c)	Realizovať opatrenia na minimalizovanie rizika kontaminácie pôdy technickými a technologickými postupmi = súvisiacimi s technickým stavom používanej techniky, dodržiavaním výrobných postupov a pod.	
d)	Realizovať opatrenia na znižovanie emisií amoniaku z chovu hospodárskych zvierat a aplikovanie hnojív do pôdy = dodržiavanie Kódexu správnej poľnohospodárskej praxe	
e)	Realizovať opatrenia na minimalizovanie vodnej erózie pôdy = protierózne rozmiestňovanie plodín, správne polohové rozmiestnenie obhospodarovaných celkov a nových pozemkov, protierózna organizácia pasenia, princípy vrstevnicovej a pôdoochranej agrotechniky, pásové striedanie plodín, ochranné zatrávňovanie a zalesňovanie, terasovanie, záchytné vodné pásy a zberné priekopy, komplexné pozemkové úpravy na poľnohospodárskej pôde	

D) Oblasť – OCHRANA PRÍRODY

Problém: Ohrozenie ochrany prírody v dôsledku antropogénnej a ekonomickej aktivít. Narastajúcimi nárokmi na priestor nielen čo sa týka bývania, ale aj rozvoja občianskej vybavenosti, rozvoja cestovného ruchu sa čoraz viac vytvára tlak na prírodné prostredie. Oproti minulosti sa práve rozvoj týchto aktivít mnohokrát realizuje alebo plánuje i v chránených územiach, čím môže dochádzať ku kolíziám medzi záujmami ochrany prírody a navrhovanými aktivitami.

Ohrozenie ochrany prírody v dôsledku klimatických zmien. Zmena klímy je priamym faktorom, ktorý čoraz viac prehľbuje vplyv na prírodu. Zmeny klímy prispeli k rozsiahlym vplyvom v rámci biodiverzity, a to na rozmiestnenie druhov, fenológiu, zvýšenie počtu ohrozených druhov a ekosystémové funkcie. Mnohé druhy si lokálne nedokážu poradiť s rýchlym tempom zmeny klímy (zmena distribúcie zrážok, rast teploty), buď prostredníctvom svojich evolučných procesov alebo procesov súvisiacich so správaním. Ich ďalšia existencia bude závisieť aj od rozsahu, do akého sú schopné sa rozptýliť, nájsť si svoje stanovišťa s vhodnými klimatickými podmienkami a zachovať si svoju schopnosť sa vyvíjať.

Príčiny: Zonácia národných parkov, vrátane TANAP a NAPANT, je začlenená do návrhu „Konceptie ochrany prírody, biodiverzity a krajiny do roku 2030. Zonácia národných parkov na Slovensku je dlhodobý problém, ktorý naráža a zrejme i bude narážať na odpor záujmových skupín (lesníci, poľovníci, vlekári). Problémom v chránených územiach je komplikovaný systém ochrany, kde sa prekrýva národná, európska a medzinárodná sieť chránených území s rôznymi špecifikami a potrebami. Územia veľkoplošných chránených území naďalej nie sú vyzónované a teda nie sú definované dlhodobé pravidlá v jednotlivých častiach chránených území. Návštevnosť v národných parkov nie je dostatočne regulovaná. Rozvojom rôznych zážitkových aktivít sa zvyšuje aj návštevnosť chránených území. Strednodobo najvyššia miera ohrozenosti maloplošných chránených území vplyvom aktivít cestovného ruchu sa prejavuje na území kraja v územiach správ TANAP-u, NAPANT-u, PIENAP-u a NP Slovenský raj. Kontrolná činnosť v chránených územiach je v kompetencii orgánov štátnej ochrany prírody a orgánov štátnej správy, ktoré sa však dlhodobo musia vyrovnávať s problémom nedostatočného personálneho zabezpečenia hlavne terénnych pracovníkov (znižovanie počtov strážcov ochrany prírody).

Dekarbonizácia hospodárstva je v Prešovskom kraji na nedostatočnej úrovni. Prechod na nízkouhlíkovú ekonomiku a zníženie emisií skleníkových plynov v priemysle prispievajú k zníženiu emisií skleníkových plynov v súlade s národnými cieľmi vyplývajúcimi z Integrovaného národného energetického a klimatického plánu na roky 2021-2030 a Nízkouhlíkovej stratégie. Tieto opatrenia tiež pomôžu naplniť dlhodobé environmentálne a klimatické ciele Európskej únie, najmä zníženie emisií na európskej úrovni o stanovených 55 % do roku 2030 v porovnaní s rokom 1990. Avšak v súvislosti s celosvetovou pandemickou situáciou, vývojom bezpečnosti v Európe a nepripravenosťou národných politík dochádza k spomaľovaniu tohto procesu a ohrozovaniu naplňania prijatých cieľov. V kraji je nedostatočná osвета, a teda nízke environmentálne povedomie ľudí. V roku 2015 bola poradou vedenia MŽP SR schválená rezortná koncepcia environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu do roku 2025, ktorá reaguje na aktuálne potreby a nové výzvy v oblasti starostlivosti o ŽP na Slovensku. Jej hlavným cieľom je vytvorenie fungujúceho uceleného systému environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu v súlade s viacerými medzinárodnými koncepcijnými dokumentami, ktoré sa zameriavajú na oblasť environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu. Tieto národné koncepcie by mali spravidla byť rozpracované aj na úrovni kraja. Prešovský kraj má spracované stratégie len čo sa týka výchovy a vzdelávania v stredných školách, ktoré environmentálnu výchovu riešia okrajovo.

Následky: Pri nedostatočnej ochrane prírody hrozí devastácia ekosystémov. Narušenie lokálnych stanovišť fauny a flóry. Narastajúca intenzita cestovného ruchu, vrátane cyklistickej turistiky, a s tým spojené zvýšené nároky na urbanizáciu prírodného prostredia nesú so sebou i dosť výrazný vplyv súvisiaci s narušovaním predovšetkým fauny, ale i flóry čím sa zvyšuje miera ich ohrozenia. Odhaduje sa, že rastom priemernej globálnej teploty o viac ako 2°C sa približne 20-30 % druhom rastlín a živočíchov zvýši riziko ich vyhynutia. Zvlášť citlivé k zmenám teploty sú migrujúce druhy organizmov. Tieto zmeny budú mať za následok ochudobnenie pôvodnej biologickej rozmanitosti a jej celkovú

homogenizáciu. Úbytok sa dotkne vzácných druhov s veľmi špecifickými nárokmi na životné prostredie. Klimatická zmena ovplyvní hlavne ekosystémy kľúčové pre ukladanie uhlíka, akými sú lesy, nestabilné monokultúry tvorené nevhodnými druhmi drevín, trávne ekosystémy, mokrade a rašeliniská.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.2.3	Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek (OCHRANA PRÍRODY)	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 CP 2 – Ekologickejšia Európa Priorita 2P2 Životné prostredie Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia Plán obnovy a udržateľnosti SR KOMPONENT 5 Adaptácia na zmenu klímy	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, Správcovia chránených území, poľnohospodárske a lesnícke subjekty a ďalšie	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.6	Ochrana chránených prírodných a historických území a rozmanitosti ich fauny i flóry	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť reguláciu zásahov do chránených území (zvlášť bezzásahových) = kompenzácie za obmedzenie bežného obhospodarovania a starostlivosť o chránené územia, = obmedzenie výstavby v chránených a bezzásahových územiach, = súlad využívania prírodných zdrojov v chránených územiach prírody so spoločenskou potrebou a limitmi území, = dôsledné dodržiavanie návštevných poriadkov v chránených územiach, = posilnenie personálnych kapacít v súvislosti s kontrolnou činnosťou priamo v teréne, = sprísnenie finančných postihov za porušenie zásad a pravidiel správania sa v chránených územiach.	
b)	Zabezpečiť efektívny systém ochrany prírody = reforma správy chránených území - zefektívnenie výkonu ochrany prírody, prehodnotenie stupňov ochrany v urbanizovaných územiach, zastavaných územiach prilahlých obcí v prípade národných parkov a chránených krajinných oblastí, nezačleňovanie zastavaných území obcí do stupňov ochrany, = prehodnotiť súčasnú sústavu chránených území s cieľom zjednodušiť, zjednotiť a sprehľadniť národnú sústavu chránených území, aj vo vzťahu k územiám Natura 2000 prostredníctvom návrhov zonácií národných parkov, vrátane spôsobu efektívneho finančného mechanizmu pre kompenzácie súkromným vlastníkom pozemkov a výkupov, = budovanie environmentálneho povedomia o zmysle ochrany prírody.	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.7	Podpora zachovania biologickej a krajinnej diverzity zvýšením adaptačnej schopnosti voči zmenám klímy	

Aktivity:		
a)	Realizovať opatrenia na zabezpečenie vody v krajine = zvýšenie retenčnej schopnosti krajiny, = spomalenie povrchového odtoku, = ochrana vodného režimu pre biotopy viazané na hydrologický režim.	
b)	Podporiť revitalizáciu ekosystémov a prírodného vývoja biotopov využitím územného plánovania a pozemkových úprav a pri tvorbe ÚSES, Generelov zelene a pod.,	
c)	Zabezpečiť odstraňovanie, potláčanie a dôsledný manažment šírenia nepôvodných inváznych druhov = priama likvidácia, podporné schémy pre vlastníkov pozemkov a užívateľov na súkromných pozemkoch,	
d)	Podporovať druhovú rozmanitosť a kvalitu génového fondu pôvodných rastlinných a živočíšnych druhov	
e)	Podporiť obnovu krajinných štruktúr = realizácia siete ekologicky stabilných území na všetkých úrovniach, = minimálna fragmentáciu krajiny	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.8	Zabezpečenie podmienok pre udržanie ekologickej stability, revitalizáciu a tvorbu krajiny	
Aktivity:		
a)	Podporiť tvorbu a udržanie prvkov územných systémov ekologickej stability, biocentier a biokoridorov a starostlivosť = zabezpečenie ekonomických a majetkovoprávných podmienok, napr. zapracovanie v projektoch pozemkových úprav, v územnoplánovacej dokumentácii a pod.	
b)	Podporiť súlad prístupu ochrany prírody, ochrany pred povodňami a ochrany vôd k ochrane krajiny = tvorbou zákona o krajinnom plánovaní	
c)	Zabezpečiť skvalitnenie hospodárenia v lesoch, rozvoj činností a služieb súvisiacich s lesným hospodárstvom = s dôrazom na prirodzené drevinové zloženie, efektívnejšie využitie lesov resp. drevnej hmoty ako trvalo obnovujúcej sa suroviny	
d)	Zabezpečiť správne aplikovanie programu starostlivosti o pôdu = efektívne využívanie vybudovaného závlahového systému, = realizácia protierózných opatrení a projektov výsadby ochrannej zelene, zazeleňovanie poľnohospodársky nevyužívaných plôch, realizovanie zmeny druhu pozemku.	

Oblasť Environmentálne záťaže (EZ)

Problém: Výskyt environmentálnych záťaží bez sanácie. Environmentálne záťaže sa vyskytujú na celom území nášho štátu a ich následkom je ohrozenie zdravia obyvateľov blízkeho okolia, ako aj kvality životného prostredia. Na území Prešovského kraja sa nachádza približne 18 % zo všetkých evidovaných environmentálnych záťaží na Slovensku – pravdepodobných, potvrdených a sanovaných. Potreba a problematika ich odstraňovania/sanácie rezonuje vo viacerých strategických dokumentoch, ktoré majú za cieľ poukázať na potrebu podporovať ich sanáciu. Zároveň je jedným z hlavných problémov a zároveň výziev zabezpečiť zo strany štátu zlepšenie, zrýchlenie legislatívnych procesov v oblasti riešenia EZ.

Príčiny: Vysoké náklady na sanácie EZ a nedostatok finančných zdrojov. Do roku 2027 by mali smerovať stovky miliónov eur do riešenia EZ. Väčšina prostriedkov bude dostupná z eurofondov, časť z nich však bude financovaná aj zo štátneho rozpočtu. Štátny program sanácie EZ 2022 – 2027 obsahuje zoznamy najrizikovejších lokalít, ktoré sú navrhnuté na riešenie z hľadiska potreby geologického prieskumu, monitoringu alebo sanácie environmentálnych záťaží. Do vyčlenenej sumy však nie je započítaných niekoľko sanačných lokalít, v prípade ktorých nie je k dispozícii presný odhad finančných nákladov potrebných na realizáciu sanácií, z ktorých sa aspoň jedna nachádza na území Prešovského kraja.

Pomalý proces vedúci k sanáciám EZ. Sanácie EZ na Slovensku napredujú veľmi pomaly. Jedným z dôvodov je aj proces určovania povinnej osoby, ktorá by mala byť zodpovedná za sanáciu EZ, nečinnosť určenej povinnej osoby alebo benevolentne nastavený plán prác. Legislatíva by mala stanoviť termíny jednotlivých krokov pri sanácii záťaží s cieľom zrýchliť konania určení povinnej osoby. Zároveň, pokiaľ je určená povinná osoba a nekoná, sanáciu vysoko prioritných záťaží by mal riešiť štát. Jedným z ďalších dôvodov pomalého procesu vedúceho k sanáciám EZ je nedostatok personálu, resp. zamestnancov príslušných úradov, ktorí by sa prednostne venovali riešeniu procesu EZ.

Následky: Pri pomalom procese sanácie EZ je pravdepodobné zhoršenie kvality života obyvateľov žijúcich v blízkosti EZ. Hrozí vysoké riziko ohrozenia kvality povrchových a podzemných vôd, ale aj pôdy. Scenérie a krajinný obraz môžu byť v dôsledku EZ narušené. Obyvatelia, ktorí sa nachádzajú v blízkosti EZ môžu byť ohrození na zdraví.

OPATRENIA / AKTIVITY

Špecifický cieľ		
3.2.3	Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek (ENVIRONMENTÁLNE ZÁŤAŽE)	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	<u>Operačný program Slovensko 2021 – 2027</u> CP 2 – Ekologickejšia Európa - Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia Plán obnovy a udržateľnosti SR Priorita: Zelená ekonomika - KOMPONENT 5 Adaptácia na zmenu klímy	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, MŽP SR, podnikateľský sektor a ďalší	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.9	Ochrana zdravia obyvateľov a kvality životného prostredia v blízkosti EZ	
Aktivity:		
a)	Zabezpečiť minimalizovanie výstavby na územiach environmentálnych záťaží alebo v ich blízkosti (o.i. v územných plánoch sídiel)	
Opatrenie		Prepojenie:
3.2.3.10	Zabezpečenie realizácie prieskumov, sanácie a monitorovania environmentálnych záťaží	
Aktivity:		
a)	Podporovať zlepšenie prístupu verejnosti k informáciám v oblasti EZ a šírenie informovanosti o konkrétnych EZ v kraji	
b)	Vytvárať efektívnu spoluprácu a komunikáciu s príslušnými orgánmi v prípadoch nedostatočného, pomalého konania alebo nekonania	

Programy a projekty PSK:

Realizované:

- SMART PSK - kvalitnejšia budúcnosť - CuRI 3. etapa, Základná environmentálna infraštruktúra v okrese Snina (2020 – 2030), Cieľ: Hydrogeologický prieskum, vypracovanie projektových dokumentácií pre verejný vodovod, kanalizáciu a ČOV, realizácia stavieb pre vybrané obce okresu Snina, Fond: Európsky sociálny fond Efektívna verejná správa, Operačný program Slovensko

Pripravované:

- Predprojektová príprava potrebná pre Zabezpečenie základnej environmentálnej infraštruktúry v okrese Snina (hydrogeologické prieskumné práce, úlohou ktorých je analyzovať podmienky na zaistenie potrebnej úrovne zásobovania pitnou vodou a stanoviť priority a podmienky na jeho realizáciu v dotknutom území v okrese Snina, 618 667€, MIRRI SR)
- Predprojektová príprava potrebná pre Zabezpečenie základnej environmentálnej infraštruktúry v okrese Snina II (hydrogeologické prieskumné práce, úlohou ktorých je analyzovať podmienky na zaistenie potrebnej úrovne zásobovania pitnou vodou a stanoviť priority a podmienky na jeho realizáciu v dotknutom území v okrese Snina, 351 609€, MIRRI SR)
- Predprojektová príprava potrebná pre Zabezpečenie základnej environmentálnej infraštruktúry v okrese Snina III (spracovanie dokumentácie pre územné rozhodnutie pre 24 obcí bez zásobovania pitnou vodou a 28 obcí bez kanalizácie v okrese Snina, 723 000€, MIRRI SR)
- GREENHELATH (Udržateľné chránené územia ako kľúčová hodnota pre kvalitný život, 215 000€, INTERREG EUROPE)

Súlad so strategickými dokumentami a legislatívou:

- Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie SR na roky 2021 – 2027.
- Adaptačná stratégia na zmenu klímy Prešovského samosprávneho kraja

Priorita 4

- Strategické riadenie územia a územne vyvážený rozvoj

Zlepšenie kvality verejnej správy patrí k prioritám rozvoja krajiny a je aj verejnosťou vnímanou záležitosťou. Základnou výzvou v tejto oblasti je potreba lepšej koordinácie a zosúladovania a synergického pôsobenia prierezových politík pod vedením kľúčových inštitúcií verejnej správy, čo pomôže zlepšiť prepojenie politík a strategických rozhodnutí s plánovanými výdavkami, identifikovať nedostatky, odstrániť rozpočtovú fragmentáciu (roztrieštenosť) a zbytočné duplicity na národnej aj regionálnej úrovni. Napriek mnohým pozitívnym krokom sa Slovenská republika stále borí s nízkou efektívnosťou strategického riadenia regionálneho rozvoja a najmä nízkou súčinnosťou s aktérmi regionálneho rozvoja pri tvorbe a implementácii stratégií regionálneho rozvoja. Na tieto nedostatky dlhodobo upozorňuje aj OECD vo svojich dokumentoch týkajúcich sa rozvoja a verejnej správy na Slovensku kvôli **nedostatočnému strategickému riadeniu**.

O doterajšej nedostatočnej efektívnosti a adresnosti verejných politík vrátane politiky regionálneho rozvoja reprezentovanej Národnou stratégiou regionálneho rozvoja Slovenskej republiky⁵ (ďalej len „NSRR“) a programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja (ďalej len „PHRSR“) vyšších územných celkov (ďalej len „VÚC“) a obcí svedčí tiež skutočnosť, že napriek investíciám z fondov EÚ medziregionálne disparity v uplynulom období rástli a **dnes je Slovensko krajinou s tretími najväčšími regionálnymi disparitami na úrovni NUTS 3 spomedzi členských štátov OECD** (OECD Regions at a Glance, 2016).

Merateľné ukazovatele – Priorita 4

Tabuľka 6 Merateľné ukazovatele k priorite 4

Názov ukazovateľa (SK)	Definícia (SK)	Merná jednotka	Granularita údajov (SR, kraj, okres, obec)	Zdroj dát k indikátoru
Podiel domácností so širokopásmovým pripojením na internet		%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres, obec	ŠÚ SR
Gramotnosť v IT oblasti v špecifických vekových skupinách	Indikátory digitálnych zručností, ktoré vykonávajú jednotlivci vo veku 16 až 74 rokov v oblastiach informácie, komunikácia, riešenie problémov, softvérové zručnosti.	%	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	Eurostat
Účasť voličov na voľbách - komunálne, VÚC, EÚ voľby		% registrovaných voličov	SR, VÚC, strategicko-plánovací región alebo okres	
OURdata index	Index OURdata OECD 2016 meria úsilie vlády podporovať dostupnosť a použiteľnosť údajov	index	SR	OECD Open Government Data

Zdroj: Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja asociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja, Príloha č.3: Ukazovatele k PHRSR 2020, verzia 1.0.3

Pozn. Zoznam merateľných ukazovateľov je otvoreným reflektovať merateľné ukazovatele OP Slovensko, Plán obnovy a odolnosti a ďalšie kľúčové dokumenty pre čerpanie externých zdrojov.

Strategický cieľ:

4.1 Zvýšiť účinnosť strategického riadenia územne vyváženého rozvoja v kraji

Súlad strategického cieľa s programovými dokumentami pre čerpanie EŠIF

- **Národné priority - Agenda 2030**
Vzdelanie pre dôstojný život - Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí - Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia - Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy - Právny štát, demokracia a bezpečnosť - Dobré zdravie.
- **Cieľ politiky súdržnosti EÚ: PO5 Európa bližšie k občanom**
- **Partnerská dohoda: Európa bližšie k občanom (Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja všetkých typov území a miestnych iniciatív)**
- **Operačný Program Slovensko: Priorita 1P1 Veda, výskum a inovácie**
Špecifický cieľ RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy

Hlavné problémy: Súčasný stav strategického riadenia územia Prešovského samosprávneho kraja je veľmi limitovaný. Strategické riadenie je zo strany zainteresovaných aktérov riešené izolovane v rámci oblastí kompetencií. Stáva sa, že v území absentuje jednotný, centralizovaný a komplexný systém strategického riadenia, ktorý by podporil výkonnosť procesov regionálneho rozvoja a ich neustále zlepšovanie. Nastavenie riadiacich, hlavných a podporných procesov nezodpovedá potrebám a predstavám územia. Vykazuje roztrieštenosť procesu strategického riadenia, nedostatočnú prepojenosť medzi výkonom stratégie (riadiace procesy), jej podporou zo strany projektového riadenia a implementáciou (hlavné procesy). Nepostačujúce je tiež riadenie personálnych potrieb územia (podporné procesy), ktoré vykazuje nesúlad medzi vzdelaním a odbornosťou zamestnancov inštitúcií regionálneho rozvoja v území PSK voči nárokom na vykonávanie požadovaných kompetencií.

Moderné a efektívne riadenie regiónov si vyžaduje komplexný, odborný a participatívny prístup v strategickom plánovaní a spolupráci s partnermi z územia. Okrem toho, doterajšie skúsenosti poukazujú na potrebu zmien a zavedenie inovácií v samotnom procese strategického plánovania, tvorbe a implementácii programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja. Nielen tvorba PHSR, ale všetky politiky a poskytovanie verejných služieb si vyžadujú zmeny a inovácie pomocou osvojenia si SMART princípov.

Rozhodujúce je, že sa zmenila optika v štátnej správe, ktorá vyzýva na experimentovanie, tvorbu originálnych a SMART prístupov aj na VÚC a realizácii politiky (place-based) vychádzajúcej z daného miesta. Prešovský kraj je originálny svojou ekonomickou štruktúrou, cestovným ruchom, kultúrnou rôznorodosťou, ale aj odlivom obyvateľstva, periférnou polohou okresov pri Schengenskej hranici a nízkou inštitucionálnou hustotou.

Na to je samozrejme potrebné uskutočniť radikálne zmeny vedúce k lepšej budúcnosti. Tie sú už čiastočne prítomné vďaka Iniciatíve "Catching-up Regions" (ďalej aj „CURI“) Európskej komisie (EK) a realizovanej v spolupráci so Svetovou bankou (SB). Pomoc dobiehajúcemu regiónu však vyžaduje inovácie v územnej samospráve a mobilizáciu endogénnych zdrojov.

Príčiny: Viackoľajnosť strategických dokumentov. Na úrovni PSK existujú paralelné dokumenty, ktoré sa týkajú príbuzných tém a stanovujúce si rôzne ciele. To vyvoláva problém osvojenia si praveľa cieľov a vyžaduje integráciu strategických dokumentov a všetkých sektorálnych politík.

Analytické schopnosti a údajová základňa. Územie aj napriek obrovskému pokroku (Inštitút rozvoja PSK, Geoportál PSK) má limitované analyticko-strategické schopnosti kvôli rozľahlosti a rôznorodosti územia, počtu SEP, širokému spektru aktivít, samotnej komplexnej téme regionálneho rozvoja, nedostatočných kompetencií a rozpočtových limitov.

Hodnotenie dopadov regionálnych politík. V súčasnosti je poddimenzovaná analytická a metodická kapacita na modelovanie, prognózovanie, tvorbu, monitoring implementácie a hodnotenie dopadu regionálnych politík a metódy „hodnota za peniaze“. Realizuje sa iba sledovaním ukazovateľov PHSR a približného naplňovania cieľov.

Participatívnosť a zodpovednosť a komunikácia. Úrad PSK presadzuje princípy good governance, vrátane participatívnosti inštitúcií na strategickom plánovaní a vyhodnocovaní naplňovania cieľov PHSR. Aby procesy boli ešte viac efektívnejšie je potrebné otvoriť oveľa vyššiu mieru participatívnosti občanov a ich komún, miestnych samospráv a rôznorodých inštitúcií na formovaní cieľov rozvoja.

Kooperácia subjektov a register potrieb územia. Je nevyhnutná väčšia kooperácia subjektov na území kraja, aby nepretrvávala sektorová oddelenosť, a aby sa efektívnejšie aplikovali place-based prístupy, riešenia a financovanie v závislosti od situácie konkrétneho parciálneho územia kraja.

Výzvy: Aktuálny trend zo strany relevantných štátnych inštitúcií vyzýva na experimentovanie, tvorbu originálnych a SMART prístupov v územiach a realizáciu politiky (place-based) vychádzajúcej z daného miesta. PSK nemá iba jednu stratégiu v podobe PHSR a kľúčom k úspechu je prepojiť viaceré strategické dokumenty do jedného a vytvoriť ho ako živý dokument na participatívnom základe.

Nové smerovanie územia kraja si vyžaduje organizačné, systémové, procesné a personálne zmeny, pričom tieto zmeny musia reflektovať skutočnosti ako:

- *nové trendy v regionálnom rozvoji ktoré hovoria o kvalite života obyvateľov daného územia (SPI index, SMART koncept, hodnota za peniaze, dopadové štúdie),*
- *osvojenie si rozvojových iniciatív Európskej komisie a Svetovej banky (CURI I., CURI II., CURI III.) územím ako metodických postupov pri vyrovnávaní regionálnych rozdielov (intenzívna a cielená podpora najmenej rozvinutým územím),*
- *aplikáciu place- base prístupu v území (napr. vytváranie SPR),*
- *dlhotrvajúci nepriaznivý ekonomický a demografický vývoj v kraji (10 z 13 okresov patrí k najmenej rozvinutým okresom, úbytok obyvateľstva v SV časti kraja a nárast obyvateľstva v centrálnej a západnej časti kraja),*
- *tlak z vnútorného (obyvatelia kraja, SEP) a vonkajšieho prostredia (národná úroveň) na viditeľné a uchopiteľné zmeny v regióne,*
- *nízka previazanosť kompetencií aktérov regionálneho rozvoja v území v kontexte strategického rozvoja,*
- *zvyšujúci sa tlak na transparentné nakladanie s informáciami a dátami prostredníctvom moderných nástrojov (napr. Geoportál, register potrieb územia).*

Cieľový stav v roku 2030: V roku 2030 za predpokladu implementácie opatrení definovaných v PHRSR predpokladáme funkčné štruktúry strategického riadenia v kraji, dokumenty vzájomne previazané a reflektujúce reálne potreby územia, databázy a nástroje prezentujúce reálne potreby územia, implementované mechanizmy, ktoré budú vedieť vyhodnocovať úspešnosť definovaných stratégií v území.

Špecifický cieľ:

4.1.1 Zlepšiť systém a koordináciu strategického plánovania v kraji

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

Špecifický cieľ 4.1.1 ako nástroj na implementáciu PHRSR má prepojenie na všetky ciele: ŠC 1.1.1 / ŠC 1.1.2 / ŠC 1.1.3/ ŠC 1.1.4 / ŠC 1.1.5/ ŠC 1.2.1/ ŠC 1.2.2 /ŠC 2.1.1/ ŠC 2.1.2/ ŠC 2.1.3/ ŠC 2.1.4/ ŠC 2.1.5/ ŠC 3.1.1 / ŠC 3.1.2/ ŠC 3.2.1/ ŠC 3.2.2/ ŠC 3.2.3

Stručné zdôvodnenie cieľa: Rozumné plánovanie regionálneho rozvoja je jedným z atribútov dobre spravovanej samosprávy. Rozumné, teda racionálne znamená, že vychádza z reálnych potrieb a problémov územia, že vyhodnocuje aktuálne dostupné a udržateľné zdroje potrebné pre rozvoj a zároveň analyzuje, vyhodnocuje a manažuje dáta a informácie z územia.

Plánovanie predstavuje nástroj pre systematický rozvoj a definuje najoptimálnejší možný postup dosiahnutia želaného a očakávateľného stavu.

Základnou výzvou v tejto oblasti je potreba lepšej koordinácie a zosúladovania a synergického pôsobenia prierezových politík, čo pomôže zlepšiť prepojenie politík a strategických rozhodnutí s plánovanými výdavkami, identifikovať nedostatky, odstrániť rozpočtovú fragmentáciu a duplicity na jednotlivých úrovniach.

Problém: Problémom územia PSK i samotného Úradu PSK, aj napriek obrovskému zlepšeniu, je stále nedostatočná efektívnosť strategického riadenia regionálneho rozvoja. Napriek mnohým pozitívnym krokom sa aj Slovenská republika stále borí s nízkou efektívnosťou strategického riadenia regionálneho rozvoja a najmä nízkou súčinnosťou s aktérmi regionálneho rozvoja pri tvorbe a implementácii stratégií regionálneho rozvoja. Na tieto nedostatky dlhodobo upozorňuje aj OECD vo svojich dokumentoch týkajúcich sa rozvoja a verejnej správy na Slovensku kvôli nedostatočnému strategickému riadeniu. Proces tvorby PHRSR v systéme strategického riadenia integruje rozvojové

programové dokumenty tak, aby predstavovala ústrednú časť strategického plánovania zastrešujúcu všetky ostatné plánovacie dokumenty obce, skupiny obcí, resp. VÚC. Integrované rozvojové plánovacie dokumenty sú pritom chápané ako dokumenty, ktoré prevádzujú, harmonizujú a zastrešujú viaceré oblasti rozvoja VÚC/skupiny obcí/obce, ktoré môžu byť predmetom aj samostatných odvetvových strategických dokumentov.

Príčiny: Nepostačujúca koordinovanosť strategického plánovania môže vychádzať z nízkej previazanosti kompetencií aktérov regionálneho rozvoja v území, aj keď existuje vzájomné úsilie spoločného strategického rozvoja. Nedostatočná reflexia potrieb kraja/regiónu nás utvrdzuje vo vzájomnej nedôvere medzi centrálnou štátnou správou a subjektami verejnej správy v regiónoch.

Následky: Výsledkom takéhoto nedostatočného koordinovania a plánovania strategických dokumentov je vznik regionálnych disparít a disproporcií, ktoré sú prekážkou vo vyváženom regionálnom rozvoji. V aktuálnych časoch nestability, rizika, nepredvídateľnosti sú dokonca ešte väčšou bariérou v rozvoji nielen štátu, ale aj jednotlivých regiónov.

OPATRENIA A AKTIVITY

Špecifický cieľ		
4.1.1	Zlepšiť systém a koordináciu strategického plánovania v kraji	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 1 Priorita 1P1 Veda, výskum a inovácie • Špecifický cieľ RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy 1 Priorita 1P2 Digitálna pripojiteľnosť • Špecifický cieľ RSO1.5 Zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti 5 Priorita 5P1 Moderné regióny • Špecifický cieľ RSO5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach • Špecifický cieľ RSO5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach Plán obnovy a odolnosti SR: Priorita: Efektívna verejná správa a digitalizácia • KOMPONENT 4: Digitálne Slovensko (Štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika) KOMPONENT 1: Zlepšenie podnikateľského prostredia	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, sociálno-ekonomickí partneri	
Opatrenie		Prepojenie:
4.1.1.1	Rozvoj verejných politík Prešovského samosprávneho kraja	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť Konceptiu uplatnenia SMART princípov v rozvoji verejných politík Prešovského samosprávneho kraja	
b)	Zabezpečiť organizačnú a procesnú optimalizáciu a rozvoj strategicko-analytickej jednotky (t. j. Inštitútu rozvoja Úradu PSK) a implementačnej jednotky	
c)	Vybudovať a zabezpečiť kvalitu strategicko-analytickej kapacity PSK pre potreby rozvoja regiónu	
d)	Zavádzať inovatívne prístupy a nástroje pre uplatňovanie SMART princípov pre rozvoj kraja	
e)	Zabezpečiť kapacity pre strategické riadenie, tvorbu stratégií a koncepcií pre PSK	
f)	Zabezpečiť previazanie jednotlivých stratégií a opatrení na území PSK	

Opatrenie		
4.1.2	Rozvoj ľudských zdrojov Ú PSK a ich inovačných schopností	
Aktivity:		
a)	Vytvoriť databázu zručností a skúseností zamestnancov PSK = (personal skills – online osobné karty alebo online prehľad o nadobudnutých kvalifikáciách zamestnancov na personálnom oddelení)	
b)	Vyprofilovať tímy odborníkov pre projekty a rozvoj regiónu, ktorí budú schopní spracovať akúkoľvek projektovú žiadosť k vyhláseným grantovým výzvam	
c)	Vytvoriť komplexnú vzdelávaciu politiku Ú PSK vrátane stratégie vzdelávania	
d)	Vytvoriť systém ďalšieho vzdelávania pre všetky úrovne odborných kapacít PSK	
e)	Vybudovať sieť medzinárodných partnerstiev v oblasti osobnostného rozvoja zamestnancov a inovatívneho vzdelávania = realizovať zahraničné stáže a konferencie, kurzy a semináre v oblasti strategického riadenia projektov, odborných seminárov v oblasti inovatívnych smerov regionálneho rozvoja, ekonomických a analytických kurzov	

Špecifický cieľ 4.1.2:

Integrovať tvorbu strategických dokumentov a zabezpečiť participatívnu spoluprácu pri ich príprave, monitorovaní a hodnotení

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

Špecifický cieľ 4.1.2 ako nástroj na implementáciu PHRSR má prepojenie na všetky ciele: ŠC 1.1.1 / ŠC 1.1.2 / ŠC 1.1.3 / ŠC 1.1.4 / ŠC 1.1.5 / ŠC 1.2.1 / ŠC 1.2.2 / ŠC 2.1.1 / ŠC 2.1.2 / ŠC 2.1.3 / ŠC 2.1.4 / ŠC 2.1.5 / ŠC 3.1.1 / ŠC 3.1.2 / ŠC 3.2.1 / ŠC 3.2.2 / ŠC 3.2.3

Stručné zdôvodnenie cieľa: Ak chce PSK dobre spravovať, riadiť a manažovať územie Prešovského kraja a jeho integrálny rozvoj, je nevyhnutné integrovať tvorbu strategických dokumentov a z toho vyplývajúcich verejných politík. Strategické dokumenty vychádzajúce z dobre a kvalitne spracovanej analytickej časti sú kľúčom k úspechu nielen v biznis prostredí, ale aj vo verejnej a štátnej správe. Ambíciou kraja má byť nielen tvorba takýchto strategických dokumentov a verejných politík, ale aj ich integrácia. Aby bol tento proces úspešný a cieľ splnený je nutné zapojiť do procesu aktérov z územia, ktorí v ňom žijú, fungujú a často vedia lepšie, čo by bolo potrebné urobiť, aby sme všetci fungovali efektívnejšie. Tento proces sa nazýva participácia na tvorbe verejných politík. Je do značnej miery opozitom voči centralistickému riadeniu a náhľadu, ktorý je často u nás ešte reliktom socialistického centralizovaného riadenia a myslenia.

Problém: Kľúčovými problémami sú neexistencia takých strategických dokumentov na národnej úrovni. Respektíve ak existujú na národnej úrovni, tak ich neintegrálnosť a nadiktovanie "od stola" bez akýchkoľvek relevantných dát a participácie s aktérmi z územia/regiónu. Prejavuje sa to v riadení kraja, ktorý nemá s čím skoordinať a zosúladiť svoje strategické dokumenty.

Príčiny: Stratégie vytvorené „od stola“ bez aktérov z územia, bez použitia kvalitných kvantitatívnych a kvalitatívnych dát nereflektujú reálne potreby obyvateľov daného územia. Prostriedky vynaložené na projekty, ktoré definujú takéto stratégie majú častokrát nulový efekt, čo sa prejavuje nedosahovaním stanovením strategických cieľov a nenapĺňaním verejných politík.

Následky: I napriek vynaloženým intervenciám nedochádza k zmiernovaniu regionálnych rozdielov, naopak dochádza k prehľbovaniu regionálnych rozdielov v území, znižovaniu jeho atraktivity pre investorov a obyvateľov.

OPATRENIA A AKTIVITY

Špecifický cieľ		
4.1.2	Integrovať tvorbu strategických dokumentov a zabezpečiť participatívnu spoluprácu pri ich príprave, monitorovaní a hodnotení	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 1 Priorita 1P1 Veda, výskum a inovácie • Špecifický cieľ RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy 5 Priorita 5P1 Moderné regióny • Špecifický cieľ RSO5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach • Špecifický cieľ RSO5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, relevantné inštitúcie	
Opatrenie		Prepojenie:
4.1.2.1	Posilnenie spolupráce a vzájomného dialógu medzi verejnou správou, občanmi a mimovládnyimi neziskovými organizáciami v procese tvorby verejných politík <i>= v oblastiach: sociálna inklúzia, otvorené dáta, udržateľná mobilita, deti a mládež, medziobecná spolupráca, využívanie verejných priestorov, odpadové hospodárstvo, environmentálna výchova a vzdelávanie)</i>	
Aktivity:		
a)	Vypracovať a implementovať Integrovanú územnú stratégiu (IÚS) v zmysle Implementačného modelu a zapojenia kooperačných rád a Rady partnerstva	
b)	Vytvoriť organizačné zložky koordinátorov participácie pre oblasť dizajnovania, riadenia, monitoringu a vyhodnocovania participatívnych procesov v prostredí Ú PSK	
c)	Zabezpečiť rozvoj poznatkov, zručností a postojov potrebných pre zavádzanie (inovatívnych) prístupov tvorby verejných politík s účasťou verejnosti v prostredí Ú PSK	
d)	Využívať participačné scenáre a nástroje zapojenia verejnosti do tvorby verejných politík	
e)	Zabezpečiť zber štandardizovaných a štruktúrovaných dát, informácií a štatistík prostredníctvom Geoportálu PSK <i>= profily obcí a ďalších entít, evidencie, ekonomické ukazovatele, zdroje, národné číselníky, referenčné údaje a ďalšie</i>	
f)	Manažovať štandardizované a štruktúrované dáta, informácie a štatistiky <i>= analýza, súvislosti s územím, vyhodnocovanie trendov, požiadaviek, predikovanie vývoja</i>	

g)	Vytvoriť komplexnú databázu sociálno-ekonomických partnerov z územia PSK	
h)	Zabezpečiť zber, evidenciu a sprístupnenie potrieb a projektových zámerov sociálno-ekonomických partnerov a ich manažovanie zozbieraných informácií prostredníctvom aplikácie = <i>modulárny softvérový nástroj,</i> = <i>aplikácia, ktorá umožní efektívnejší zber dát a ich vyhodnocovanie najmä pre potreby tvorby integrovaných rozvojových zámerov a integrovaných projektových balíčkov.</i>	
i)	Vytvoriť tzv. “komunikačné vlákna” pre zber dotazov, pripomienok a návrhov zo strany sociálno-ekonomických partnerov (dotazníky, formuláre, diskusie, newslettery a pod.)	

Programy a projekty PSK:

Smart PSK - kvalitnejšia budúcnosť

Výška poskytnutého nenávratného finančného príspevku: 3 264 237,81€

Projekt "Smart PSK - kvalitnejšia budúcnosť" reflektuje na výzvu „Inteligentný a lepší samosprávny kraj“ a je spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Efektívna verejná správa, Prioritná os 1 Posilnené inštitucionálne kapacity a efektívna VS.

Špecifický cieľ 4.1.3:

Zrýchliť a skvalitniť digitalizáciu infraštruktúry verejnej správy využívaním SMART nástrojov

Identifikácia väzby na ostatné ciele PHRSR:

Špecifický cieľ 4.1.3 ako nástroj na implementáciu PHRSR má prepojenie na všetky ciele: ŠC 1.1.1 / ŠC 1.1.2 / ŠC 1.1.3 / ŠC 1.1.4 / ŠC 1.1.5 / ŠC 1.2.1 / ŠC 1.2.2 / ŠC 2.1.1 / ŠC 2.1.2 / ŠC 2.1.3 / ŠC 2.1.4 / ŠC 2.1.5 / ŠC 3.1.1 / ŠC 3.1.2 / ŠC 3.2.1 / ŠC 3.2.2 / ŠC 3.2.3

Stručné zdôvodnenie cieľa: Cieľom je odvrátenie prehlbovania regionálnych rozdielov v informačnej/dátovej spoločnosti, zefektívnenie rozhodovacích procesov na podklade využívania dostupných a kvalitných dát a zintenzívnenie zavádzania moderných SMART technológií v oblasti hospodárstva, vzdelávania, verejnej správy, zdravotnej starostlivosti a vedy.

Problém: Zaostávajúci proces digitálnej transformácie a budovania informačnej infraštruktúry v kraji. Na efektívne rozhodovanie v organizáciách chýbajú kvalitné údaje/dáta.

Príčiny:

- nepostačujúca digitálna infraštruktúra - chýbajúce vysokorýchlostné internetové pripojenie, hardvér aj softvér na prácu s údajmi,
- chýbajúci ľudský kapitál - vzdelaná pracovná sila, ktorá vie obsluhovať a využiť možnosti digitálnych nástrojov,
- nekoordinovaný zber dát - ich ukladanie a spracovanie,
- nedostatočný rámec legislatívnych pravidiel na národnej úrovni a investičná náročnosť,
- chýbajúce komplexné riadenie údajov (data manažment),
- údaje organizácie nie sú elektronicky prístupné ostatným.

Následky:

- spomalenie výskumu a vývoja - nízka implementácia poznatkov v praxi,
- ohrozenie kybernetickej bezpečnosti a bezpečnosti dát - narušenie ochrany súkromia,
- chýbajúca transparentnosť a participatívnosť - pri zverejňovaní dát a tvorbe stratégií.

OPATRENIA A AKTIVITY

Špecifický cieľ		
4.1.3	Zrýchliť a skvalitniť digitalizáciu infraštruktúry verejnej správy využívaním SMART nástrojov	
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov	Operačný program Slovensko 2021 – 2027 1 Priorita 1P1 Veda, výskum a inovácie - Špecifický cieľ RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy 1 Priorita 1P2 Digitálna pripojiteľnosť - Špecifický cieľ RSO1.5 Zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti 5 Priorita 5P1 Moderné regióny - Špecifický cieľ RSO5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach - Špecifický cieľ RSO5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach Plán obnovy a odolnosti SR: Efektívna verejná správa a digitalizácia - KOMPONENT 4: Digitálne Slovensko (Štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika) - KOMPONENT 1: Zlepšenie podnikateľského prostredia	
Zodpovedné subjekty	VÚC, samosprávy, podnikateľské subjekty, verejné inštitúcie	
Opatrenie		Prepojenie:
4.1.3.1	Zavedenie systematického manažmentu údajov v rámci Ú PSK, ich zdieľanie a publikovanie vo forme referenčných a otvorených údajov	
Aktivity:		
a)	Vyhodnotiť mieru elektronizácie a automatizácie, t. j. stav vyspelosti Ú PSK z hľadiska zavedených a používaných IS	
b)	Zabezpečiť funkčnú dátovú integráciu medzi jednotlivými systémami verejnej správy vrátane pravidelnej replikácie konsolidovaných transakčných dát do dátových úložísk.	
c)	Zabezpečiť zber a dostupnosť dát verejnej správy vo forme otvorených dát prostredníctvom verejne prístupných rozhraní, ktoré umožnia ich strojové spracovanie na ich ďalšie voľné použitie = <i>dáta verejnej správy, ktoré nepodliehajú utajeniu alebo neobsahujú citlivé alebo osobné údaje</i>	
d)	Zabezpečiť moderné informačné technológie umožňujúce modernizáciu a racionalizáciu verejnej správy IKT	

	= zavádzanie systémov s optimalizovanými workflow a elektronizovanými úlohami, analytických systémov, systémov pre zdieľanie znalostí, systémov pre manažment kvality a podporných informačných systémov v cloude	
e)	Posilniť interné personálne kapacity pre „governance“ verejného IT = zaviesť strategické riadenie, budovanie centrálnej architektúry verejnej správy a monitoring projektov a prevádzky služieb pre zavádzanie najnovších inovácií a aplikáciu najnovších trendov, ktoré majú pridanú hodnotu	
f)	Podporiť inovačnú kapacitu najmä malých a stredných podnikateľov v digitálnej ekonomike	ŠC 1.1.2
	Zabezpečiť bezpečnosť údajov a transakcií vo verejnej správe = zabezpečenie existencie, presnosti, úplnosti, platnosti a pravosti údajov v rámci elektronickej komunikácie, resp. elektronických transakcií	
g)	Zabezpečiť kvalitu, štandard a dostupnosť elektronických služieb pre podnikateľov = kvalitnejšie služby znížia administratívnu záťaž, zjednodušia výkon podnikania, zabezpečia flexibilitu pri podnikaní a viac dostupných informácií	
h)	Vytvoriť, udržiavať a sprístupniť datasety = Kultúrne inštitúcie, Zoznam všetkých dopravcov, Zoznam liniek verejnej dopravy, Cestovné poriadky, Poskytovatelia sociálnych služieb, Objednávky Úradu PSK, Faktúry Úradu PSK, Zmluvy Úradu PSK, Rozpočet Ú PSK, Stav ÚPD, Školské zariadenia, Duálne vzdelávanie, Odbory/Študijné programy, Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti, Zariadenia lekárskej služby PP, Lekárne a výdajne zdravotníckych pomôcok, Kúpaliská a vodné plochy, Poskytovatelia sociálnych služieb, Dotácie, Návštevnosť kultúrnych cieľov	
i)	Vytvoriť, udržiavať a sprístupniť dátové registre = Register Kultúrnych inštitúcií, Register Poskytovateľov sociálnych služieb, Register Školských zariadení, Register Poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, Register Zariadení lekárskej služby PP, Register Lekární a výdajní zdravotníckych pomôcok a iné	
j)	Zvýšiť zdieľanie údajov vo verejnej správe vytvorením Centrálnej integračnej platformy a integrácie na IS CSRU	
k)	Zabezpečiť vedenie procesov governance IT bezpečnosti a riadenia rizík	

Programy a projekty PSK:

Prebiehajúce:

- Smart PSK - kvalitnejšia budúcnosť, Projekt reflektuje na výzvu „Inteligentný a lepší samosprávny kraj“ a je spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Efektívna verejná správa, Prioritná os 1 Posilnené inštitucionálne kapacity a efektívna VS, 3 264 237€
Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík II (Národný projekt) - príprava, zaškolenie a sieťovanie odborných zamestnancov, ktorí môžu v budúcnosti zohrať úlohu „ambasádorov participácie“ v prostredí VÚC a „agentov zmeny“ pre oblasť otvoreného vládnutia v prostredí úradov vyšších územných celkov. Odborní zamestnanci sa spolupodieľajú na tvorbe dizajnu – participatívneho scenára tvorby verejnej politiky. Plánujú úroveň zapojenia verejnosti, výber aktérov, spôsoby informovania a komunikácie s verejnosťou, ako aj navrhujú a určujú metódy zapojenia verejnosti, EVS, 240 000,-€
- Moderné technológie v PSK / 311000- Integrovaná infraštruktúra, implementáciu informačného systému inteligentného regiónu. Cieľom projektu je vybudovanie smart platformy, získavanie údajov z externých senzorov a zariadení, ich vzájomné prepojenie, analýza údajov a podpora rozhodovania pre tvorbu a/alebo reguláciu politík PSK vrátane poskytovania údajov koncovým používateľom s cieľom efektívneho nakladania s verejnými zdrojmi. Výsledkom realizácie projektu je zvýšenie otvorenosti verejnej správy pre občanov kraja; Zvýšenie kvality, štandardu a dostupnosti eGovernment služieb pre občanov; Podpora budovania inteligentných miest a regiónov; Zlepšenie celkovej dostupnosti dát vo verejnej správe s dôrazom na otvorené údaje; Implementácia nástrojov pre zdieľanie, integráciu a riadenia kvality dát s dôrazom na otvorené dáta. V rámci projektu bude zavedených 219 prvkov internetu vecí na podporu prioritných oblastí v mestách a verejnej správe a podporených 7 nových datasetov publikovaných vo formáte s vysokým potenciálom na znovupoužitie.
- LEpší MAňažment Dát Prešovského samosprávneho kraja II – výzva: Manažment údajov inštitúcie verejnej správy, Operačný program Integrovaná infraštruktúra 2014 – 2020
- Malé zlepšenia eGov služieb Prešovského samosprávneho kraja (OPII), Operačný program Integrovaná Infraštruktúra
- Rozvoj governance a úrovne informačnej a kybernetickej bezpečnosti v podsektore VS
- Moderné technológie v PSK (OPII)
- Iniciatíva Catching-up Regions

Súlad so strategickými dokumentami a legislatívou:

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

- Iniciatíva pre otvorené vládnutie
- Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku
- Participatívna tvorba verejných politík

D.2 ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Vstupná správa prerokovaná Radou partnerstva 16.12.2020 a schválená zastupiteľstvom 15.2.2021 uznesením č.639/2021 (bod č.17)

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030

Politika súdržnosti 2021 – 2027

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj

Partnerská dohoda SR

Operačný program Slovensko

Plán obnovy a odolnosti SR

Strategický plán Spoločnej poľnohospodárskej politiky 2023-2027

Program cezhraničnej spolupráce Poľsko – Slovensko na roky 2021 – 2027

Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja, programov rozvoj obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného SMART (inteligentného, rozumného) rozvoja (2022)

Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike

Stratégia rozvoja cyklodopravy a cykloturistiky v Prešovskom kraji

Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja

Kostrová sieť cyklistických trás v Prešovskom kraji

Regionálny Akčný plán s témou obnovy opevnených miest

Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v územnej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja na školský rok 2020 / 2021. Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/files/dokumenty-odborov/skolstvo/strategia-zastupitelstvo-2019_28102019.pdf

Stratégia PSK pre mládež 2015-2020 s výhľadom do roku 2025. Dostupné z: <https://www.po-kraj.sk/files/dokumenty-odborov/skolstvo/strategia-psk-mladez-2015-2020-vyhľadom-do-roku-2025.pdf>

Stratégia výchovy a vzdelávania 2017-2022. Dostupné z: <https://www.po-kraj.sk/files/dokumenty-odborov/skolstvo/strategia-vychovy-vzdelavania-2017-2022.pdf>

"Quo vadis, Romale?" - analyticko-strategický dokument o rómskych komunitách na území PSK

Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v Prešovskom samosprávnom kraji na roky 2020 – 2025. Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/files/sk/samosprava/urad/odbor-svar/dokumenty-odboru/2019_12_11_koncepcia%20rozvoja-2020-2025.pdf

Plán udržateľnej mobility PSK (PUM PSK)

Plán dopravnej obslužnosti Prešovského samosprávneho kraja (PDO PSK)

Generel dopravnej infraštruktúry PSK

Územný plán Prešovského samosprávneho kraja

Koncepcia dopravy vo verejnom záujme pre Prešovský samosprávny kraj

Územno-plánovania dokumentácia PSK

Adaptačná stratégia na zmenu klímy

Nízkouhlíková stratégia (NÚS pre budovy kraja)

POH Program odpadového hosp. Prešovského kraja (2016 – 2020))

Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií (Okresný úrad, Pre územie Prešovského kraja

Plán manažmentu povodňového rizika

Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie SR na roky 2021 – 2027

Adaptačná stratégia na zmenu klímy Prešovského samosprávneho kraja

Záverečný účet PSK za rok 2021 (schválený uznesením Z PSK č. 962/2022 zo dňa 9.5.2022)

D.3 ZOZNAM TABULIEK

<i>Tabuľka 1: Harmonogram spracovania PHRSR PSK 2021-20230</i>	3
<i>Tabuľka 2 Rozvojová stratégia PHRSR PSK</i>	9
<i>Tabuľka 3 Merateľné ukazovatele k priorite 1</i>	17
<i>Tabuľka 4 Merateľné ukazovatele k priorite 2</i>	55
<i>Tabuľka 5 Merateľné ukazovatele k priorite 3</i>	95
<i>Tabuľka 6 Merateľné ukazovatele k priorite 4</i>	145

D.4 ZOZNAM OBRÁZKOV

<i>Obrázok 1 Priority, strategické a špecifické ciele PHRSR PSK</i>	13
---	----

D.5 ZOZNAM GRAFOV

<i>Graf 1 Počet a celkový finančný objem projektových zámerov podľa SPR Šariš v jednotlivých oblastiach</i>	15
<i>Graf 2 Počet a celkový finančný objem projektových zámerov podľa SPR Spiš v jednotlivých oblastiach</i>	15
<i>Graf 3 Počet a celkový finančný objem projektových zámerov podľa SPR Horný Zemplín v jednotlivých oblastiach</i>	16

D.6 ZOZNAM MÁP

<i>Mapa 1 Integrované projektové balíky IÚS PSK</i>	16
---	----